

Univerzita Palackého v Olomouci

Filozofická fakulta

Katedra psychologie

**OSOBNÍ NEZDOLNOST
A STRATEGIE ZVLÁDÁNÍ STRESU U PĚSTOUNŮ**

**PERSONAL RESILIENCE
AND COPING STRATEGY OF STRESS FOR FOSTER PARENTS**

Magisterská diplomová práce

Autor: Mgr. Róbert Grega

Vedoucí práce: Mgr. Martin Kupka, Ph.D.

Studijní program: **N7701**/Psychologie

Studijní obor: Psychologie

Olomouc

2015

Prohlášení

Místopřísežně prohlašuji, že jsem magisterskou diplomovou práci na téma: „Osobní nezdolnost a strategie zvládání stresu u pěstounů“ vypracoval samostatně pod odborným dohledem vedoucího diplomové práce a uvedl jsem všechny použité podklady a literaturu.

V Plzni dne 1. března 2015

Podpis

Rád bych tímto poděkoval vedoucímu magisterské diplomové práce Mgr. Martinu Kupkovi, Ph.D. za odborné vedení a cenné rady. Dále bych chtěl poděkovat všem pěstounům, kteří se účastnili výzkumné části práce a svým vstřícným přístupem mi tak umožnili zvolené téma zpracovat.

Obsah

ÚVOD.....	7
I. TEORETICKÁ ČÁST.....	8
1 NEZDOLNOST (RESILIENCE).....	8
1.1 Vymezení nezdolnosti.....	8
1.2 Koncepty, pojmy blízké nezdolnosti (resilienci).....	11
1.2.1 Protektivní a ameliorativní faktory.....	11
1.2.2 Vulnerabilita a adaptace.....	12
1.3 Vybrané koncepty psychické odolnosti.....	13
1.3.1 Sence of Coherence - nezdolnost v pojetí koherence.....	13
1.3.2 Nezdolnost v pojetí hardiness.....	15
1.3.3 Nezdolnost v pojetí resilience.....	16
1.3.4 Nezdolnost jako self-efficacy - vnímaná osobní zdatnost.....	17
1.4 Rodinná resilience.....	18
1.4.1 Model rodinné resilience.....	19
1.4.2 Rodinná resilience a sociální opora.....	20
2 COPING - STRATEGIE ZVLÁDÁNÍ STRESU.....	22
2.1 Vymezení stresu a copingu.....	22
2.2 Coping v kontextu rodiny.....	23
3 NÁHRADNÍ RODINNÁ PÉČE.....	26
3.1 Krátký historický exkurz do institutu pěstounské péče.....	26
3.2 Institut pěstounské péče dnes.....	26
3.2.1 Podmínky pěstounské péče.....	27
3.2.2 Typy pěstounské péče.....	27
3.3 Motivace pěstounů.....	29
3.4 Proces a význam posuzování pěstounů - žadatelů.....	30
3.4.1 Posuzování žadatelů v rámci zprostředkované náhradní rodinné péče.....	31
3.4.2 Posuzování žadatelů v rámci řízení před soudem.....	33
4 AKTUÁLNÍ VÝZKUMY V OBLASTI NEZDOLNOSTI, COPINGU A PĚSTOUNSKÉ PÉČE.....	35
II. VÝZKUMNÁ ČÁST.....	38
5 METODOLOGICKÝ RÁMEC VÝZKUMU NEZDOLNOSTI A STRATEGIÍ ZVLÁDÁNÍ STRESU.....	38

5.1	Výzkumný problém.....	38
5.2	Výzkumné cíle práce.....	39
5.3	Zdroje úvah o hypotézách.....	39
5.4	Hypotézy.....	41
6	POPIS METODOLOGICKÉHO RÁMCE A METOD.....	43
6.1	Výzkumný soubor.....	43
6.2	Výzkumné nástroje.....	46
6.3	Organizace a průběh sběru dat.....	49
7	ANALÝZA DAT A INTERPRETACE VÝSLEDKŮ.....	51
7.1	Profil výzkumného souboru.....	51
7.2	Výzkum SVF 78: statistická analýza, platnost a interpretace hypotéz.....	52
7.2.1	Základní profil výzkumného souboru dle SVF 78.....	52
7.2.2	Základní profil výzkumných souborů dle typu vztahu pěstounů a dítěte dle SVF 78.....	53
7.2.3	Vztah mezi pohlavím a strategiemi zvládnání stresu dle SVF 78.....	53
7.2.4	Vztah mezi typem pěstounské péče a strategiemi zvládnání stresu dle SVF 78.....	55
7.2.5	Zajímavá zjištění o výběrovém souboru mimo stanovené hypotézy v rámci SVF 78.....	57
7.3	Výzkum SOC 29: statistická analýza, platnost a interpretace hypotéz.....	58
7.3.1	Základní profil výzkumného souboru dle SOC 29.....	58
7.3.2	Základní profil výzkumných souborů dle typu vztahu pěstounů a dítěte dle SOC 29.....	59
7.3.3	Vztah mezi pohlavím a skóre „celkové SOC“ dle SOC 29.....	59
7.3.4	Vztah mezi typem pěstounské péče a celkovým skóre dle SOC 29.....	60
7.3.5	Zajímavá zjištění o výběrovém souboru mimo stanovené hypotézy v rámci SOC 29.....	62
7.4	Výzkum PVS 50: statistická analýza, platnost a interpretace hypotéz.....	63
7.4.1	Základní profil výzkumného souboru dle PVS 50.....	63
7.4.2	Základní profil výzkumných souborů dle typu vztahu pěstounů a dítěte dle PVS 50.....	63
7.4.3	Vztah mezi pohlavím a celkovým skóre dle PVS 50.....	63
7.4.4	Vztah mezi typem pěstounské péče a celkovým skóre dle PVS 50.....	65
7.4.5	Zajímavá zjištění o výběrovém souboru mimo stanovené hypotézy v rámci PVS 50.....	66
7.5	Těsnost vztahů mezi SVF 78, SOC 29 a PVS 50.....	67
7.5.1	Korelace hlavních škál SOC 29 a PVS 50.....	67
7.5.2	Zajímavá zjištění o výběrovém souboru mimo stanovené hypotézy o korelaci.....	69
7.6	K platnosti hypotéz.....	71
7.7	Omezení, rizika a možnosti výzkumu.....	72
8	DISKUSE.....	73
9	ZÁVĚRY.....	77
	SOUHRN.....	79

SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ A LITERATURY	82
---	-----------

ABSTRAKT

SEZNAM PŘÍLOH MAGISTERSKÉ DIPLOMOVÉ PRÁCE

Příloha č. 1 - zadání magisterské diplomové práce

Příloha č. 2 - zdrojová data SVF 78

Příloha č. 3 - zdrojová data SOC 29

Příloha č. 4 - zdrojová data PVS 50

Příloha č. 5 - přehled použitých zkratk

ÚVOD

Jako pracovníka sociálně-právní ochrany dětí se sedmnáctiletou praxí v oblasti náhradní rodinné péče mne nikdy nepřestane udivovat hrdinství některých osob, které jsou ochotny dát všanc veškerou svoji existenci, aby pomohli dětem v nesnázích, a to tím, že je přijmou do své rodiny, starají se o ně, dávají jim vše, co je v jejich silách, překonávají různé překážky a protivenství a ještě jsou šťastni, že tak mohou činit. Během dlouhých let své praxe jsem však mohl být také svědkem takových těžkostí, které pěstouni zvládali jen s vypětím svých sil a schopností a někdy je (bohužel pro ně a přijaté děti) nezvládli podle svých představ a očekávání svého okolí.

Tato práce je zaměřená na náhradní rodiče - pěstouny a měla by odpovědět na otázky po jejich odolnosti vůči stresu a strategiích zvládání obtížných životních situací, kteréžto přijetí dítěte do pěstounské péče zcela jistě představuje. Cílem výzkumné části této práce je tedy zjistit způsob prožívání stresových situací pěstouny, jejich zvládání a míru osobní nezdolnosti. Přínos výsledků předkládané studie je možné spatřovat v jejich využití při plánování, sestavování a rozvoji služeb pro pěstouny v rámci zákonem upraveného „doprovázení“ pěstounských rodin (dohodami o výkonu pěstounské péče).

I. Teoretická část

1 Nezdolnost (resilience)

1.1 Vymezení nezdolnosti

Problematika pojmosloví a chápání některých termínů je v psychologii poměrně zásadní oblastí, a proto je nezbytné vymezit pro potřeby této práce některé termíny a ujasnit jejich chápání v jejím rámci. **Osobní nezdolnost (odolnost)** = soubor vlastností člověka, které jej chrání před vlivem stresu, jako např. jasné vymezení hodnot, vědomí vlastních schopností a dovedností, vysoká úroveň sebekontroly, považování nepříznivých životních událostí za možnosti k měření vlastních sil apod. (Matoušek, 2003). Hošek (1999) tento pojem doplňuje o rozměr odolnosti vůči škodlivému zdravotnímu dopadu stresu. Čeština užívá termín nezdolnost ve všech souvislostech. Osobnostními charakteristikami této povahy se však v minulosti zabývalo více autorů, a proto je k odlišení konkrétních teorií často užíváno zpřesňující slovní spojení, např. nezdolnost v pojetí hardiness. **Resilience** = je většinou chápána jako termín nadřazený ostatním, avšak v angličtině vyjadřuje rovněž odolnost, nezdolnost či nezlomnost. Resilience je užívána v širším smyslu jako označení osobnostních dispozic, které ovlivňují odolnost člověka vůči stresu; a dále v rámci některých teorií a koncepcí v užším smyslu - např. Hardiness. Obecně je pro resilienci typická určitá pružnost či elasticita, která se projevuje schopností člověka „vrátit se“ do předchozího stavu (Kebza, Šolcová, 2008).

Nejen čeští autoři užívají pojmy nezdolnost a resilience ve všech výše popsáných významech, byť je patrná snaha obsahově tyto kategorie oddělit. S ohledem na tuto skutečnost je používáno k odlišení obsahu pojmů upřesňující slovní spojení jako je např. nezdolnost v pojetí hardiness. V předkládaném textu se hranice jednotlivých pojetí prolínají, když koncepty a teorie různých autorů jsou si nezdědky podobné. V rámci dané práce bude tedy autor oba výše uvedené pojmy považovat za totožné a pouze v případě potřeby odlišení bude na rozdílný význam čtenář upozorněn.

Počátkem 70. let 20. století se počaly vynořovat první práce uvažující o nezdolnosti, přičemž tento počátek je vztahován zejména ke jménům A. S. Mastenové a M. G. J. Reeda. Bez pochyby nebyli tito autoři jediní, kteří se začali daným tématem zabývat. Nicméně jsou zřejmě nejznámějšími průkopníky v této oblasti, neboť jejich úvahy odstartovaly řadu dalších výzkumů, metod a projektů na téma resilience. Dalším osobnostem a jejich

přínosem bude samozřejmě věnována velká část předkládané práce. Mastenová a Reed upřeli svůj zájem zejména na děti, které byly v období svého raného dětství vystaveny poměrně ohrožujícím vlivům prostředí, avšak v dospělosti se jim dařilo - tedy prožité strastiplné období na nich „nezanechalo“ negativní důsledky (in Snyder, Lopez, 2005). Mastenová (1999) pak v rámci svého zkoumání předložila teorii tří modelů nezdolnosti:

- model zaměřený na osobu (Person-Focused Models of Resilience)
- model zaměřený na čas (Pathway Models)
- proměnlivý model (Variable-Focused Models of Resilience).

Výzkumy a pojetí resilience nabraly v 70. letech 20. století svůj směr mimo jiné i v souvislosti s vývojovou psychiatrií a psychopatologií, kteréžto byly odrazem kritiky používání diagnostických kritérií a kategorií dospělých na děti. Zároveň upozorňovaly, že určité poruchy u dospělých mají v mnohých případech jistý základ již v dětství. Rovněž se ukázalo, že vývoj poruch není kontinuální - určité poruchy jsou charakteristické pro jistý věk, včetně rozlišení pohlaví (Anthony, 1974; Rutter, 1985).

V 80. letech 20. století se akcent v konceptu resilience přesunul z předchozího zaměření na riziko na nové myšlenky související s předcházením a intervencí. Tento posun byl mimo jiné důsledkem i vyššího zájmu o tzv. psychologii životního běhu¹, která podle Řičana (1989) vnáší nový pohled na téma interakce proměnných, které mají vliv na vývoj člověka.

V posledních letech je patrná tendence k přesunu pozornosti od hledání faktorů, tedy toho co je příčinou nesnáží, k hledání odpovědí na otázky po způsobu zvládnání problémů. Výzkumy dochází prozatím k závěrům, že resilience je výsledkem specifických vnějších či vnitřních protektivních faktorů, přičemž je považována za určitou charakteristiku osobnosti, která brání nepříznivému účinku stresu na člověka (Sýkora, Dvořák, 2005).

Mastenová a kol. (1990, 426) definují resilienci jako „process of, capacity for, or outcome of successful adaptation despite of challenging or threatening circumstances“. Tedy jako proces, schopnost i výsledek úspěšné adaptace člověka, vzdor nepříznivým či ohrožujícím podmínkám. V roce 2011 pak Mastenová definici resilience ještě upravila, když ji vnímala jako “the capacity of a dynamic system to withstand or recover from significant threats to

¹ Sleduje individuální zrání a vývoj v průběhu celého života, historii utváření a rozvíjení osobnosti v dané generaci (Řičan, 1989).

its stability, viability or development“ (Masten, 2011, 494), tzn. schopnost dynamického systému odolávat či zotavit se ze závažných ohrožení k jeho stabilitě, životaschopnosti a rozvoji. Resilienci je možné sledovat ve třech formách:

- v dobrých výsledcích přes existenci vysokého rizika,
- v uchované kompetenci navzdory trvalé zátěži,
- v uzdravení z traumatu a následně dobrém prospívání.

Šolcová (2009) považuje resilienci za souhrnný výsledek dynamických procesů interakcí mezi dítětem, rodinou a prostředím v čase, přičemž však nevnímá resilienci jako neměnný atribut, ale jako diferencovanou vlastnost, kdy z úspěšného zvládnutí určitého druhu problému nevyplývá zdárné překonání jiné životní potíže. O dynamickém charakteru resilience hovoří rovněž Rutter (in Šolcová, 2009), který přirovnává resilienci k víceúrovňovému jevu, jenž je vystaven vývoji v čase, situaci, sociálním kontextu i individualitě člověka.

Antonovsky považuje zdraví a nemoc za kontinuum, nikoliv jako protiklady a v tomto salutogenetickém kontextu přistupuje i k resilienci. Každý člověk disponuje určitou pozitivní kapacitou, kterou napíná směrem ke zvládnutí nepříznivých událostí, zátěžových situací a životních krizí, přičemž zásadní význam má „smysl pro soudržnost“. Tento atribut se skládá ze tří vzájemně provázaných na sebe reagujících rovin, které vytváří přesvědčení o tom, že je život srozumitelný, zvládnutelný a smysluplný (Antonovsky, 1993).

Podle Křivohlavého (2001) tkví smysluplnost života v přijetí takového postoje k problémům, který akceptuje fakt, že jsou součástí života a má smysl je řešit. Problém je považován lépe za výzvu, nikoli za neřešitelný stav. Kompetence přicházející problémy zvládat, činit kroky k jejich řešení z vlastního popudu a vůle, je pak vetknuta do roviny zvládnutelnosti - tedy do určitého pocitu či naděje, že je člověk způsobilý svůj život zvládnout.

Kobasová (1979), podobně jako Antonovsky, uvažuje o odolnosti člověka v salutogenetickém pojetí, když ji považuje za osobnostní charakteristiku, u níž předpokládá salutoprotektivní vliv. O odolnosti hovoří jako o hardiness, které definuje jako schopnost být tvrdý, pevný, neoblomný, odolný, zdatný apod., což znamená způsobilost usilovně bojovat s životními problémy. Společně pak Kobasová, Maddi a Kahn (1982,

169) definují pojem odolnost jako "a constellation of personality characteristics that function as a resistance resource in the encounter with stressful life events", tedy konstelaci osobnostních charakteristik, které fungují jako zdroj opory při setkání se stresující událostí v životě". Hardiness je často považována za významný faktor resilience (Bartone, Hystad, 2010).

Maddi (2004, 2006) charakterizuje odolnost jako kombinaci tří postojů (závazku, ovládnutí a výzvy), které dohromady poskytují odvalu a motivaci potřebnou ke schopnosti změnit stresové situace a potenciální nebezpečí v příležitost k osobnímu růstu. Bartone (2006) odolnost vnímá jako široký styl osobnosti nebo generalizovaný způsob fungování, který zahrnuje kognitivní, emocionální a behaviorální rovinu.

Tolik stručný přehled různých definicí nezdolnosti, který samozřejmě nemůže být s ohledem na rámec práce vyčerpávající a autor pro hlubší povědomí odkazuje na vztažnou literaturu - př. Arrington, Wilson, 2000; Bartelt, 1994; Cohler a kol., 1995; Grotberg, 1997; Haggerty, 1996; Hauser a kol., 1985; Rutter, 1985; Ungar, 2006; Vanistendael, 1996 a další. Při studiu resilience můžeme narazit na některé pojmy či koncepty, které s nezdolností souvisí a je vhodné se s nimi alespoň v základu seznámit.

1.2 Koncepty, pojmy blízké nezdolnosti (resilienci)

1.2.1 Protektivní a ameliorativní faktory

Protektivní faktory jsou mnohdy uváděny jako samostatný koncept a Matějček (1998) je formuluje jako určité tlumiče účinků individuální vulnerability či nepříznivých vnějších podmínek, které vedou k lepší adaptaci člověka, než by tomu bylo při jejich absenci. Protektivní faktory lze považovat za více obecnou kategorii oproti resilienci, která je vysoce individuální. Mezi přítomností protektivních faktorů a resiliencí tak není automaticky přímá úměra.

Stran výčtu a dělení ochranných faktorů se jednotliví autoři poměrně různí, ale i doplňují. Poměrně široce se jim věnuje Fraserová (2004), která je člení do:

- mikroúrovně = individualita jedince + prostředí rodiny
- mezoúrovně = vnější sociální prostředí
- makroúrovně = sociálně-politické a kulturní aspekty

Všechny zmíněné stupně považuje autorka za provázané a důležité při hodnocení situace člověka. Podobné dělení předkládají Wernerová a Smith (in Sobotková, 2007), kteří ochranné faktory nalézají v oblasti vývoje jedince, v rodině a ve společnosti.

Zůstaneme-li zejména u prvních dvou faktorů dle Fraserové, pak u mikroúrovně se jedná o činitele, jakými jsou temperament, zdravotní stav, inteligence, sebestřednost a také vliv rodiny jako zdroje socializace a kontextu prostředí, v němž jedinec vyrůstá - tzn. sebeúcta členů rodiny, jejich integrita, poctivost, zodpovědnost, soucit, láska, kompetentnost, víra ve vlastní schopnosti ad. Mezoúroveň pak představuje formální i neformální systém sociální opory. Formálním jsou určité zdravotní, sociální či jiné dosažitelné služby (např. škola, sportovní klub), neformálním pak širší příbuzenstvo, sousedé, přátelé apod. (srovnej Fraserová, 2004; Satirová, 2004; Šolcová, 2009).

K ochranným činitelům připojili Matějček s Dytrichem (1998) také faktory ameliorativní, tedy ochranné a zároveň posilující schopnost rodiny aktivně zvládat zátěž; mobilizující zdroje pro změnu, adaptaci a překonávání překážek; a pomáhající rodině v jejím růstu.

1.2.2 Vulnerabilita a adaptace

Vulnerabilita znamená „zvýšenou citlivost, křehkost, vnímavost k rušivým vlivům, sníženou toleranci, náchylnost k obtížím... ..důsledek, ale i příčinu narušení adaptačního procesu a jeho nižší účinnosti, případně selhání“ (Paulík, 2010, 39). Barlow a kol. (2004) předložili koncept vulnerability ve trojí rovině:

- 1) **Obecná biologická vulnerabilita** - operuje s geneticky daným podílem na rozvoji zranitelnosti.
- 2) **Obecná psychologická vulnerabilita** - je příznačná pocitem ztráty kontroly nad životními situacemi a rozvojem pesimistického pohledu na životní situace, do kterých se člověk dostává. Příčinou jsou zřejmě rané zkušenosti s nekontrolovaností a nepředvídatelností v zásadních životních situacích.
- 3) **Specifická psychologická vulnerabilita** - je tvořena zejména ranými zkušenostmi, takže jsou v ní převážně zahrnuty informace zprostředkované rodiči popř. dalšími významnými osobami. Pro vývoj této vulnerability je zásadní hodnocení či posuzování člověka (dítěte) významnou osobou, které dítě vnímá jako ohrožující.

Vztah mezi resiliencí a adaptací je rovněž těsný, neboť nezvládnutá adaptace vede k maladaptivnímu chování a v podstatě odhaluje absenci resilience. Hartl a Hartlová (2004, 16) adaptací rozumí „obecnou vlastnost organismů přizpůsobovat se podmínkám, ve kterých existují“. V Piagetově (1997) teorii kognitivního vývoje nalezneme dvě základní formy adaptace:

- 1) Akomodace - přizpůsobení se vnějším podmínkám
- 2) Asimilace - přizpůsobení vnějších podmínek jedinci.

Následující část předkládané práce již upíná svoji pozornost na obsáhlé koncepce psychické odolnosti, přičemž s ohledem na výzkumné nástroje bude věnován větší prostor zejména prvním dvěma - tedy Sence of Coherence a Nezdolnost ve smyslu hardiness, neboť se do určité míry překrývají a jsou společně citovány jako nejdůležitější a nejsoudržnější konstrukty odolnosti.

1.3 Vybrané koncepce psychické odolnosti

1.3.1 Sence of Coherence - nezdolnost v pojetí koherence

„Sence of Coherence is a global orientation that expresses the extent to which one has a pervasive, enduring though dynamic feeling of confidence that a) the stimuli deriving from one's internal and external environments in the course of living are structured, predictable and explicable; b) the resources are available to one to meet the demands posed by these stimuli; and c) these demands are challenges, worthy of investment and engagement²“ (Antonovsky, 1987).

Na rozdíl od medicínského pohledu na nemoc (tedy jak vzniká) se Antonovsky zajímal spíše o faktory napomáhající posílení zdraví. Jeho pohled je tedy salutogenetický, přičemž nezdolnost vnímá jako komplex charakteristik utvářejících životní postoje (Křivohlavý, 2001; Baštecká, Goldmann, 2001). Sence of Coherence facilituje zdárné zvládnání stresorů, jimž je člověk v průběhu svého života vystaven, a proto je tento atribut velmi důležitý s ohledem na jeho pozici v rámci kontinua dvou pólů - zdraví vs. nemoc (Antonovsky, 1993).

² Sence of Coherence je globální orientace, která vyjadřuje do jaké míry má člověk všudypřítomný, trvalý i když dynamický pocit jistoty, že a) podněty vyplývající z vnitřního i vnějšího prostředí jsou v průběhu života strukturované, předvídatelné a vysvětlitelné; b) prostředky, které jsou k dispozici ke zvládnání úkolů, jsou dostatečné a c) tyto požadavky jsou výzvy, které stojí za investici a angažovanost.

Sence of Coherence je utvářen třemi dimenzemi (Křivohlavý, 2001):

- a) **Srozumitelností situace (comprehensibility)**
- b) **Smysluplností boje (meaningfulness)**
- c) **Zvládnutelností úkolu (manageability)**

Srozumitelnost situace

Tato dimenze odráží kognitivní složku osobnosti a její způsob porozumění světu a postavení v něm. Důležitá je důvěra člověka v to, že svět kolem něj je relativně neměnný a tedy i predikovatelný; sociální vztahy jsou přátelské a důvěryhodné; většina vnějšího světa je soudržná a lze tedy poměrně úspěšně předpovídat budoucí situace.

Na opačné straně kontinua této dimenze se nachází chaos, kdy člověk není schopen rozumět druhým, svět je komplikovaný, nevypočitatelný, nespolehlivý a nevysvětlitelný.

Smysluplnost boje

Dimenze, která se pojí s emocionální složkou osobnosti, přičemž je jedinec toho názoru, že má smysl vynakládat svoji energii a čas ke zvládnutí životních potíží a překážek, na které při cestě k cíli naráží. Setkání s těmito problémy považuje jedinec za pobídku, která jej aktivizuje a proces zvládnutí překážky mu přináší pocit radosti.

Druhým pólem této dimenze je odcizení, které se projevuje absencí emoční angažovanosti v sociálních vztazích až sociální izolací.

Zvládnutelnost úkolu

Jedinec s vysokým skórem v tomto rozměru považuje přicházející životní „mise“ za zvládnutelné a řešitelné, neboť si je jist svojí sociální a osobní kompetencí. Tato jistota pramení z interního řízení vlastní činnosti (vnitřní Locus of control) a z vědomí toho, že disponuje přiměřenými zdroji potřebnými ke zvládnutí konkrétního úkolu.

Na druhé straně kontinua zvládnutelnosti se nachází člověk, který má relativně stálý pocit, že jeho schopnosti jsou mimo možnosti zdolat prakticky jakýkoliv složitější úkol, a proto většinou očekává vedení zvnějšku (vnější Locus of control). Jedinec je přesvědčený, že „klíče“ potřebné k provedení daného úkolu jsou mimo jeho dosah a možnosti.

Antonovsky (1993) navrhnul k měření Sence of Coherence dotazník SOC 29 (podrobněji viz kapitola 6.2), známá je i verze SOC 13.

1.3.2 Nezdolnost v pojetí hardiness

Pojem hardiness použila Susanne Kobasová na sklonku 70. let 20. století ve své práci „Stressful life events, personality and health: An inquiry into hardiness³“ (1979), ve které věnovala pozornost zejména vztahům mezi osobností člověka, životními událostmi vyvolávajícími stres a následkům v podobě nemoci. Tato práce a následné studie položily základ koncepce nezdolnosti jako hardiness, včetně tří dimenzí, jež jsou její součástí:

- a) **Kontrola dění (control)**
- b) **Odevzdanost a oddanost (commitment)**
- c) **Výzva (challenge)**

Kontrola dění (control) - přesvědčení člověka o tom, že je v jeho silách a možnostech mít události svého života relativně pod kontrolou. To znamená, že je má pod svojí vládou a je schopen je v jistém rozsahu regulovat.

Na kladném pólu této dimenze se tedy nachází jedinec s interně autonomní sebepercepcí, jenž dává akcent na odpovědnost, své znalosti a dovednosti. Vychází z názoru, že jeho vlastní jednání má vliv na průběh a výsledek vnějších událostí a tedy, že věci se nedějí náhodně a chaoticky, ale s konkrétním cílem a úmyslem. Naproti tomu na druhé straně kontinua - záporný pól - se často u člověka objevují pocity beznaděje, bezmoci a osudovosti, které se projevují přesvědčením, že jedinec nemá prakticky žádnou moc nad během svého života a událostí v něm. Takový člověk se cítí být vláčen osudem, událostmi, jinými lidmi - tedy obecně vnějšími silami - a domnívá se, že nedisponuje účinnými nástroji pro řešení situací, které v jeho životě přichází.

Odevzdanost a oddanost (commitment) - představuje jistý stupeň identifikace člověka s průběhem a výsledky svého konání, tedy zacílenost a hodnotové zaměření.

V kladné části tohoto rozměru nalezneme převážně jedince, kteří jsou oddáni své činnosti a nalézají v ní určitou hodnotu a smysl. Jsou přesvědčeni o svém žebříčku životních

³ Stresující životní události, osobnost a zdraví: šetření hardiness.

hodnot, což jim mimo jiné napomáhá identifikovat se s lidmi či vnějšími okolnostmi, které jsou s těmito hodnotami v souladu. Jejich oddanost je směřována nejen na vztahy k druhým, ale rovněž k sobě samému. To znamená, že takový člověk je schopen uvažovat nejen o vztazích k druhým, ale i o své vlastní hodnotě, svých vnitřních cílech a smyslu - commitment to self. Nicméně vztahy s druhými jsou takovým jedincem vnímány jako velice významné, neboť jejich dobrá úroveň mu napomáhá zvládat obtížné situace v životě. Na opačné straně dimenze nalezneme jedince spíše podezřavého, nedůvěřivého nejen k lidem, ale i ostatním vnějším charakteristikám jako jsou hodnoty, smysl apod.

Výzva (challenge) - nutnost určité změny či překonání překážky není považováno za problém, ale jako výzva.

Člověk v kladném pólu této dimenze je srozuměn s tím, že život a události v něm jsou spíše dynamické než statické a tento stav považuje za přirozený a pozitivní. V souladu s tímto přesvědčením si vytváří a vylepšuje různé strategie zvládání životních událostí, které mají za cíl získání nové úrovně jeho adaptability v daném prostředí. S ohledem na skutečnost, že takové situace považuje za zajímavou pobídku, disponuje obvykle poměrně širokým repertoárem zdrojů k jejich zvládnutí. Typickým představitelem záporného pólu kontinua challenge je vysoce konzervativní jedinec prožívající neustále pocity strachu a životní změna je pro něj problém až hrozba (srovnej Křivohlavý, 2001; Šolcová, Kebza, 1996).

V roce 1985 Susanne Kobasová také vytvořila dotazník Personal Views Survey (PVS - podrobněji viz kapitola 6.2), který zjišťuje úroveň hardiness a do češtiny jej přeložila I. Šolcová (1995).

1.3.3 Nezdolnost v pojetí resilience

Křivohlavý (2004) hovoří o resilienci⁴ jako o pružnosti, nezlomnosti a považuje ji za projev adaptace, přičemž za významné považuje protektivní faktory - vnější i vnitřní. Rutter (2012) dodává, že se jedná o dynamický multiúrovňový proces, jenž podléhá vývoji a nachází své odlišení v individualitě jedince, kontextu různých situací, interpersonálních vztazích ad. Další autoři (př. Bonanno, 2004; Gilbert a kol., 1998; Holman a kol., 2010)

⁴ Z latinského „resilio“, „resiliere“ = skákat zpět, odrážet se, odskakovat; anglicky „resiliency“ = elasticnost, pružnost, ohebnost, houževnatost (Novák, 2013, 52).

považují resilienci za vrozený předpoklad a Richardson (2002) uplatňuje při definici resilience princip „biopsychospirituální“ homeostaze, neboť ji pokládá za výsledek určitého stavu, kdy se jedinec fyzicky, mentálně a duchovně přizpůsobil zátěžové situaci či jiné nepříznivé okolnosti. Nakonec dodejme ještě koncept resilience dle Normana (2000), který ji definuje jako nepřetržitý proces interakce mezi individualitou a prostředím, přičemž změna v prostředí předvídá i změnu individuální. Hromadí-li se nepříznivé změny a na člověka působí větší množství stresorů, zvyšuje se riziko, že reakce bude více maladaptivní než resilientní.

1.3.4 Nezdolnost jako self-efficacy - vnímaná osobní zdatnost

Koncept nezdolnosti jako self-efficacy zveřejnil Albert Bandura (1986) ve studii o lidském fungování, která klade důraz na míru osobního přesvědčení o sobě samém. Na člověka nahlíží jako na aktivního, regulace vlastního jednání a myšlení schopného a sebereflekujícího jedince, který není výsledkem pouhých reakcí na vnější prostředí či vlády vnitřních impulsů. Myšlení a chování každého člověka je tedy průnikem neustálých interakcí prostředí, individuality (bio-kognitivně-afektivní systém) a chování = tzv. reciproční triadická interakce.

Křivohlavý (2001) self-efficacy definuje jako přesvědčení jedince o tom, že je možné dosahovat vytýčených cílů, pokud bude schopen:

- vhodně řídit vlastní psychické stavy a chování
- účelně a efektivně působit na vnější prostředí.

Je-li jedinec přesvědčen o tom, že disponuje výše uvedenými schopnostmi, pak je i aktivní při setkání s životní překážkou či nepříznivou životní situací, a to ve směru jejich překonání.

Širší představení konceptů psychické odolnosti přesahuje rámec této práce, a proto v tomto ohledu autor odkazuje na vztažnou literaturu - př. Kebza, Šolcová (2008). Vzhledem ke skutečnosti, že objektem zájmu (cílovou populací) této studie jsou pěstouni, věnujme následující část textu resilienci v rodinném prostředí.

1.4 Rodinná resilience

Významná část satisfakce psychických potřeb dospělého člověka je realizována v rodině, v interakci s dítětem. Dítě dospělého rodiče (příp. jinou vychovávající osobu) stimuluje, přináší mu nové zkušenosti (učení), rozvíjí jeho emoční vztahy a identitu, mění životní perspektivu. Absence rodiny je pro vývoj člověka (i dospělého) podobně nepříznivá jako rodina dysfunkční a tzv. psychologické rodičovství je stejně důležité jako to biologické. V tomto kontextu je náhradní rodinná péče významným prostředím nejen pro uspokojování potřeb dítěte, ale i vychovávajících náhradních rodičů (Matějček, 1986, 1999).

V obou typech rodiny (vlastní i náhradní) však existují mnohá rizika, která Říčan (1995) shrnul do celkem tří obecných, navzájem se ovlivňujících úrovní. Patří sem rizika na straně:

- rodičů
- dítěte
- prostředí

Současní autoři se však v posledních letech více zajímají o protektivní faktory, resp. o zdravé fungování rodiny. Za všechny zmiňme Sobotkovou (2004), která předkládá tyto primární faktory zdravé rodiny:

- soudržnost,
- adaptabilita a
- komunikace.

Rodinná resilience je dle Sobotkové (2004) určitá schopnost (pružnost) rodiny dosáhnout rychlého uzdravení se po náročné životní události či krizi. To v podstatě znamená, že si navzdory stresujícím událostem uchová účinná schémata fungování. McCubbin a kol. (1997) rodinnou resilienci popisují jako soubor kladných schémat chování, interakcí a funkčních kompetencí, kterými rodina i každý její člen disponují v průběhu nepříznivých okolností a jejichž prostřednictvím zachovávají rodinnou integritu a rovnováhu navzdory vystavení stresu. Walshová (1996, 2003) doplňuje, že zásadní atributem rodinné resilience je její dynamika - vypořádávání se s nepřetržitým tokem různě závažných a stres vyvolávajících situací. Břicháček (in Plaňava a kol., 2002) k významu dynamiky připojuje i rizikové faktory, za něž považuje:

- nízký socioekonomický status,
- chronické působení negativních podmínek,
- traumatizující zkušenosti,
- proměnlivost nároků současné společnosti

a dále protektivní faktory:

- rodinná koheze,
- flexibilita rodinných rolí a vztahů,
- srozumitelná a otevřená komunikace,
- schopnosti a dovednosti,
- ochota řešit krizové situace,
- shoda v pojetí smyslu a úkolech rodiny.

Sobotková (2003, 2004) se zabývala odolností rodiny a faktory systémů, které mají vliv na vyrovnání se se zátěží a vymezila následující faktory:

- a) závažnost stresoru s ohledem na skutečné možnosti rodiny
- b) vnější zdroje - podpůrná sociální síť a opatření, ekonomická stabilita
- c) vnitřní zdroje - koheze, pružnost, otevřená komunikace, rodinné rituály, tradice, sdílená spiritualita
- d) osobnost rodičů

1.4.1 Model rodinné resilience

Model rodinné resilience je vymezen dvěma fázemi:

- adjustací - tj. okamžitou reakcí rodiny na zátěž, a
- adaptací - tj. déle trvajícím a souhrnným procesem, který následuje po nezdařené adjustaci, kdy se rodina nacházela v krizovém stavu.

Zdar adjustační fáze závisí na schopnosti rodiny docílit rovnováhy mezi působícími požadavky (rizikové faktory) a možnostmi, kterými rodina disponuje. Významný je také stupeň závažnosti zátěžové situace a míra vulnerability rodiny v daném okamžiku či období (Patterson, 1988, 1989, 2002). „V průběhu adaptační fáze se rodina pokusí o obnovení homeostaze pomocí:

- získávání nových (adaptivních) zdrojů a copingového chování,
- snížení požadavků, kterými se musí zabývat, a/nebo
- změny vnímání své situace“ (Patterson, 1988, 209).

Pattersonová (1988) ještě dodává, že schopnost rodinné resilience nezáleží pouze na fungování rodiny, ale souvisí i s riziky a možnostmi širšího sociálního systému, který na ni může negativně působit (nedostatek zdrojů, nepříznivá rodinná politika apod.)

Rodinná krize nemá jen negativní konotaci, ale lze ji vnímat i jako možnost zbavení se starých, nevhodných a získání nových funkčních vzorců rodinného systému. Není tedy obrazem selhání rodiny, ale schopnosti adaptace v měnících se podmínkách vnějšího i vnitřního prostředí (Eis, 1994).

Zranitelnost (vulnerabilita) rodiny je vymezena zejména interpersonálními vztahy a strukturou rodiny, především její organizací. Jedná se o faktor, jenž variuje v souladu se změnou v rodině a v závislosti na normativních a nenormativních nárocích působících na rodinu. Mezi nenormativní řadíme př. finanční problémy, nezaměstnanost, zdravotní problémy, přírodní katastrofy apod. Normativní odrážejí nároky plynoucí z různých etap životního cyklu rodiny, které rodina zvládá obvykle zdárně. Náročnějšími požadavky jsou ty nenormativní, které bývají neočekávané (zaskočí, překvapí) a přinášejí s sebou vysoké riziko. Na druhou stranu se však i rutinní, denně se opakující obtíže mohou stát podstatnou „zásobárnou“ stresu působící na vulnerabilitu rodiny. Nebezpečí zranitelnosti rodiny je vyšší v případě, že rodina „nemá k dispozici“ sociální oporu (Sobotková, 2007).

1.4.2 Rodinná resilience a sociální opora

Sociální opora představuje „existenci nebo přítomnost, blízkost osob, které mají k nám vztah, které mají o nás starost, cení si nás a mají nás rády“ (Vašina, 1999, 53). Sociální opora je důležitou součástí rodinné resilience a je vnímána jako určitý „nárazník“ mezi stresem a případnou krizí rodiny. Chceme-li poskytnout sociální oporu, pak nutně potřebujeme existenci sociální sítě, která může být anticipovaná (rodina má na koho se obrátit a je si vědoma této možnosti) či získaná sociální oporou - představuje určitý vzorec interakce mezi osobami. Sociální opora může podstatně ovlivnit subjektivní pohled na obtížnost situace, neboť poskytuje pocit, že rodina není v problému sama a má možnost někoho požádat o pomoc (Kebza, Šolcová, 1999). Zároveň však může přinést i negativní důsledky, a to v případě, že bere rodině možnost zásadního podílu (či někdy celý) na zvládnutí zátěžové situace (Křivohlavý, 2001).

Křivohlavý (1998) rozděluje sociální oporu na naslouchání, materiální pomoc, povzbuzení, emocionální podporu (empatii), emocionální povzbuzení nálady a sdílení (skutečnosti, tajemství apod.), respektive (2001) na:

- instrumentální (jedinec z vlastní iniciativy pomáhá adresným způsobem druhému člověku v nesnázích),
- informační (poskytují lidé s obdobnou životní zkušeností či odborníci),
- emocionální (lidé v okolí poskytují potřebnému jedinci naději a oporu),
- hodnotící (jedná se o výraz úcty, povzbuzení, podporu sebevědomí).

2 Coping - strategie zvládání stresu

S ohledem na skutečnost, že obecná fakta a teorie dané problematiky byly autorem zpracovány již v bakalářské diplomové práci, v podstatné míře na ni odkazuje (Grega, 2013). V dané kapitole bude pozornost zaměřena více na copingové strategie v rámci rodiny a rodinného zvládání zátěžových situací.

2.1 Vymezení stresu a copingu

Janke (1976 in Janke, Erdmann, 2003) definuje stres jako fyzický a psychický stav jedince, který vede k déletrvající či mohutnější odchylce od obvyklého stupně vzrušení. Fyzický stav se týká zejména vegetativních (zvýšená aktivita sympatiku) a endokrinních změn (aktivace nadledvinek a produkce hormonů). Psychický stav se dotýká zejména emočního prožívání, excitace, tenze, dezorganizovaného jednání apod.

Naproti tomu způsoby zvládání stresu jsou takové psychické procesy, které se objevují při vzniku stresu, a to jak vědomě či nevědomě; plánovitě či neplánovitě, přičemž cílem je zmírnění, resp. „odstranění“ stresu. Styly, jakým jedinec zpracovává stres, je možné rozlišovat dle jejich:

a) druhu:

- akční (útok, útek, nečinnost, navázání sociálního kontaktu, sociální uzavřenost, ad.),
- intrapsychické (vnímání, myšlení, představy, motivačně emoční stavy),

b) zaměření a funkce:

- situačně orientované, tj. zaměřené na stresor,
- na reakci orientované, tj. zaměřené na stres,

c) účinnosti:

- stres snižující, př. akční tendence,
- stres zvyšující, př. rezignace (Janke, Erdmann, 2003).

V roce 1985 Wilhelm Janke a Gisela Erdmannová vytvořili dotazník SVF (Eine Kurzform des Stressverarbeitungsfragebogens), jako nástroj pro diagnostiku zvládacích strategií. Tento dotazník byl naposledy „revidován“ v roce 2002, existuje v podobě SVF 78 a SVF 120 (číslo odráží počet položek dotazníku - podrobněji kapitola 6.2) a do češtiny jej přeložil Josef Švancara.

Podle Lazaruse a Folkmanové (1984, 141) je coping „constantly changing cognitive and behavioural efforts to manage specific external and/or internal demands that are appraised as taxing or exceeding the resources of the person⁵”. Autoři této definice zvládání zátěžových situací dále poznamenávají, že coping:

- je dynamický proces, nikoliv jednorázová aktivita,
- není automatickou odpovědí na stres,
- potřebuje vědomou snahu,
- odráží pokus o řízení situace.

Baštecká (2009) popisuje tři hlavní copingové strategie:

- aktivní na úrovni chování (zacílené na zvládnutí problému),
- aktivní na úrovni myšlení (zaměřené na zvládnutí hodnocení zátěžové situace),
- vyhýbání se obtížné situaci

a dále zmiňuje moderátory a mediátory, tj. faktory, které ovlivňují dopad stresoru na člověka. Moderátory již existují před působením zátěžové situace, jsou specifické, poměrně stabilní v čase a soudržné (př. znalosti, zkušenosti, různé osobnostní charakteristiky apod.). Oproti tomu mediátory jsou faktory vznikající v průběhu zátěžové situace a jsou variabilnější nežli moderátory.

Křivohlavý (2002) uvádí, že cílem strategií zvládání stresu je snaha dosáhnout takového stavu, ve kterém člověk necítí ohrožení. Dnes již klasické dělení copingových strategií rozeznává:

- na zvládnutí problému a
- na vyrovnání se s emočním stavem

zaměřené strategie.

2.2 Coping v kontextu rodiny

Věnujeme-li pozornost strategiím zvládání zátěže v kontextu rodiny, pak bychom je mohly definovat jako dynamický proces, který zahrnuje vše, co rodina podnikne proto, aby dosáhla ke zdrojům odolnosti a tyto v co nejširší míře využila (Sobotková, 2003). To znamená, že obsahují jak aktivní tak pasivní strategie, které mají napomoci udržet

⁵ Neustále se měnící kognitivní a behaviorální úsilí zaměřené na zvládnutí konkrétních externích a/nebo interních požadavků, které jsou člověkem ve stresu hodnoceny jako ohrožující jeho zdroje (překlad autora – viz Grega, 2013).

navzdory nepříznivým situacím emocionální vyrovnanost (rovnováhu) všech svých členů.

Repertoár efektivních strategií zahrnuje takové možnosti, jakými jsou:

- využití podpůrné sociální sítě,
- vyhledání duchovní opory,
- pozitivní přerámování zátěžové situace,
- vyhledání poradenské či zdravotní služby.

Přístup k efektivním strategiím bývá snadnější např. při kontaktu s jinými rodinami, které řeší obdobnou životní situaci (v našem případě např. sdružení pěstounských rodin apod. - pozn. autora). Uzavření rodiny do sebe a její izolace od vnějšího prostředí nevede k resilienci, ale k méně efektivním strategiím, jakými jsou únik a pasivita (Sobotková, 2007).

Křivohlavý (2003) řadí k úspěšným formám copingových strategií ještě následující:

- Modifikace chování: je založena na kladném a záporném posilování určitého žádoucího, prospěch přinášejícího chování, popřípadě na potlačení chování, jež zátěžovou situací neřeší či ji zhoršuje.
- Kognitivní ovlivňování: akcentuje vliv myšlenek, názorů, hodnot, přesvědčení na samotné jednání. Jde tedy o přijetí takového stanoviska, které facilite zvládnutí obtížné situace, příp. ji přestane za zátěžovou považovat (srovnej s pozitivním přerámováním - Sobotková, 2007).
- Psychologické očkování proti stresu: zvědomění toho, že zátěžová situace má psychologickou stránku, na kterou je možné působit, je-li jedinec vybaven účinnými nástroji (technikami).
- Ventilace emocí: Zátěžová situace s sebou přináší určitou míru emoční tenze, kterou je třeba ventilovat např. mluvením o problému (sdílená starost - poloviční starost - pozn. autora). Ventilací zejména negativních emocí dochází k duševnímu očištění od negativních zážitků (katarze).

McCubbin a kol. (1996) popsali zdroje, které přispívají ke zvládnutí problémů v rodině jako strategie zacílené na:

- snížení nároků v rodině,
- získávání nových zdrojů,
- zvládnutí tenze,
- zhodnocení a pochopení významu dané životní situace (srovnej Patterson, 1988).

Zhodnocení a pochopení významu problému jsou přitom poměrně zásadní faktory, jež podstatným způsobem ovlivňují a spoluvytvářejí rodinnou resilienci. Jejich výsledky mohou variovat od bagatelizace situace na jedné straně k jejímu vnímání jako vysoce ohrožujícímu na straně druhé. Výhodnější pro zvládnání se jeví schopnost považovat problém za určitý úkol (výzvu), který je potřeba splnit. Při takovém postoji je vyšší šance, že rodina situaci svým aktivním přístupem snáze „vyřeší“ (Sobotková, 2007).

Jak bylo již uvedeno, efektivita adaptačních mechanismů rodiny ovlivňuje úroveň zvládnání rodinného stresu, ve které se bezpochyby odráží relevance a síla stresového faktoru. Kromě výše uvedených zdrojů, které přispívají ke zvládnání problémů v rodině (snížení nároků v rodině, získávání nových zdrojů, zvládnání tenze, zhodnocení a pochopení významu dané životní situace) je pro rodinu také důležité, v jakém fyzickém a psychickém stavu se nacházejí její jednotliví členové v období, kdy zátěžová situace probíhá a rovněž i historie rodiny - stresující události, které rodina již prožila a zejména způsob, kterým se s nimi vyrovnávala. Existuje významné riziko, že bude-li současná zátěžová situace podobná některé z minulosti, ve které rodina prožívala negativní zážitky, bude vliv obdobné situace pociťovat mnohem intenzivněji. Předchozí zkušenost tak silně ovlivňuje zvládací styl rodiny, a to v obou směrech. Důležité je ovšem vědomí specifičnosti každé jednotlivé rodiny, neboť stejná událost může v různých rodinách zapříčinit odlišnou míru stresu, včetně odpovědi na něj (Sobotková, 2007).

3 Náhradní rodinná péče

Náhradní rodinná péče (dále jen NRP) je forma péče o děti, které jsou vychovávány náhradními rodiči v rodinném prostředí. V našich podmínkách se jedná o osvojení a pěstounskou péči (Matějček, 1999) - v současné době můžeme připojit ještě pěstounskou péči na dobu přechodnou (pozn. autora). Pro potřeby této studie je vymezen předmět zájmu pouze na pěstounskou péči, konkrétně na osoby pěstounů.

3.1 Krátký historický exkurz do institutu pěstounské péče

Pěstounská péče představovala v období tzv. první republiky podstatnou formu péče o děti a byla uskutečňována čtyřmi způsoby:

- Nalezenecká pěstounská péče: pro děti z nalezinců a sirotčinců, které byly vychovávány pěstouny za finanční odměnu. Děti pak byly vráceny do ústavního zařízení ve svých deseti letech.
- Pěstounská péče řízená a kontrolovaná tzv. péčí o mládež (obdoba dnešních orgánů sociálně-právní ochrany dětí): sociální pracovníci vyhledávali vhodné pěstouny pro řádnou výchovu dětí.
- Pěstounská péče v tzv. rodinných koloniích: rodinné kolonie sestávaly z 15 - 20 rodin, které sdílely společné prostředí.
- Pěstounská péče dle soukromé dohody mezi rodiči dítěte a pěstouny (Matějček, 1999; Indráková, 2003).

Po druhé světové válce se poměry v pěstounské péči radikálně změnilы přijetím zákona č. 69/1952 Sb., o sociálně-právní ochraně mládeže, který tento institut náhradní rodinné péče zcela zrušil. Děti v té době žijící v pěstounských rodinách byly přemístěny do ústavních zařízení. Tento stav trval až do roku 1973, kdy nabyl účinnosti zákon o pěstounské péči č. 50/1973 Sb. (Dunovský a kol., 1999).

V současné době je pěstounská péče upravena zejména zákonem o sociálně-právní ochraně dětí č. 359/1999 Sb., a novým občanským zákoníkem č. 89/2012 Sb.

3.2 Institut pěstounské péče dnes

Pěstounská péče je v dnešní podobě určitou formou náhradní rodinné péče, která je pod kontrolou a řízením státu (prostřednictvím orgánů sociálně-právní ochrany dětí)

a poskytuje dítěti i pěstounovi hmotné zabezpečení. O svěřeni dítěte do pěstounské péče (stejně jako o jejím zrušení) rozhoduje příslušný soud, přičemž se klade důraz na zájem dítěte a je potřeba získat i jeho vyjádření - je-li schopno posoudit svoji situaci (Matějček, 1999).

3.2.1 Podmínky pěstounské péče

Dítě je do pěstounské péče svěřeno za podmínky, že o něj nemůže osobně pečovat žádný z rodičů, přičemž pěstounská péče má vždy přednost před péčí o dítě v ústavním zařízení. Dle nového občanského zákoníku (zákon č. 89/2012 Sb.) může soud rozhodnout o době trvání pěstounské péče. Tato doba může odrážet časový úsek, po který trvá překážka bránící rodičům v osobní péči o dítě. Rodič může požadovat dítě zpět do své osobní péče a soud jeho návrhu vyhoví, pokud to je v souladu se zájmy dítěte. V průběhu výkonu pěstounské péče mají rodiče vůči dítěti povinnosti a práva vyplývající z rodičovské odpovědnosti, s výjimkou práv a povinností, které zákon stanoví pěstounovi (pokud soud nestanoví jinak). Rodiče mají právo se s dítětem osobně a pravidelně stýkat i právo na informace o dítěti (neomezil-li soud tato rodičovská práva). Oproti tomu je pěstoun povinen a oprávněn o dítě osobně pečovat a při jeho výchově vykonává přiměřeně povinnosti a práva rodičů - rozhoduje v běžných záležitostech dítěte. Soud může vymezit další práva a povinnosti pěstouna. Pěstoun má povinnost udržovat, rozvíjet a prohlubovat sounáležitost dítěte s jeho rodiči, dalšími příbuznými a osobami dítěti blízkými. Má povinnost umožnit rodiči styk s dítětem, ledaže soud stanovil jinak. Dojde-li k neshodě mezi rodiči a pěstounem v podstatné záležitosti týkající se dítěte, může soud v dané věci rozhodnout, či změnit práva a povinnosti pěstouna či rodiče. Pěstounská péče zaniká nejpozději, nabude-li dítě plné svéprávnosti, jinak jeho zletilostí (Svejkovský, 2012).

3.2.2 Typy pěstounské péče

V současném pojetí pěstounské péče existují tři její možné variace, přičemž jedna z nich je vnitřně diferencovaná. Jedná se o pěstounskou péči:

- a) individuální
- b) skupinovou
- c) na přechodnou dobu (tzv. profesionální pěstouni - pozn. autora)

Individuální pěstounská péče probíhá v přirozeném rodinném prostředí.

Skupinová pěstounská péče je vykonávána zejména v SOS vesničkách či jiných zařízeních obdobného typu.

Pěstounská péče na přechodnou dobu je v současné době považována za přechodné opatření zabezpečující dítě před rozhodnutím příslušných orgánů (zejména soudu) o jeho další péči (Zezulová, 2012).

U individuální pěstounské péče rozlišme ještě jeden aspekt, který souvisí s cílovou skupinou předkládané studie. Její rozlišení tkví v realizaci či absenci tzv. zprostředkování náhradní rodinné péče. Jedná se vlastně o určitý proces, po jehož absolvování se jedinec stává pěstounem. Obecně existují dvě možnosti, jak se stát pěstounem. Tou první („kratší“ a využívanou zejména prarodiči, sourozenci příp. dalšími příbuznými či osobami blízkými dítěti) je „prosté“ podání návrhu na svěřeni dítěte do pěstounské péče k příslušnému soudu a jeho rozhodnutí v dané věci. Je to varianta, která zahrnuje zejména pěstouny v určitém příbuzenském vztahu k dítěti, a proto je nazývána jako „příbuzenská pěstounská péče“. Osobnostní a další kvality jedince, který usiluje o tento způsob svěřeni dítěte do pěstounské péče, prověřuje pouze soud, a to jemu dostupnými metodami (výpis rejstříku trestů, zpráva přestupkové komise, zpráva obecního úřadu o pověsti navrhovatele, zdravotní zpráva apod.). V případě zprostředkované pěstounské péče prochází žadatel procesem prověřování jeho osoby ve třech úrovních:

- u obecního úřadu obce s rozšířenou působností, kde svoji žádost podává,
- u krajského úřadu daného kraje, kde absolvuje významnou část prověřování osobnostních dispozic k výkonu pěstounské péče (opakované psychologické vyšetření, příprava osob majících zájem stát se pěstouny, apod.),
- u příslušného soudu po podání návrhu na pěstounskou péči - zde je prověřování identické jako u první skupiny pěstounů.

Významným rozdílem mezi oběma skupinami žadatelů je také skutečnost, že tzv. zprostředkovaní žadatelé jsou zapsáni u příslušného krajského úřadu do rejstříku žadatelů a čekají, až jim bude nabídnuto dítě - tedy následně vychovávají dítě bez příbuzenské vazby. U tzv. příbuzenské péče je situace jiná (viz výše) a rovněž okolnosti a motivace vedoucí k rozhodnutí se u obou skupin liší (viz dále).

Všechny tři formy pěstounské péče však mají společný faktor, kterým je skutečnost, že dítě vychovává jedinec (partneři), jemuž se dítě nenarodilo. Musí se tak adaptovat na novou situaci a zejména vytvoření vztahu a nových pravidel soužití je pro pěstouna i dítě náročnou zkouškou.

3.3 Motivace pěstounů

I když motivace jako taková není předmětem zkoumání této práce, považuje ji autor za důležitý faktor ovlivňující resilienci a coping každého člena rodiny i rodinu jako celek. Z tohoto důvodu se v potřebném rozsahu této oblasti věnujme.

Pěstoun před přijetím dítěte do péče nemá možnost prožívat zkušenost těhotenství a porodu tak, jako je tomu u vlastních dětí. Pokud vlastní děti má, disponuje alespoň určitou zkušeností. Přesto se pěstoun vyrovnává s tím, že přicházející dítě je určitým způsobem geneticky vybaveno, zažilo určitou (mnohdy ne pozitivní) životní zkušenost (Matějček, 1999).

V motivaci k rodičovství obecně působí velké množství společenských faktorů (hodnot, norem), které jsou společností přijímány či nikoliv. Základem motivace je vnitřní stav osobnosti, který směřuje k uspokojení za pomoci daného typu chování. Motivací k biologickému či náhradnímu rodičovství může být, že děti:

- obohacují rodiče o nové zkušenosti a zážitky, i přesto, že v mnoha ohledech je péče o dítě rutinní záležitostí,
- lásku přijímají a rozdávají,
- dávají příležitost k satisfakci seberealizačních potřeb,
- mohou představovat náplň bytí (existence) rodičů,
- jsou v podstatě pokračovatelé života svých rodičů (Vágnerová, 2012).

Rodičovství je založeno na více motivech a např. Škoviera (2007) uvádí následující:

- veřejné,
- neveřejné,
- skryté.

Motivy veřejné

- Touha po dítěti,
- pořízení sourozence svému biologickému dítěti,
- přání pomoci dítěti,
- zúročení svých zkušeností a dovedností z výchovy vlastních dětí (Bubleová, 2011).

Motivy neveřejné

Tyto motivy nepovažují rodiče (žadatelé o náhradní rodinnou péči) za pro společnost přijatelné. U pěstounů pak Škoviera (2007) uvádí příkladem tyto neveřejné motivy:

- ekonomické přilepšení představující určitou finanční odměnu poskytovanou státem,
- rodinná povinnost (pocit rodinné sounáležitosti), která vyvíjí tlak na přijetí dítěte (převážně v příbuzenské pěstounské péči),
- sebezprezentace, zviditelnění ve svém okolí.

Motivy skryté

- Snaha o nápravu vlastního neúspěšného rodičovství,
- předpoklad vděku a ocenění od dítěte,
- způsob řešení partnerské krize,
- uskutečnění mocenských ambicí vůči dítěti,
- psychopatologie (homosexuální pedofilie apod.) (Škoviera, 2007).

Pro hlubší studium motivace pěstounů odkazuje autor na některé studie zaměřené na různé aspekty motivace pěstounů, resp. žadatelů o pěstounskou péči. Jedná se např. o téma zúročení svých zkušeností a dovedností z výchovy vlastních dětí (Riggs a kol., 2010); pořízení sourozence svému biologickému dítěti (Wilson a kol., 2007); předpoklad vděku a ocenění od dítěte (Poland a kol., 1993; Younes a kol. 2007).

3.4 Proces a význam posuzování pěstounů - žadatelů

Tato část si dává za úkol stručně seznámit čtenáře s průběhem posuzování žadatelů o pěstounskou péči, přičemž pozornost bude soustředěna na tzv. zprostředkovanou náhradní rodinnou péči. Zkoumání osobnostních předpokladů navrhovatelů v rámci příbuzenské pěstounské péče (termín viz výše) před soudem nedosahuje dle názoru autora z různých příčin kvalitativních ani kvantitativních parametrů prvně jmenovaného procesu. V předkládané práci mu tedy bude věnován minimální prostor (pro vytvoření představy rozdílu), neboť většina úkonů prováděných příslušným soudem v rámci řízení o svěřeni dítěte do pěstounské péče je zahrnuta v procesu zprostředkování - státem garantovaného procesu. Význam této kapitoly autor spatřuje ve skutečnosti, že v rámci popisovaného procesu je věnován určitý prostor a čas i strategiím zvládnání stresu, které žadatelé preferují a jejich osobní nezdolnosti (resilienci).

3.4.1 Posuzování žadatelů v rámci zprostředkované náhradní rodinné péče

Jak bylo uvedeno v kapitole 3.2.2, v případě zprostředkované pěstounské péče prochází žadatel procesem prověřování jeho osoby ve třech úrovních, přičemž v prvních dvou jsou posuzovateli správní orgány - obecní úřad obce s rozšířenou působností a krajský úřad. Hovoříme tedy o procesu zprostředkování náhradní rodinné péče, který je garantován státem a je zakotven v § 27 odst. 1 písm. b) zákona č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí. Ten se tímto zavazuje k tomu, že osoby vybrané pro převzetí dítěte do jejich péče budou vhodné a zabezpečí po všech stránkách zájmy a potřeby dítěte. Mezi nástroje prověřování patří zejména:

- listiny (dokládající zdravotní stav žadatelů, vzdělání, ekonomické zabezpečení, bezúhonnost, pověst v místě bydliště a v zaměstnání, ad.),
- osobní, rodinná, pracovní a sociální anamnéza (obvykle formou polostrukturovaného rozhovoru v místě bydliště žadatelů),
- psychologické vyšetření (provádí psycholog příslušného krajského úřadu s pěstouny a dále dětmi v rodině - vlastními i v náhradní rodinné péči), které je zaměřeno diagnosticky,
- příprava osob, které mají zájem stát se pěstouny (zabezpečuje rovněž příslušný krajský úřad),
- další volitelné metody v rámci zákonného zmocnění.

Listiny

Ze získaných listin získává hodnotitel většinou tzv. tvrdá data, která představují spektrum osobních údajů typu dat o narození, bydlišti, osobním stavu (ženatý/vdaná, resp. rozvedený/rozvedená), zdravotním stavu (potvrzení praktického lékaře, příp. odborných lékařů je-li žadatel v takové péči), dosaženém vzdělání (vysvědčení, diplom), ekonomickém zabezpečení (potvrzení o příjmech, příp. daňové přiznání), bezúhonnosti (opis rejstříku trestů, zpráva přestupkové komise), pověsti v místě bydliště a v zaměstnání atd. Některé listiny však mohou upozorňovat i na další aspekty - např. přiložený rozvodový rozsudek může obsahově již přinášet informace o předchozích vztazích žadatele apod.

Osobní, rodinná, pracovní a sociální anamnéza

V první fázi je zajišťována pracovníky sociálně-právní ochrany dětí příslušného obecního úřadu obce s rozšířenou působností, a to zejména polostrukturovaným rozhovorem v místě bydliště žadatelů. Dále se jí zabývá (zpřesňuje, doplňuje) tým pracovníků krajského

úřadu). Předmětem zájmu jsou informace o tom, v jaké rodině žadatel vyrůstal, kdo jej vychovával, vztah k širší rodině, vztah žadatele ke vzdělání, škole a jiným institucím, kde vyrůstal (město/venkov), jak byly uspokojovány jeho potřeby (základní i sociální, vztahové ad.), vývojové obtíže (party, záškoláctví, experimentování s drogami apod.), vztah žadatele k práci a pracovním povinnostem, zdravotní vývoj, závažná onemocnění žadatele či člena rodiny, závažné změny (rozvod rodičů, úmrtí člena rodiny apod.) a způsob zvládání náročných životních situací ad.

Psychologické vyšetření

Provádí psycholog příslušného krajského úřadu s pěstouny a dále dětmi v rodině - vlastními i v náhradní rodinné péči. Základní rozdělení psychologického vyšetření spočívá ve dvou liniích, které se mohou vzájemně ve svých zájmech střetávat. První snahou je shromáždit co možná nejvíce podkladů o existenci případných faktorů v osobnosti žadatele, které by vylučovaly jeho vhodnost být pěstounem. Druhým úkolem je získat maximum informací, které pomohou zjistit, jaké dítě bude nejvhodnější rodině svěřit (v rámci zachování premisy, že hledáme vhodné žadatele pro dítě a nikoliv naopak - pozn. autora) - tzn., že se vyšetření v této oblasti zabývá otázkami po obecných předpokladech žadatelů stát se pěstouny a konkrétních dispozicích pro péči o určité dítě (Kovařík, 1979).

Příprava osob, které mají zájem stát se pěstouny (dále jen „příprava“)

Žadatel o pěstounskou péči je povinen ji absolvovat a je realizována před samotným správním rozhodnutím o zařazení do evidence žadatelů vhodných stát se pěstouny. Tuto přípravu zabezpečuje krajský úřad, který může tuto povinnost delegovat na jinou právnickou či fyzickou osobu, má-li tato oprávnění pro výkon sociálně-právní ochrany dětí (viz zákon č. 359/1999 Sb.).

Cílem přípravy je informovat žadatele úskalích pěstounské péče a tím dosáhnout stavu, kdy budou mít žadatelé reálnou představu o fungování pěstounské péče (Gabriel a kol., 2008). Výhodou je, že se žadatelé mohou ptát na nejasnosti přímo nejen odborníků na dané téma, ale i zkušených pěstounů, kteří obvykle na realizaci těchto příprav spolupracují. Určitý problém představuje skutečnost, že se žadatelé obvykle obávají (alespoň zpočátku) nějakým způsobem reagovat, neboť mají pocit, že jsou pod neustálou kontrolou. Jejich projev proto nebývá mnohdy spontánní, s tendencí k pozitivní sebestylizaci jako projevu

sociální konformity, a to často z obavy zamítnutí jejich žádosti při nevhodné sebereprezentaci (Bubleová a kol., 2007; Schoolerová, 2002).

Výsledkem komplexního hodnocení žadatelů je schopnost s jistou mírou pravděpodobnosti predikovat úroveň fungování žadatelů jako pěstounů v budoucnosti. Sobotková (2003) podává výčet proměných příznivého fungování pěstounských rodin:

- vysoká koheze, jež není překážkou autonomie jednotlivých členů rodiny,
- radostnost, která pramení ze sdílení se,
- efektivní komunikace,
- nadhled, sebereflexe,
- vitalita v časovém rozměru, která umožňuje žít naplno v přítomnosti, přijmout minulost a vyhlížet budoucnost,
- partnerský soulad,
- kooperace a koordinace mezi členy rodiny,
- schopnost relaxovat a hrát si s druhými,
- sdílený pocit obohacení rodinného života.

3.4.2 Posuzování žadatelů v rámci řízení před soudem

Jedná se o posuzování žadatelů, které v této části označíme spíše za navrhovatele. Oproti v kapitole 3.4.1 popsaném průběhu zprostředkování, se jedná o proces o poznání kratší, který je však také realizován v jiné situaci dítěte i navrhovatele. Tato varianta je obvykle využívána zejména prarodiči, sourozenci příp. dalšími příbuznými či osobami blízkými dítěti a představuje ji pouze proces řízení před soudem po podání příslušného návrhu. Tím kdo prověřuje vhodnost navrhovatele stát se pěstounem již konkrétního dítěte (rozdíl oproti „zprostředkované“ pěstounské péči) je soud v prvním stupni - tedy okresní soudy. Soudce tak disponuje určitým obvyklým (zákonem daným a praxí zažitým) repertoárem nástrojů, kterými se snaží zjistit, zda je v zájmu konkrétního dítěte, aby se daná osoba (navrhovatel) stala jeho pěstounem a tedy jej vychovávala namísto rodičů. Těmito nástroji jsou zejména:

- listiny
- výpovědi účastníků řízení, včetně dítěte
- znalecké posudky

Listiny

Listinné důkazy jsou v podstatě stejné jako v případě posuzování správním orgánem a jsou to zejména výpis rejstříku trestů, zpráva přestupkové komise, zpráva obecního úřadu o pověsti navrhovatele, zdravotní zpráva navrhovatele i dítěte, zpráva orgánu sociálně-právní ochrany o osobních, sociálních a ekonomických poměrech navrhovatele, rodičů daného dítěte a dítěte samotného, případně další listiny, které soudce po účastnících řízení požaduje.

Výpovědi účastníků řízení, včetně dítěte

Jedná se o určitý druh víceméně polostrukturovaného rozhovoru mezi soudcem a navrhovatelem (příp. dítětem), do kterého mohou svými otázkami zasahovat i ostatní účastníci řízení (rodiče dítěte, právní zástupci, opatrovník - obvykle pracovník orgánu sociálně-právní ochrany dítěte). Takto jsou ověřována některá data listinných důkazů, ale i další informace, které považuje tazatel (soudce), příp. dotazovaný (rodič, dítě) za relevantní. Validitu některých výroků je však mnohdy obtížné prověřit. Specifickým případem je výpověď dítěte v řízení před soudem, neboť dítě má na toto právo a soudu je uložena povinnost zjistit názor dítěte na projednávanou věc (v našem případě na svěřeni do pěstounské péče konkrétní osoby). Dosud však bývá zavedenou praxí, že tento úkon deleguje soudce svojí žádostí o jeho realizaci na orgán sociálně-právní ochrany dítěte. Názor dítěte je pak soudu zprostředkován v podobě listinného důkazu - zprávou opatrovníka.

Znalecké posudky

Účelem znaleckého posudku je získat informace, které jsou pro dané řízení významné a závisí na odborných znalostech. Zde je tedy mimo jiné (a zpravidla) prostor pro psychologa jako soudního znalce, který na pokyn soudce zpracovává (po předchozím šetření) odpovědi na jeho otázky. V řízení o pěstounské péči to bývají otázky typu, zda jsou rodiče a navrhovatel po osobnostní stránce schopni zajistit péči o dané dítě; jaký je jejich vzájemný vztah; jaký je vzájemný vztah rodičů a dítěte, navrhovatele a dítěte atd. V podstatě se jedná o otázky po osobnostních charakteristikách účastníků řízení. Nutno podotknout, že provedení znaleckého posudku soudce nařídí pouze v případech, kdy „není schopen“ v dané věci rozhodnout s dosud získanými důkazy. V řízeních o svěřeni dítěte do pěstounské péče jde většinou o výjimečné případy.

4 Aktuální výzkumy v oblasti nezdolnosti, copingu a pěstounské péče

Tamresová a kol. (2002) ve své metaanalytické studii uvádí, že v rámci diagnostického nástroje SVF 78 přináší významné rozdíly ve zvládnání stresu mezi ženami a muži pouze subtest „Potřeba sociální opory“ a „Perseverace“, přičemž v obou hodnotách zaznamenávají obecně vyšší skóre muži. Ostatní výzkumy považují za zkreslené a metodologicky nezvládnuté především proto, že jejich výsledky jsou ovlivněny faktem většího zapojování žen do řešení situací, než je tomu u mužů. Také mají ženy tendenci k častějšímu vyjadřování emocionální podpory, oproti na aktivní zvládnání problémů zaměřeným mužům.

Paulík (2011) ve své studii se 661 osobami zkoumal rozdíly mezi muži a ženami ve výsledcích zaznamenaných v dotaznících SOC 29 a PVS 50. Zjistil, že celkové hodnoty SOC a Hardiness byly vyšší u mužů než u žen. Muži tedy vykazovali vyšší celkovou nezdolnost a tendenci vidět životní prostor jako uspořádaný, předvídatelný a zvládnutelný. Autor dále koreloval škály obou nástrojů a shledal, že mezi PVS 50 a SOC 29 je střední úroveň lineárních vztahů. Korelační koeficienty byly u mužů nepatrně vyšší než u žen (o 0,17 bodu).

Coakleyová a kol. (2007) ve své studii mimo jiné zkoumaly stresory, které působí na pěstouny. Jejich výběrový soubor čítal celkem 31 pěstounů, z čehož bylo 9 v příbuzenském a 22 bez biologického vztahu k dítěti. Autorky získaly potřebné situace semistrukturovaným rozhovorem, jehož analýzou popsaly celkem sedmnáct oblastí, v nichž pěstouni očekávali stres spojený se samotnou pěstounskou péčí - např. problémy s attachmentem; poruchy emočních stavů a poruchy chování; potíže „se systémem“, tedy s orgány péče o dítě; nízká úroveň informací o biologické rodině, její historii a současné situaci; nedostatek podpory pěstounské rodiny a potíže v její ekonomické situaci; návštěvy biologické rodiny; děti pocházející z neutěšených životních podmínek; konflikty s biologickými dětmi pěstounů. Jedním z významných témat, které se objevilo pouze u pěstounů s biologickým vztahem ke svěřovanému dítěti (u šesti z devíti), byl stres plynoucí z nutnosti rychlého rozhodování pod tlakem okolností a nedostatečného času na přípravu. U nepříbuzenských pěstounů se takové obavy nevyskytly.

Jiménez a kol. (2013) zaměřili svoji studii na multidimenzionální zkoumání stresu, který zažívají pěstouni, jež jsou v příbuzenském vztahu k dítěti. Výzkum byl proveden ve Španělsku s celkem 116 respondenty v příbuzenských pěstounských rodinách a jejich svěřenými dětmi ve věku od 4 do 11 let. Výsledky jejich studie naznačily, že „stres skór“ byl u daného výzkumného vzorku v normativním rozsahu. Nicméně úroveň stresu významně korelovala s některými proměnnými u dětí, jako byl průběh adaptace dítěte, tzv. počáteční index neštěstí (odrážel životní podmínky dítěte v původní rodině), problémy v chování dítěte a jejich zvládání. Autorky sledovaly i proměnné na straně pěstounů, které ovlivňovaly míru stresu a signifikantní vztah zjistily u faktoru: zdravotní stav „hlavního“ pečovatele. Při sledování vztahu dítě - pěstoun měla významný vliv na míru prožívaného stresu pěstouna zejména míra vytvořeného attachmentu mezi oběma aktéry, ale i dalšími členy pěstounské rodiny.

Nakonec autor uvádí v dané oblasti poměrně známý výzkum Ireny Sobotkové (2003), který svým datem vydání není sice zcela aktuální, avšak obsahem se autoru předkládané práce jeví jako neopomenutelný. Studie autorky byla zaměřena na výzkumný soubor 50 pěstounských rodin (dále členěných na úplné a neúplné rodiny), přičemž cílem studie byla (mimo jiné) psychologická studie fungování pěstounských rodin; ověření modelu rodinné resilience a získání poznatků o nezdolnosti a copingových strategiích rodiny. Autorka použila dotazníkovou metodu Family Hardiness Index (FHI), jejíž vývoj úzce souvisí s dotazníkem PVS 50 (ten je součástí nástrojů předkládaného výzkumu). V souladu s tímto výzkumným nástrojem Sobotková ohledně funkčnosti pěstounských rodin neprokázala významné rozdíly mezi muži a ženami a dále zaznamenala, vztah mezi optimálním fungováním rodiny a rodinnou hardiness ve směru optimálnější fungování rodiny - vyšší hardiness. U rodin s klinicky identifikovaným aktuálním stresem byl zaznamenán nižší skór v subškále „Commitment - Pocit klidu, soudržné síly a odhodlanosti“. Stres tedy autorka dává do souvislosti s oslabením soudržnosti, pocitu klidu a odhodlanosti řešit nastalé situace. Při zaznamenaném stresu rodina rovněž méně „boduje“ v celkové škále hardiness. Co se copingu rodin týká, použila Sobotková dotazník Family Crisis Oriented Evaluation Scales (F-COPES), který se zaměřuje na rodinné strategie zvládání stresu. Ani v rámci tohoto výzkumného nástroje nezaznamenala autorka významné rozdíly ve výsledcích mezi muži a ženami. Pro předkládanou práci považuje autor za významné zjištění Sobotkové, že rodiny, které prožívají stres, mají tendenci inklinovat ke strategii „Využití podpůrné sítě“ a naopak k nižšímu využití strategie „Přehodnocení“. Korelací

dvou výše zmiňovaných dotazníků autorka dospěla ke zjištění, že vzájemně spolu souvisí subškály „Pocit klidu, soudržné síly a odhodlanosti (FHI)“ a „Pozitivní přehodnocení“ a „Aktivní přístup“ (obě F-COPES), dále „Přijímání výzev a aktivita (FHI)“ a „Pozitivní přehodnocení“ a „Mobilizace rodiny k přijetí pomoci“ (obě F-COPES) a nakonec „Pocit kontroly nad událostmi (FHI)“ a „Duchovní podpora“ a „Aktivní přístup“ (obě F-COPES).

II. VÝZKUMNÁ ČÁST

5 Metodologický rámec výzkumu nezdolnosti a strategií zvládnání stresu

5.1 Výzkumný problém

Matějček a kol. (2002) ve svém pojetí biologického a psychologického rodičovství zpochybňuje představu pokrevního rodičovství jako jediného správného, nenapodobitelného a nenahraditelného. K tomuto pojetí se přiklánějí např. Gabriel a Novák (2008), kteří uvádějí, že z psychologického hlediska jsou rodiči dítěte ti, jež s ním sdílejí život a starají se o ně (nikoli ti, kterým se narodilo).

Toto pojetí by mohlo vyvolat mylný dojem, že z psychologického hlediska není mezi rodinou, která přijala „cizí“ dítě či děti a rodinou vzniklou na přirozeném biologickém základě žádný rozdíl. Rozdíly však existují a jsou velice významné.

Běžná pěstounská rodina je určitým způsobem nestandardní již z důvodu určité odlišnosti svěřených dětí od „normálu“, běžného v populaci jejich vrstevníků. Škoviera (2007) uvádí, že svěřené děti jsou často handicapovány už na biologické úrovni, a to jak z důvodu genetického, tak sociálního. Tato „jinakost“ pěstounských dětí se samozřejmě odráží na neobvyklosti celé rodiny. Další odlišností, která může ztěžovat utváření vztahů v náhradní rodině, je zcela jistě také skutečnost chybění části společné minulosti. Vstup dítěte do rodiny je povětšinou náhlý, jeho datum se často na rozdíl od data narození nedá dopředu ani zhruba odhadnout. Proces adaptace je tedy v tomto případě značně ztížen a klade na všechny zúčastněné zvýšené nároky (Vágnerová, 2012). Neblahý vliv na vzájemnou adaptaci mohou mít i odlišná genetická výbava dítěte od zbytku rodiny a jeho minulé zkušenosti (Matějček a kol., 2002). Dítě před příchodem do pěstounské rodiny žije často v traumatizujícím a nepodnětném prostředí a vytvoří si za účelem přežití řadu obranných mechanismů (Roháček a kol., 2006). Výčet faktorů (vnějších, vnitřních, situačních či dalších), které přináší pěstounům náročné životní situace, je rozmanitý. Již jen z uvedeného je však patrné, že zátěž na pěstouny je na rozdíl od biologických rodičů specifická a způsob, jakým pěstoun zvládá stres a jaká je míra jeho nezdolnosti, se bude odrážet i na „úspěšnosti“ pěstounské péče jako takové.

5.2 Výzkumné cíle práce

1. Zjištění, zda existuje rozdíl ve strategiích zvládnání zátěžových situací mezi pěstouny a pěstounkami.
2. Zjištění, zda existuje rozdíl ve strategiích zvládnání stresu u pěstounů v příbuzenské a nepříbuzenské pěstounské péči⁶.
3. Zjištění, zda existuje rozdíl v nezdolnosti mezi pěstouny a pěstounkami.
4. Zjištění, zda existuje rozdíl v nezdolnosti pěstounů v příbuzenské a nepříbuzenské pěstounské péči.
5. Zjištění vzájemné těsnosti vztahů škál v rámci aplikovaných diagnostických nástrojů - SVF 78, SOC 29 a PVS 50.

5.3 Zdroje úvah o hypotézách

Převážná většina studií hovoří o tom, že ženy jsou stresem zranitelnější než muži, avšak některé výzkumy poukazují na problematickou metodologii a možná zkreslení. Např. Tamresová a kol. (2002, in Grega, 2013) ve svých závěrech namítají, že jedinými dvěma vskutku kvalitně metodologicky podloženými rozdíly ve zvládnání stresu mezi muži a ženami jsou míra užívání strategií „Potřeba sociální opory“ a „Perseverace“, které v obou případech více než muži preferují ženy. Sobotková (2003) ve své studii za použití dotazníku Family Crisis Oriented Evaluation Scales (F-COPES), který se zaměřuje na rodinné strategie zvládnání stresu, nezaznamenala významné rozdíly v copingových strategiích mezi muži a ženami. Janke a Erdmannová (2003) zjistili prostřednictvím SVF 78 u mužů vyšší hodnoty v subtestech pozitivní strategie (podhodnocení, odmítání viny) a naopak u žen našli vyšší hodnoty subtestů negativní strategie (úniková tendence, perseverace, rezignace, sebeobviňování). Formulace první a druhé hypotézy zabývající se genderovými rozdíly ve strategiích zvládnání stresu je založena na příklonu autora studie k výsledkům Jankeho a Erdmannové (viz výše).

Třetí hypotéza je inspirována vlastní praxí a zkušenostmi autora v oblasti náhradní rodinné péče a vychází z obecného tvrzení, že existuje rozdíl mezi situacemi pěstounů ve vztahu příbuzenském a nepříbuzenském, které předcházejí samotnému přijetí dítěte a jež mají souvislost i se způsobem zprostředkování náhradní rodinné péče (viz kapitoly 3.4.1 a 3.4.2). V případě příbuzenské péče je obvykle budoucí pěstoun postaven před rozhodnutí,

⁶ Příbuzenská pěstounská péče = dítě svěřeno do péče osob, které jsou biologicky příbuzné s dítětem. Nepříbuzenská pěstounská péče = dítě svěřeno do péče osob, které nejsou biologicky příbuzné s dítětem.

zda přijme do své péče dítě, k němuž má biologickou vazbu, a jež se nachází v tísnivé situaci. Ke svému rozhodnutí je tak určitým způsobem „dotlačen“ vnějšími okolnostmi. Je tedy možné, že v případě možnosti „svobodné volby“ (neovlivněné vnějšími nepříznivými okolnostmi) o přijetí jakéhokoli dítěte, které to potřebuje (bez biologických vazeb) do pěstounské péče, by jeho rozhodnutí bylo odlišné. Oproti tomu pěstouni bez příbuzenského vztahu k dítěti, nejsou obvykle do situace ochoty převzetí dítěte do své péče dotlačeni konkrétními okolnostmi daného dítěte, ale jejich motivace je (nebo by měla být) spíše altruistická. K této argumentační logice autora přispívá i studie Coakleyové a kol. (2007), kteří se věnovali rozdílům příbuzenské a nepříbuzenské pěstounské péče v oblasti očekávaného stresu spojeného se samotnou pěstounskou péčí. Jedním z významných témat, které se objevilo pouze u pěstounů s biologickým vztahem ke svěřovanému dítěti, byl stres plynoucí z nutnosti rychlého rozhodování pod tlakem okolností a nedostatečného času na přípravu. U nepříbuzenských pěstounů se takové obavy nevyskytly. I s ohledem na tuto skutečnost autor předpokládá vyšší míru pozitivních strategií zvládnání stresu u pěstounů bez příbuzenského vztahu.

Čtvrtá hypotéza byla konstruována na základě předpokladu korelace škál dotazníků PVS 50 a SOC 29, jak uvádějí (Dostál a kol., 2009) v rámci svého výzkumu standardizace metod PVS 50 a SOC 29. Tohoto výzkumu se zúčastnilo 718 českých respondentů a zjištěná vzájemná korelace škál je 0,50. Rovněž Paulík (2011) ve své studii se 661 osobami zkoumal rozdíly mezi muži a ženami ve výsledcích zaznamenaných v dotaznících SOC 29 a PVS 50. Zjistil, že celkové hodnoty SOC byly vyšší u mužů než u žen. Muži tedy vykazovali vyšší celkovou nezdolnost a tendenci vidět životní prostor jako uspořádaný, předvídatelný a zvládnutelný. Na obě uvedené studie tedy navazuje čtvrtá hypotéza o rozdílu v nezdolnosti, a to ve prospěch mužů proti ženám.

Pátá hypotéza byla inspirována Šolcovou (1995), která uvádí, že ve věkovém souboru od 36 do 50 let byly zaznamenány vysoce signifikantní rozdíly ve všech parametrech dotazníku PVS 50, a to ve prospěch mužů. Také Paulík (2011) zjistil, že celkové hodnoty Hardiness byly vyšší u mužů než u žen. K oběma tvrzením se autor přiklání a předložená hypotéza je odrazem části tohoto předpokladu.

Šestá a sedmá hypotéza navazují a v plném rozsahu odkazují na úvahy autora týkající se hypotézy H₃ a předpokládaného rozdílu mezi situacemi pěstounů ve vztahu příbuzenském a nepříbuzenském, které předcházejí samotnému přijetí dítěte.

Osmá hypotéza je opět založena na studii Dostála a kol. (2009), kteří v rámci svého výzkumu standardizace metod PVS 50 a SOC 29 zjistili vzájemnou korelaci hlavních škál těchto nástrojů (celkové SOC a celkové Hardiness) $r = 0,5$. Zároveň i Paulík (2011) koreloval škály obou nástrojů a shledal, že mezi PVS 50 a SOC 29 je střední úroveň lineárních vztahů. Autor předpokládá, že v provedené studii by měl korelační koeficient dosáhnout obdobných hodnot a v tomto duchu formuloval hypotézu.

5.4 Hypotézy

V souladu se stanovenými cíli byly zformulovány následující hypotézy:

H₁: Výběrový soubor pěstounek má vyšší průměrný skór negativní strategie zvládání stresu dle SVF 78 (NEG), než výběrový soubor pěstounů.

H₂: Výběrový soubor pěstounů má vyšší průměrný skór pozitivní strategie zvládání stresu dle SVF 78 (POZ), než je průměrný skór v tomto subtestu u výběrového souboru pěstounek.

H₃: Výběrový soubor „nepříbuzenských“ pěstounů a pěstounek má vyšší průměrný skór pozitivní strategie zvládání stresu dle SVF 78 (POZ), než je průměrný skór v tomto subtestu u výběrového souboru „příbuzenských“ pěstounů a pěstounek.

H₄: Výběrový soubor pěstounů má vyšší průměrný celkový skór dle SOC 29, než je průměrný celkový skór u výběrového souboru pěstounek.

H₅: Výběrový soubor pěstounů má vyšší průměrný celkový skór dle PVS 50, než je průměrný celkový skór u výběrového souboru pěstounek.

H₆: Výběrový soubor „nepříbuzenských“ pěstounů a pěstunek má vyšší průměrný celkový skóre dle SOC 29, než je průměrný celkový skóre dle SOC 29 u výběrového souboru „příbuzenských“ pěstounů a pěstunek.

H₇: Výběrový soubor „nepříbuzenských“ pěstounů a pěstunek má vyšší průměrný celkový skóre dle PVS 50, než je průměrný celkový skóre dle PVS 50 u výběrového souboru „příbuzenských“ pěstounů a pěstunek.

H₈: U výběrového souboru pěstounů a pěstunek koreluje hlavní škála dotazníku SOC 29 s hlavní škálou dotazníku PVS 50⁷.

⁷ SOC 29 = celkové SOC; PVS 50 = celkové Hardiness.

6 Popis metodologického rámce a metod

Praktická část je koncipována na základě kvantitativního metodologického přístupu a založena na neexperimentálním výzkumném plánu⁸, konkrétně na orientačním výzkumu⁹, neboť část práce je zaměřena deskriptivně, další na míru těsnosti vztahů mezi jednotlivými proměnnými (korelační studie¹⁰). Zároveň je výzkum orientován i jako srovnávací studie - míra nezdolnosti pěstounů v různých typech pěstounské péče (dva výzkumné soubory). Data byla shromažďována pomocí baterie dotazníků SVF 78, SOC 29 a PVS 50. Pro potřeby zkoumání a testování některých hypotéz byl dotazník doplněn žádostí o některá další data, jako např. vztah pěstouna k dítěti - (ne)příbuzenský.

6.1 Výzkumný soubor

Pro porozumění následujícího textu je nezbytné vysvětlení používaných pojmů a jejich významů v této studii.

Cílová populace (soubor) - cílovou populací výzkumu se rozumí všichni pěstouni s trvalým pobytem ve správním obvodu Plzeňského kraje. K datu 31. 12. 2013 se jedná o celkem 729 pěstounů.¹¹

Výběrový soubor - je vzorkem, jenž byl předem stanovenými a níže popsány metodami vytvořen z cílového souboru (125 respondentů - 40 mužů a 85 žen) a reprezentuje cílový soubor. Pro potřeby testování některých hypotéz je tento soubor dále specifikován (viz níže).

Základní soubor - v této studii je základním souborem nazván soubor, který byl vytvořen autory dotazníků SVF 78, SOC 29 a PVS 50 a na němž byla realizována standardizace pro českou populaci. Jedná se tedy o soubor odrážející normu.

Cílovou populací výzkumu byli tedy pěstouni s trvalým pobytem ve správním obvodu Plzeňského kraje. Soubor cílové populace tak k 31. 12. 2013 představoval celkem 729 pěstounů. V rámci takto koncipovaného cílového souboru autor pro potřeby výzkumu zvolil příležitostný výběr a lavinový výběr, a to pro svoji jednoduchost, nenáročnost, ale

⁸ Neexperimentální výzkumný plán spočívá v systematickém pozorování, měření a popisu zkoumané reality (Ferjenčík, 2000).

⁹ Orientační výzkum je zaměřen zejména na zorientování se v problematice, porozumění danému problému a získání vhledu. Má deskriptivní charakter (Ferjenčík, 2000).

¹⁰ Korelační studie zjišťuje těsnost vztahu mezi proměnnými a tím je nadána odpovědět na otázky souvislosti některých jevů, příp. umožňuje poměrně efektivní predikce (Ferjenčík, 2000).

¹¹ Informace získána osobním sdělením Bc. Petra Žily - pracovníka sociálně-právní ochrany dětí při Krajském úřadu Plzeňského kraje ze dne 24. 1. 2014.

také zejména s ohledem na dosažitelnost souboru. Metoda příležitostného a lavinového výběru vzorku je sice považována za naprosto nespolehlivou pro konstituování reprezentativních vzorků (Ferjenčík, 2000), v daném případě se však jevila jako jedinou vhodnou variantou, zejména co do času a hospodárnosti metody. Zároveň cílová populace splňovala požadované kritérium určité vnitřní struktury s propojenými sítěmi vztahů. Tento fakt „ulehčilo“ společné setkávání pěstounů v rámci nabízených služeb doprovázejících organizací v souladu se zákonnou povinností pěstounů určitých služeb využívat. Ani jedna z metod výběru souboru nebyla motivována žádnou hmotnou či jinou odměnou a byla prezentována formou nabídky v probíhajícím výzkumu. V rámci použitých metod výběru se podařilo oslovit (elektronickou formou) 356 pěstounů, kteří vyhovovali zadanému kritériu trvalého bydliště (dalších 27 pěstounů nemělo trvalé bydliště v Plzeňském kraji). Na samotném výzkumu se nakonec podílelo celkem 131 probandů, přičemž 6 baterií dotazníků bylo z výzkumu vyloučeno pro neúplnost. Celkem byla tedy získána data od 125 respondentů (40 mužů a 85 žen). Z celkového počtu cílového souboru se tak podařilo zajistit 17,2% pěstounů. Srovnání reálného zastoupení pěstounů v cílovém souboru a výběrovém souboru je součástí tabulky č. 1 až 3. Údaje byly dodány jednotlivými pracovníky sociálně-právní ochrany dítěte jednotlivých úřadů prostřednictvím elektronické korespondence. Pro výzkumné hypotézy týkající se proměnné „typ vztahu mezi pěstouny a dítětem“ byly z celkového počtu výběrového souboru vytvořeny dva soubory po 25 respondentech (celkem 50), přičemž probandi byli mezi sebou vyrovnáni dle pohlaví, věku a doby trvání pěstounské péče. Dále byl výběrový soubor upraven pro potřeby páté hypotézy, a to s ohledem na věk v rozmezí od 36 do 50 let. V takto upraveném souboru je 19 mužů a 37 žen. Podrobná charakteristika výzkumného souboru je součástí kapitoly 7.1.

Tabulka č. 1 - Zastoupení pěstounů v cílovém souboru

ORP ¹²	A ¹³	B	C	D	PA	PB	PC	PD
BLO	18	13	0	5	2,47	2,73	0,00	3,14
DO	53	23	7	23	7,27	4,83	7,45	14,47
HOR	11	1	3	7	1,51	0,21	3,19	4,40
HT	13	10	0	3	1,78	2,10	0,00	1,89
KT	65	39	9	17	8,92	8,19	9,57	10,69
KRA	31	15	6	10	4,25	3,15	6,38	6,29
NEP	12	9	1	2	1,65	1,89	1,06	1,26
NÝ	84	59	9	16	11,52	12,39	9,57	10,06
PM	201	143	22	36	27,57	30,04	23,40	22,64
PŘE	12	8	0	4	1,65	1,68	0,00	2,52
RO	62	34	18	10	8,50	7,14	19,15	6,29
STO	30	20	5	5	4,12	4,20	5,32	3,14
STR	20	12	2	6	2,74	2,52	2,13	3,77
SU	45	24	12	9	6,17	5,04	12,77	5,66
TA	72	66	0	6	9,88	13,87	0,00	3,77
celkem	729	476	94	159				
v %	100	65,29	12,89	21,81	100,00	100,00	100,00	100,00

Tabulka č. 2 - Zastoupení pěstounů ve výběrovém souboru

ORP	A	B	C	D	PA	PB	PC	PD
BLO	2	2	0	0	1,60	1,60	0,00	0,00
DO	8	7	0	1	6,40	5,60	0,00	0,80
HOR	1	0	0	1	0,80	0,00	0,00	0,80
HT	5	5	0	0	4,00	4,00	0,00	0,00
KT	16	11	0	5	12,80	8,80	0,00	4,00
KRA	4	1	0	3	3,20	0,80	0,00	2,40
NEP	4	2	0	2	3,20	1,60	0,00	1,60
NÝ	13	11	2	0	10,40	8,80	1,60	0,00
PM	41	26	9	6	32,80	20,80	7,20	4,80
PŘE	3	3	0	0	2,40	2,40	0,00	0,00
RO	7	4	1	2	5,60	3,20	0,80	1,60
STO	4	1	2	1	3,20	0,80	1,60	0,80
STR	4	2	0	2	3,20	1,60	0,00	1,60
SU	6	3	2	1	4,80	2,40	1,60	0,80
TA	7	3	0	4	5,60	2,40	0,00	3,20
celkem	125	81	16	28	100	64,8	12,8	22,4
v %		64,80	12,80	22,40	100,00	64,80	12,80	22,40

¹² Obec s rozšířenou působností v rámci Plzeňského kraje: BLO – Blovice; DO – Domažlice; HOR – Horažďovice; HT – Horšovský Týn; KT – Klatovy; KRA – Kralovice; NEP – Nepomuk; NÝ – Nýřany; PM – Plzeň; PŘE – Přeštice; RO – Rokycany; STO – Stod; STR – Stříbro; SU – Sušice; TA – Tachov.

¹³ A = celkový počet pěstounů; B = z toho prarodiče; C = z toho jiní příbuzní; D = z toho v cizí péči; PA = Podíl A v % z celkového počtu; PB = Podíl B v % z celkového počtu; PC = Podíl C v % z celkového počtu; PD = Podíl D v % z celkového počtu.

Tabulka č. 3 - Porovnání vybraných hodnot cílového a výběrového souboru

ORP	PA cílového souboru	PA výběrového souboru	Rozdíl v %
BLO	2,47	1,60	-0,87
DO	7,27	6,40	-0,87
HOR	1,51	0,80	-0,71
HT	1,78	4,00	+2,22
KT	8,92	12,80	+3,88
KRA	4,25	3,20	-1,05
NEP	1,65	3,20	+1,55
NÝ	11,52	10,40	-1,12
PM	27,57	32,80	+5,23
PŘE	1,65	2,40	+0,75
RO	8,50	5,60	-2,90
STO	4,12	3,20	-0,92
STR	2,74	3,20	+0,46
SU	6,17	4,80	-1,37
TA	9,88	5,60	-4,28
v %	100,00	100,00	

6.2 Výzkumné nástroje

Pro potřebu předkládaného výzkumu byly zvoleny tři dotazníkové metody - SVF 78, SOC 29 a PVS 50.

Dotazník SVF 78

Dotazník SVF 78 byl standardizován na českou populaci a vykazuje poměrně vysokou validitu a reliabilitu měření¹⁴. Jednotlivé položky dotazníku se jeví jako srozumitelné, dobře zpracovatelné a s přiměřenou délkou administrace. Obsahuje 78 položek, které jsou zaměřeny na detekci chování probanda v různých zátěžových situacích. Jednotlivé položky jsou odpověďmi na výrok: „*Když jsem něčím nebo někým poškozen(a), vnitřně rozrušen(a), nebo vyveden(a) z míry...*“. Proband má pak možnost vybírat své odpovědi na škále od 0 do 4, kde 0 = vůbec ne; 1 = spíše ne; 2 = možná; 3 = pravděpodobně a 4 = velmi pravděpodobně. Položky tak odrážejí celkem 13 různých strategií zvládnání zátěže, přičemž každé strategii zvládnání odpovídá 6 položek (maximální hrubý skóre tedy může být 24 u každé strategie). Jednotlivými strategiemi jsou podhodnocení, odmítání viny, odklon, náhradní uspokojení, kontrola situace, kontrola reakcí, pozitivní sebeinstrukce (ty jsou

¹⁴ Validita = „míra shody mezi naměřenými výsledky (získaným skóre) a tím, co jsme chtěli měřit, tedy otázkou validitu testu je, zda a do jaké míry měří to, co jsme chtěli, aby měřil. Reliabilita = spolehlivost, se kterou test měří, to co měřit má.“ (Ferjenčík, 2000, 197 a 205).

považovány za pozitivní strategie), potřeba sociální opory, vyhýbání se (jsou samostatnými kategoriemi, které si vyžadují samostatnou interpretaci s přihlédnutím ke kontextu ostatních strategií), únikové tendence, perseverace, rezignace a sebeobviňování (negativní strategie). V příložené tabulce č. 4 jsou popsány charakteristiky jednotlivých subtestů (Grega, 2013).

Tabulka č. 4 - charakteristika jednotlivých subtestů SVF 78 (Janke, Erdmann, 2003 in Grega, 2013)

TESTOVÁ OBLAST	Název strategie	Charakteristika
POZ	Podhodnocení	tendence podhodnocovat vlastní reakce ve srovnání s ostatními nebo je hodnotit příznivěji
	Odmítání viny	chybí zde vlastní odpovědnost za zátěž, je spíše defenzivní strategií
	Odklon	odvrácení se od zátěže nebo tendence navodit psychické stavy, které stres zmírňují
	Náhradní uspokojení	tendence k jednání zaměřené na kladné city, které nejsou kompatibilní se stresem a vztahují se k sebeposílení vnějšími odměnami
	Kontrola situace	tendence získat kontrolu nad zátěžovými situacemi, má tři komponenty - analýza aktuální situace a jejího vzniku, plánování opatření vedoucí ke zlepšení stavu a aktivní zásah do situace
	Kontrola reakcí	tendence kontrolovat vlastní reakce při zátěži, nedovolit, aby došlo k vzrušení, případně je nedat na sobě znát, a vzniklému vzrušení čelit
	Pozitivní sebeinstrukce	snaha přisuzovat kompetenci sobě, dodávat si odvalu v zátěžových situacích, zahrnuje kladné myšlenky a postoje zvyšující sebedůvěru a apely vydržet, nevzdat se
	Potřeba sociální opory	tendence při stresu navázat kontakt s druhými za cílem získat podporu
	Vyhýbání se	tendence vyhnout se zátěži, záměr zamezit další konfrontaci s podobnou situací
NEG	Úniková tendence	rezignační tendence vyváznout ze zátěže, snížená pohotovost nebo schopnost čelit zátěžové situaci, dlouhodobě stres spíše zvyšuje
	Perseverace	prodloužené přemítání, neschopnost se myšlenkově odpoutat od prožívaných zátěží
	Rezignace	subjektivní nedostatek možností zvládnout zátěžovou situaci - pocity bezmocnosti, beznaděje, jedinec se v jejich důsledku vzdává dalšího snažení o zvládnutí situace
	Sebeobviňování	sklon ke skličnosti a přisuzování chyb vlastnímu jednání v souvislosti se zátěžemi

Dotazník SOC 29

Tento nástroj slouží k měření smyslu pro soudržnost (koherenci). Tím je vyjádřen relativně trvalý (byť dynamický) pocit jedince, že vnitřní i vnější podněty mají strukturu (řád), jsou předvídatelné a vysvětlitelné. Zároveň je tím vyjádřena víra v dostatečnost a účinnost zdrojů, které člověk má k dispozici, aby životní situace zvládl. Tyto situace jsou pro něj výzvami, do kterých má smysl vložit energii. Dotazník SOC se skládá z 29 položek,

přičemž 11 z nich zjišťuje úroveň srozumitelnosti (C - comprehensibility), 10 položek zvládnutelnost (MA - manageability) a 8 položek smysluplnost (ME - meaningfulness). Tyto tři úrovně pak společně vytvářejí základní dimenze smyslu pro koherenci. Podrobněji jsou dimenze popsány v tabulce č. 5. Proband zaznamenává své odpovědi na sedmibodové škále, přičemž v rámci vyhodnocování je nutné u některých položek provést reverzi. Minimální skór činí 29 bodů, maximální pak 203 bodů (Křivohlavý, 1990). Reliabilita položek (Antonovsky, 1979) se pohybuje na úrovni 0,837-0,933 (Cronbachova Alfa). U nás však nebyl dotazník normalizován.

Tabulka č. 5 - charakteristika jednotlivých subtestů SOC 29 (Křivohlavý, 1994)

TESTOVÁ OBLAST	Charakteristika
Srozumitelnost je kognitivní stránka SOC, v níž jde o způsob chápání světa jako toho, co je logicky pochopitelné.	<p>kladný pól - celkové vidění světa, které umožňuje chápat funkci a hodnotu jak lidí, tak věcí a sebe, i dění ve světě, v celkovém vidění světa spatřuje určitý řád a pořádek, který chápe jako něco trvalého, něco, na co se může spolehnout a důvěřovat tomu. Pravidla sociální interakce jsou chápána jako pevná, dá se jim věřit.</p> <p>záporný pól - svět je chápán jako mozaika nesourodých střípků, vše se zdá chaotické, nic není pevné a spolehlivé, vše je nelogické, nevysvětlitelné, nepochopitelné a nevyvratitelné a zdá se, že to tak bude trvat do nekonečna.</p>
Smysluplnost souvisí s motivací člověka ve vztahu k jeho životnímu cíli.	<p>kladný pól - člověk je přesvědčen, že situace, do níž se dostal, má řešení a smysl, a překážky, které se objeví, chápe jako výzvu k aktivitě. Při jejich překonávání může projevit vlastní iniciativu a tvořivost.</p> <p>záporný pól - odcizení, citová neangažovanost na tom, co se děje a oč jde. Člověk se začne sociálně izolovat a styk s druhými lidmi je pro něj obtížný.</p>
Zvládnutelnost je konativní stránka SOC.	<p>kladný pól - povědomí o přiměřenosti vlastních sil a možností, ale také sil a možností lidí kolem dané osoby, kdy daná osoba je přesvědčena, že daný úkol úspěšně zvládne.</p> <p>záporný pól - všeobecná bezvýchodnost. Člověk je přesvědčen, že vše je nad jeho síly, že daný úkol, problém, nemůže zvládnout. Objevují se deprese, úzkost, strach plynoucí z obav z nezdaru.</p>

Dotazník PVS 50

Dotazník PVS (Personal Views Survey) vznikl již v roce 1985 a její autorkou je Susanne Kobasová. Do češtiny jej přeložila a upravila I. Šolcová (1995). Překlad však není oficiální, a proto je využíván pouze pro výzkumné účely. V českém výzkumném prostředí má použití hardiness větší tradici a česká verze dotazníku PVS vykazuje podle Vašiny vyšší reliabilitu než česká verze dotazníku SOC (Kebza, Šolcová, 2008). Dotazník je založen na předpokladu, že existují osobnostní charakteristiky člověka, které mají protektivní účinky před negativními vlivy. Úroveň odolnosti člověka ve smyslu hardiness je zkoumána ve třech škálách - Commitment, Challenge a Control (popis viz tabulka č. 6).

Dotazník PVS obsahuje celkem 50 položek (17 položek pro Challenge - výzvu, 16 položek pro Commitment - odpovědnost, 17 položek pro Control - zvládání). Administrace dotazníku je nenáročná, proband odpovídá, nakolik souhlasí s určitým výrokem, a to na škále 0-3: vůbec nesouhlasím - částečně nesouhlasím - spíše souhlasím - rozhodně souhlasím. V testu je možné získat minimálně 50 a maximálně 200 bodů. Součet konkrétních položek utvoří hrubý skóre škál Challenge (CA), Commitment (CM), Control (CO) a součtem všech položek dosáhneme hrubého skóru celkové úrovně odolnosti - Hardiness (C). Váženého skóru docílíme u Challenge dělením 51, Commitment dělením 48, Control dělením 51. Výslednou hodnotu váženého skóre Hardiness získáme součtem vážených skóre ze subškál, vydělíme 3 a znásobíme 100. Reliabilita dotazníku je vyjádřena koeficientem alfa 0,92 (Šolcová, Kebza, 1996).

Tabulka č. 6 - charakteristika jednotlivých subtestů PVS 50 (Kobasa a kol., 1982; Šolcová, Kebza, 1996)

TESTOVÁ OBLAST	Charakteristika
Commitment odpovědnost angažovanost odevzdanost	kladný pól - vysoká angažovanost a tendence zapojit se, které vyplývají z víry ve vlastní hodnotu. Člověk má ujasněné své hodnoty, priority a cíle a prožívá pocit sounáležitosti k druhým. Je schopný převzít odpovědnost a životní aktivity vnímá jako účelné a smysluplné.
	záporný pól - nízká angažovanost, která je chápána jako odcizení. Tendence spíše k pasivitě a vyhýbání se. Angažovanost a odcizení vytvářejí kontinuum a měří se škálou odcizení (alienation).
Control kontrola zvládání	kladný pól - odpovědnost za své chování, víra a přesvědčení o vlastních schopnostech. Kontrola je chápána jako přesvědčení, že člověk je schopen kontrolovat anebo ovlivňovat události ve svém životě a okolí.
	záporný pól - přesvědčení, že člověk je hříčkou v rukou osudu, bezmocný a neschopný vzdorovat.
Challenge výzva	kladný pól - schopnost chápat změny ve svém okolí jako výzvy, možnosti dalšího rozvoje osobnosti. Vědomí proměnlivosti života = změna je normální a reprezentuje výzvu, ne problém.
	záporný pól - životní změny jsou pro člověka destruktivní, působící zátěž, hrozbou (threat), strachem ze změny, prohry.

6.3 Organizace a průběh sběru dat

Baterie dotazníků byla administrována prostřednictvím elektronické pošty. Probandům byl zaslán průvodní dopis, jenž obsahoval vysvětlení účelu a cíle výzkumu, způsob nakládání s daty a také charakter dat, která budou vyplněním dotazníku získána. Mimo tyto informace obsahoval dopis i pokyny pro vyplnění dotazníku a vyjádření souhlasu s výzkumem.

Každý proband byl ubezpečen o anonymitě celého šetření, přičemž v případě zájmu bylo nabídnuto zaslání (či ústní reference) výsledku konkrétního testu. Svůj souhlas s výzkumem realizoval každý proband předáním či zasláním vyplněného dotazníku, na což byl upozorněn. Dotazník byl výše popsaným způsobem administrován ve dvou „vlnách“ - poprvé dne 19. února 2014 (získáno 89 odpovědí) a 28. května 2014 (získáno 42 odpovědí). Poslední vyplněný dotazník byl přijat dne 13. června 2014. Kontakty na jednotlivé pěstouny byly získány v rámci pracovních povinností autora, přičemž následně byla dotazníková baterie šířena (na žádost autora) již samotnými pěstouny v rámci této „komunity“.

Data byla z jednotlivých dotazníků přepsána do tabulky v MS Excel, poté byla očištěna a případně transkribována dle manuálů jednotlivých nástrojů. Některá data byla transformována pro statistickou analýzu (pohlaví - muž = 1; žena = 2 apod.). Tímto vznikla matice dat připravená pro statistickou analýzu. Analýza byla provedena za pomoci MS Excel, aplikace Statistice 12 a v podstatné míře vlastními výpočty v souladu se studijním materiálem Reiterové (2004).

7 Analýza dat a interpretace výsledků

7.1 Profil výzkumného souboru

Tato kapitola je „prostou“ deskripcí výzkumného souboru, a to s ohledem na věk, pohlaví, typ vztahu pěstouna k dítěti a délku péče o dítě.

Věk

Výzkumu se zúčastnilo 125 probandů ve věkovém rozpětí 24 - 68 let. Přehled popisných údajů vztahujících se k věku probandů je zřehledněn v tabulkách č. 7 a 8, kde n je počet respondentů; $\sum x$ je součet věku všech respondentů a s je směrodatná odchylka.

Tabulka č. 7 - popisné údaje věku respondentů

VĚK	n	$\sum x$	průměr	medián	modus	s
Hodnota	125	6048	48,38	48	42	11,14

Rozložení věku dle předdefinovaných věkových skupin poskytuje tabulka č. 5. Poslední sloupec s označením „Z toho mužů“ má přispět k možnosti orientace v dané proměnné a bude v případě potřeby užita i v následujících tabulkách.

Tabulka č. 8 - rozdělení respondentů do věkových skupin (dle norem SVF 78)

VĚKOVÉ ROZMEZÍ	Celkový počet	v %	Z toho mužů
20 - 34 let	14	11	3
35 - 49 let	54	43	18
50 - 64 let	48	39	16
nad 64 let	9	7	3
CELKEM	125	100	40

Pohlaví

Pokud se jedná o zastoupení respondentů ve výzkumu dle pohlaví, pak z celkového počtu 125 probandů je 40 (32%) mužů a 85 (68%) žen.

Délka trvání pěstounské péče

Při svěřeni více dětí do pěstounské péče jednoho pěstouna v rozličném časovém období, uváděli pěstouni délku pěstounské péče od svěřeni prvního dítěte do rodiny. Minimální délkou trvání péče je hodnota 3 měsíce, maximální pak 132 měsíců (tedy 11 let). Přehled popisných údajů vztahujících se k délce trvání pěstounské péče výzkumného souboru je

zřehledněn v následující tabulce, kde n je počet respondentů; $\sum x$ je součet délky trvání pěstounské péče všech respondentů (v měsících) a s je směrodatná odchylka.

Tabulka č. 9 - popisné údaje délky trvání pěstounské péče

TRVÁNÍ PP	n	$\sum x$	průměr	medián	modus	s
Hodnota	125	7168	57,34	56	12	39,56

Typ vztahu pěstouna a dítěte v pěstounské péči

Výběrový soubor byl v souladu s potřebami analýzy hypotéz rozdělen dle typu vztahu mezi pěstounem a dítětem na nepřibuzenské (celkem 28 respondentů = 22%) a přibuzenské (celkem 97 respondentů = 78%) pěstouny a pěstounky. V cílovém souboru byl celkový počet nepřibuzenských pěstounů 21,81%, přibuzenských pak 78,19%. V tomto ohledu se podařilo (bez úsilí autora studie) shromáždit soubor, který takřka beze zbytku odráží rozložení této proměnné v cílovém souboru.

7.2 Výzkum SVF 78: statistická analýza, platnost a interpretace hypotéz

7.2.1 Základní profil výzkumného souboru dle SVF 78

Tabulka č. 10 - Základní profil výzkumného souboru dle SVF 78

SVF 78	Průměr souboru	Průměr dle normy	Standardní odchylka	Rozdíl
Podhodnocení	12,30	9,48	4,44	2,82
Odmítání viny	11,82	10,71	3,74	1,11
Odklon	12,32	11,83	3,66	0,94
Náhradní uspokojení	11,61	8,91	4,69	2,70
Kontrola situace	13,40	16,78	3,73	-3,38
Kontrola reakcí	11,75	15,41	4,00	-3,66
Pozitivní sebeinstrukce	12,36	16,37	3,97	-4,01
Potřeba sociální opory	11,98	12,89	5,22	-0,91
Vyhýbání se	13,03	11,97	4,71	1,06
Úniková tendence	12,37	8,24	4,70	4,13
Perseverace	11,96	15,13	5,67	-3,17
Rezignace	11,02	8,04	4,36	2,98
Sebeobviňování	12,08	10,64	4,19	1,44
POZ 1	12,06	10,09	3,47	1,97
POZ 2	11,96	10,37	3,59	1,59
POZ 3	12,50	16,19	3,24	-3,69
POZ	12,22	12,22	2,32	0
NEG	11,86	10,52	3,86	1,34

7.2.2 Základní profil výzkumných souborů dle typu vztahu pěstounů a dítěte dle SVF 78

Tabulka č. 11 - Základní profil výzkumných souborů dle typu vztahu pěstounů a dítěte dle SVF 78

SVF 78	Průměr souboru příbuzných pěstounů	Průměr souboru nepříbuzných pěstounů	Rozdíl
Podhodnocení	11,40	12,72	1,32
Odmítání viny	12,60	10,80	1,80
Odklon	11,76	12,52	-0,76
Náhradní uspokojení	12,20	11,20	1,00
Kontrola situace	13,20	14,76	-1,56
Kontrola reakcí	11,76	12,12	-0,36
Pozitivní sebeinstrukce	11,80	12,64	-0,84
Potřeba sociální opory	11,68	12,44	-0,76
Vyhýbání se	12,44	13,48	-1,04
Úniková tendence	12,92	11,68	1,24
Perseverace	11,44	12,32	-0,88
Rezignace	11,60	9,96	1,64
Sebeobviňování	11,52	13,08	-1,56
POZ 1	12,0	11,76	0,24
POZ 2	11,98	11,86	0,12
POZ 3	12,25	13,17	-0,92
POZ	12,10	12,39	0,29
NEG	11,87	11,76	0,11

7.2.3 Vztah mezi pohlavím a strategiemi zvládnání stresu dle SVF 78

Statistická analýza první a druhé hypotézy byla provedena s použitím Studentova T-testu pro rozdíl výběrových průměrů dvou nezávislých výběrů s tím, že byla nejprve provedena analýza rozptylů F - testem, a to pro zjištění rovnosti (příp. rozdílu) rozptylů. Soubor splňoval podmínky pro užití tohoto statistického nástroje (normalita rozložení dat).

H_1 : Výběrový soubor pěstunek má vyšší průměrný skóre negativní strategie zvládnání stresu dle SVF 78 (NEG), než výběrový soubor pěstounů.

F - test pro H_1

$$H_0: S_1^2 = S_2^2$$

Hladina spolehlivosti $\alpha = 0,05$

S_1^2 - odhad rozptylu výběrového souboru žen = 3,24

S_2^2 - odhad rozptylu výběrového souboru mužů = 2,34

$$F = 0,722$$

$$F_{0,05}(84,39) = 1,577$$

$$F = \mathbf{0,722} < F_{0,05}(84,39) = 1,577$$

Jelikož $F = 0,722 < F_{0,05}(84,39) = 1,577$, přijímáme hypotézu o rovnosti rozptylů a můžeme konstatovat, že mezi rozptyly není statisticky významný rozdíl.

K analýze tak bylo přistoupeno za pomoci Studentova T-testu pro rozdíl výběrových průměrů dvou nezávislých homogenních výběrů (viz Reiterová, 2004).

$$H_0: \mu \leq \mu_0$$

$$H_1: \mu > \mu_0$$

Hladina spolehlivosti $\alpha = 0,05$

$$t = \mathbf{11,29}$$

$$t_{0,05}(123) = 1,9600$$

$$t = \mathbf{11,29} > t_{0,05}(123) = 1,9600$$

S ohledem na vypočítanou hodnotu t a její porovnání s tabulkovou hodnotou $t_{0,05}(123)$ můžeme konstatovat, že **existuje statisticky významný rozdíl mezi průměrným skórem negativní strategie zvládání stresu dle SVF 78 (NEG) dosaženým u mužů a žen zkoumaného souboru, a to ve směru vyšší dosažené průměrné hodnoty u žen.**

H_2 : Výběrový soubor pěstounů má vyšší průměrný skór pozitivní strategie zvládání stresu dle SVF 78 (POZ), než je průměrný skór v tomto subtestu u výběrového souboru pěstounek.

F - test pro H_2

$$H_0: S_1^2 = S_2^2$$

Hladina spolehlivosti $\alpha = 0,05$

$$S_1^2 - \text{odhad rozptylu výběrového souboru mužů} = 5,68$$

$$S_2^2 - \text{odhad rozptylu výběrového souboru žen} = 2,31$$

$$F = \mathbf{0,407}$$

$$F_{0,05}(39,84) = 1,594$$

$$F = \mathbf{0,407} < F_{0,05}(39,84) = 1,594$$

Jelikož $F = 0,407 < F_{0,05} (39,84) = 1,594$, přijímáme hypotézu o rovnosti rozptylů a můžeme konstatovat, že mezi rozptyly není statisticky významný rozdíl.

K analýze tak bylo přistoupeno za pomoci Studentova T-testu pro rozdíl výběrových průměrů dvou nezávislých homogenních výběrů.

$$H_0: \mu \leq \mu_0$$

$$H_1: \mu > \mu_0$$

Hladina spolehlivosti $\alpha = 0,05$

$$t = \mathbf{2,00}$$

$$t_{0,05} (123) = 1,9600$$

$$t = \mathbf{2,00} > t_{0,05} (123) = 1,9600$$

S ohledem na vypočítanou hodnotu t a její porovnání s tabulkovou hodnotou $t_{0,05} (123)$ můžeme konstatovat, že **existuje statisticky významný rozdíl mezi průměrným skórem pozitivní strategie zvládání stresu dle SVF 78 (POZ) dosaženým u mužů a žen zkoumaného souboru, a to ve směru vyšší dosažené průměrné hodnoty u mužů.**

Z výše uvedeného je zřejmé, že statistickými metodami byla přijata platnost první i druhé hypotézy. Zatímco u H_1 byl zaznamenán signifikantně vyšší průměrný skóre negativní (NEG) strategie zvládání stresu dle SVF 78 u žen oproti mužům, u H_2 byla zjištěna signifikantně vyšší hodnota pozitivní (POZ) strategie zvládání stresu dle SVF 78 u mužů oproti ženám.

Výsledky H_1 a H_2 korespondují se zjištěním Jankeho a Erdmannové (2003), kteří prostřednictvím SVF 78 zjistili u mužů vyšší hodnoty v subtestech pozitivní strategie a naopak u žen našli vyšší hodnoty subtestu negativní strategie.

7.2.4 Vztah mezi typem pěstounské péče a strategiemi zvládání stresu dle SVF 78

Statistická analýza třetí hypotézy byla provedena s použitím Studentova T-testu pro rozdíl výběrových průměrů dvou nezávislých výběrů s tím, že byla nejprve provedena analýza rozptylů F - testem, a to pro zjištění rovnosti (příp. rozdílu) rozptylů. Soubor splňoval podmínky pro užití tohoto statistického nástroje (normalita rozložení dat).

H₃: Výběrový soubor „nepříbuzenských“ pěstounů a pěstunek má vyšší průměrný skóre pozitivní strategie zvládání stresu dle SVF 78 (POZ), než je průměrný skóre v tomto subtestu u výběrového souboru „příbuzenských“ pěstounů a pěstunek.

F - test pro H₃

$$H_0: S_1^2 = S_2^2$$

Hladina spolehlivosti $\alpha = 0,05$

$$S_1^2 - \text{odhad rozptylu výběrového souboru nepříbuzenských pěstounů a pěstunek} = 2,42$$

$$S_2^2 - \text{odhad rozptylu výběrového souboru příbuzenských pěstounů a pěstunek} = 2,67$$

$$F = \mathbf{1,103}$$

$$F_{0,05}(24,24) = 1,984$$

$$F = \mathbf{1,103} < F_{0,05}(24,24) = 1,984$$

Jelikož $F = 1,103 < F_{0,05}(24,24) = 1,984$, přijímáme hypotézu o rovnosti rozptylů a můžeme konstatovat, že mezi rozptyly není statisticky významný rozdíl.

K analýze tak bylo přistoupeno za pomoci Studentova T-testu pro rozdíl výběrových průměrů dvou nezávislých homogenních výběrů.

$$H_0: \mu \leq \mu_0$$

$$H_1: \mu > \mu_0$$

Hladina spolehlivosti $\alpha = 0,05$

$$t = \mathbf{0,64}$$

$$t_{0,05}(48) = 2,0128$$

$$t = \mathbf{0,64} < t_{0,05}(48) = 2,0128$$

S ohledem na vypočítanou hodnotu t a její porovnání s vypočítanou hodnotou¹⁵ $t_{0,05}(48)$ můžeme konstatovat, že **neexistuje statisticky významný rozdíl mezi průměrným skórem pozitivní strategie zvládání stresu dle SVF 78 (POZ) dosaženým u zkoumaného souboru příbuzenských a nepříbuzenských pěstounů a pěstunek.**

¹⁵ Lineární interpolace (Reiterová, 2004).

Z výše uvedeného je zřejmé, že statistickými metodami byla zamítnuta platnost třetí hypotézy.

Třetí hypotéza byla inspirována vlastní praxí, zkušenostmi a studií Coakleyové a kol. (2007) podpořeným předpokladem autora o rozdílnosti situací pěstounů ve vztahu příbuzenském a nepříbuzenském, které předcházejí samotnému přijetí dítěte, kdy byla předpokládána vyšší míra pozitivních strategií zvládnání stresu u pěstounů bez příbuzenského vztahu. Nutno dodat, že ani v rámci dalšího zkoumání mimo stanovené hypotézy, nebyl shledán signifikantně významný rozdíl mezi příbuzenskými a nepříbuzenskými pěstouny v subtestu negativních strategií zvládnání stresu (NEG) dle SVF 78. Z uvedeného je možné uvažovat o několika možnostech vedoucích k danému výsledku: 1. Je možné, že okolnosti předcházející svěřeni dítěte do péče pěstouna nemají na jeho strategie zvládnání stresu významný vliv. 2. Výběrový soubor nebyl v této oblasti jemněji specifikován a je možné, že pokud bychom rozdělili soubor na pěstouny zprostředkované (v rámci správních orgánů - viz kapitola 3.4.1) a nezprostředkované (viz kapitola 3.4.2), výsledky by doznaly změn. 3. Výběrový soubor nebyl s ohledem na jeho tvorbu dostatečně reprezentativní a tak nezaznamenal skutečné (reprezentativní) hodnoty.

7.2.5 Zajímavá zjištění o výběrovém souboru mimo stanovené hypotézy v rámci SVF 78

Tato kapitola obsahuje ve zkrácené podobě výsledky některých zjištění mimo stanovené hypotézy dle SVF 78. S ohledem na množství získaných dat není reálné je v rámci rozsahu předkládané práce všechny popsat.

Ve vztahu k normám základního souboru

- Podhodnocení: celý výběrový soubor $t = 8,58 > t_{0,01} (124) = 2,5758$, tzn. ve směru tendence častějšího používání této strategie zvládnání stresu než je tomu u základního souboru.
- Náhradní uspokojení: celý výběrový soubor $t = 10,26 > t_{0,01} (124) = 2,5758$, tzn. ve směru tendence častějšího používání této strategie zvládnání stresu než je tomu u základního souboru.
- Kontrola situace: celý výběrový soubor $t = 9,27 > t_{0,01} (124) = 2,5758$, tzn. ve směru tendence méně častějšího používání této strategie zvládnání stresu než je tomu u základního souboru.

- Kontrola reakcí: celý výběrový soubor $t = 11,40 > t_{0,01} (124) = 2,5758$, tzn. ve směru tendence méně častějšího používání této strategie zvládnání stresu než je tomu u základního souboru.
- Pozitivní sebeinstrukce: celý výběrový soubor $t = 12,23 > t_{0,01} (124) = 2,5758$, tzn. ve směru tendence méně častějšího používání této strategie zvládnání stresu než je tomu u základního souboru.
- Úniková tendence: celý výběrový soubor $t = 12,96 > t_{0,01} (124) = 2,5758$, tzn. ve směru tendence častějšího používání této strategie zvládnání stresu než je tomu u základního souboru.
- Perseverace: celý výběrový soubor $t = 10,61 > t_{0,01} (124) = 2,5758$, tzn. ve směru tendence méně častějšího používání této strategie zvládnání stresu než je tomu u základního souboru.
- Rezignace: celý výběrový soubor $t = 9,57 > t_{0,01} (124) = 2,5758$, tzn. ve směru tendence častějšího používání této strategie zvládnání stresu než je tomu u základního souboru.
- POZ3: celý výběrový soubor $t = 16,39 > t_{0,01} (124) = 2,5758$, tzn. ve směru tendence méně častějšího používání „trsu“ pozitivních strategií zvládnání stresu než je tomu u základního souboru.

V oblasti příp. rozdílů strategií zvládnání stresu mezi příbuzenskými a nepříbuzenskými pěstouny nebyl shledán žádný statisticky významný výsledek.

7.3 Výzkum SOC 29: statistická analýza, platnost a interpretace hypotéz

7.3.1 Základní profil výzkumného souboru dle SOC 29

Tabulka č. 12 - Základní profil výzkumného souboru dle SOC 29

SOC 29	Průměr souboru	Průměr dle normy	Standardní odchylka	Rozdíl
SOC celková	141,43	140,98	19,72	+1,45
SOC srozumitelnost	44,02	46,52	8,73	-2,50
SOC zvládnutelnost	48,74	50,87	7,61	-2,13
SOC smysluplnost	48,67	43,58	6,91	+5,09

7.3.2 Základní profil výzkumných souborů dle typu vztahu pěstounů a dítěte dle SOC 29

Tabulka č. 13 - Základní profil výzkumných souborů dle typu vztahu pěstounů a dítěte dle SOC 29

SOC 29	Průměr souboru příbuzenských pěstounů	Průměr souboru nepříbuzenských pěstounů	Rozdíl
SOC celková	130,84	135,24	-4,40
SOC srozumitelnost	44,01	44,05	-0,04
SOC zvládnutelnost	48,74	48,69	+0,05
SOC smysluplnost	48,67	48,64	0,03

7.3.3 Vztah mezi pohlavím a skóre „celkové SOC“ dle SOC 29

Statistická analýza čtvrté hypotézy byla provedena s použitím Studentova T-testu pro rozdíl výběrových průměrů dvou nezávislých výběrů s tím, že byla nejprve provedena analýza rozptylů F - testem, a to pro zjištění rovnosti (příp. rozdílu) rozptylů. Soubor splňoval podmínky pro užití tohoto statistického nástroje (normalita rozložení dat).

H₄: Výběrový soubor pěstounů má vyšší průměrný celkový skóre dle SOC 29, než je průměrný celkový skóre u výběrového souboru pěstounek.

F - test pro H₄

$$H_0: S_1^2 = S_2^2$$

Hladina spolehlivosti $\alpha = 0,05$

$$S_1^2 - \text{odhad rozptylu výběrového souboru mužů} = 37,63$$

$$S_2^2 - \text{odhad rozptylu výběrového souboru žen} = 20,06$$

$$F = 0,533$$

$$F_{0,05}(39,84) = 1,594$$

$$F = 0,533 < F_{0,05}(39,84) = 1,594$$

Jelikož $F = 0,533 < F_{0,05}(39,84) = 1,594$ přijímáme hypotézu o rovnosti rozptylů a můžeme konstatovat, že mezi rozptyly není statisticky významný rozdíl.

K analýze tak bylo přistoupeno za pomoci Studentova T-testu pro rozdíl výběrových průměrů dvou nezávislých homogenních výběrů.

$$H_0: \mu \leq \mu_0$$

$$H_1: \mu > \mu_0$$

Hladina spolehlivosti $\alpha = 0,05$

$$t = \mathbf{0,163}$$

$$t_{0,05}(123) = 1,9600$$

$$t = \mathbf{0,163} < t_{0,05}(123) = 1,9600$$

S ohledem na vypočítanou hodnotu t a její porovnání s tabulkovou hodnotou $t_{0,05}(123)$ můžeme konstatovat, že **neexistuje statisticky významný rozdíl mezi průměrným celkovým skórem SOC dle SOC 29 dosaženým u zkoumaného souboru pěstounů a pěstounek.**

Z výše uvedeného je zřejmé, že statistickými metodami byla zamítnuta platnost čtvrté hypotézy.

Výsledek čtvrté hypotézy nezaznamenal existenci signifikantního rozdílu v nezdolnosti, a to ve prospěch mužů proti ženám a dosažený výsledek tak není v souladu se závěry Paulíka (2011), který v celkové hodnotě SOC zjistil významnou diferenci ve prospěch mužů. V rámci zkoumání výběrového souboru nad rámec stanovených hypotéz bylo zjištěno, že signifikantní rozdíl nebyl ve výběrovém souboru zaznamenán ani při zachování věkového rozpětí pěstounů dle PVS 50 (36-50 let).

7.3.4 Vztah mezi typem pěstounské péče a celkovým skóre dle SOC 29

Statistická analýza šesté hypotézy byla provedena s použitím Studentova T-testu pro rozdíl výběrových průměrů dvou nezávislých výběrů s tím, že byla nejprve provedena analýza rozptylů F - testem, a to pro zjištění rovnosti (příp. rozdílu) rozptylů. Soubor splňoval podmínky pro užití tohoto statistického nástroje (normalita rozložení dat).

H_6 : Výběrový soubor „nepříbuzenských“ pěstounů a pěstounek má vyšší průměrný celkový skór dle SOC 29, než je průměrný celkový skór dle SOC 29 u výběrového souboru „příbuzenských“ pěstounů a pěstounek.

F - test pro H_6

$$H_0: S_1^2 = S_2^2$$

Hladina spolehlivosti $\alpha = 0,05$

S_1^2 - odhad rozptylu výběrového souboru nepříbuzenských pěstounů a pěstounek = 29,62

S_2^2 - odhad rozptylu výběrového souboru příbuzenských pěstounů a pěstounek = 29,56

$$F = \mathbf{0,998}$$

$$F_{0,05}(24,24) = 1,984$$

$$F = \mathbf{0,998} < F_{0,05}(24,24) = 1,984$$

Jelikož $F = 0,686 < F_{0,05}(24,24) = 1,984$, přijímáme hypotézu o rovnosti rozptylů a můžeme konstatovat, že mezi rozptyly není statisticky významný rozdíl.

K analýze tak bylo přistoupeno za pomoci Studentova T-testu pro rozdíl výběrových průměrů dvou nezávislých homogenních výběrů.

$$H_0: \mu \leq \mu_0$$

$$H_1: \mu > \mu_0$$

Hladina spolehlivosti $\alpha = 0,05$

$$t = \mathbf{1,975}$$

$$t_{0,05}(48) = 2,0128$$

$$t = \mathbf{1,975} < t_{0,05}(48) = 2,0128$$

S ohledem na vypočítanou hodnotu t a její porovnání s vypočítanou hodnotou¹⁶ $t_{0,05}(48)$ můžeme konstatovat, že **neexistuje statisticky významný rozdíl mezi průměrným celkovým skórem SOC dle SOC 29 dosaženým u zkoumaného souboru příbuzenských a nepříbuzenských pěstounů a pěstounek.**

Z výše uvedeného je zřejmé, že statistickými metodami byla zamítnuta platnost šesté hypotézy.

Výsledek H_6 tedy nepotvrdil praxí a zkušenostmi uvedený předpoklad autora o rozdílnosti situací pěstounů ve vztahu příbuzenském a nepříbuzenském, které předcházejí samotnému

¹⁶ Lineární interpolace (Reiterová, 2004).

přijetí dítěte, kdy byla předpokládána vyšší míra osobní odolnosti dle SOC 29 u pěstounů bez příbuzenského vztahu k dítěti. V rámci dalšího zkoumání mimo stanovené hypotézy byl shledán signifikantně významný rozdíl mezi příbuzenskými a nepříbuzenskými pěstouny pouze v oblasti „Zvládnutelnost“ (viz kapitola 7.3.5) S ohledem na výsledek třetí hypotézy je možné uvažovat o podobných interpretacích daného výsledku: 1. Je možné, že okolnosti předcházející svěřeni dítěte do péče pěstouna nemají na jeho osobní odolnost významný vliv. 2. Výběrový soubor nebyl v této oblasti jemněji specifikován a je možné, že pokud bychom rozdělili soubor na pěstouny zprostředkované (v rámci správních orgánů - viz kapitola 3.4.1) a nezprostředkované (viz kapitola 3.4.2), výsledky by doznaly změn. 3. Výběrový soubor nebyl s ohledem na jeho tvorbu dostatečně reprezentativní a tak nezaznamenal skutečné (reprezentativní) hodnoty.

7.3.5 Zajímavá zjištění o výběrovém souboru mimo stanovené hypotézy v rámci SOC 29

Tato kapitola obsahuje ve zkrácené podobě výsledky některých zjištění mimo stanovené hypotézy dle SOC 29. S ohledem na množství získaných dat není reálné je v rámci rozsahu předkládané práce všechny popsat.

Ve vztahu k normám základního souboru

- Srozumitelnost: celý výběrový soubor $t = 9,81 > t_{0,01} (124) = 2,5758$, tzn. ve směru nižšího průměrného skóru v této dimenzi oproti základnímu souboru.
- Zvládnutelnost: celý výběrový soubor $t = 8,18 > t_{0,01} (124) = 2,5758$, tzn. ve směru nižšího průměrného skóru v této dimenzi oproti základnímu souboru.
- Smysluplnost: celý výběrový soubor $t = 19,12 > t_{0,01} (124) = 2,5758$, tzn. ve směru vyššího průměrného skóru v této dimenzi oproti základnímu souboru.

S ohledem na typ vztahu pěstouna a dítěte

Zvládnutelnost: výběrové soubory příbuzenské a nepříbuzenské pěstounské péče; $F = 1,156 < F_{0,05} (24,24) = 1,984$; $t = 3,079 > t_{0,05} (48) = 2,0636$, tzn. ve směru zaznamenaného vyššího průměrného skóru v této dimenzi nepříbuzenskými oproti příbuzenským pěstounům.

7.4 Výzkum PVS 50: statistická analýza, platnost a interpretace hypotéz

7.4.1 Základní profil výzkumného souboru dle PVS 50

Tabulka č. 14 - Základní profil výzkumného souboru dle PVS 50

PVS 50	Průměr souboru	Průměr dle normy ¹⁷	Standardní odchylka	Rozdíl
Challenge	23,88	24,70	6,70	-0,82
Commitment	31,44	32,60	6,04	-1,16
Control	33,74	35,50	5,80	-1,76
Celkový skór	63,32	60,60	10,00	+2,72

7.4.2 Základní profil výzkumných souborů dle typu vztahu pěstounů a dítěte dle PVS 50

Tabulka č. 15 - Základní profil výzkumných souborů dle typu vztahu pěstounů a dítěte dle PVS 50

PVS 50	Průměr souboru příbuzenských pěstounů	Průměr souboru nepříbuzenských pěstounů	Rozdíl
Challenge	23,86	23,96	-0,10
Commitment	31,41	31,45	-0,04
Control	33,68	33,72	-0,04
Celkový skór	63,31	63,33	-0,02

7.4.3 Vztah mezi pohlavím a celkovým skóre dle PVS 50

Statistická analýza páté hypotézy byla provedena s použitím Studentova T-testu pro rozdíl výběrových průměrů dvou nezávislých výběrů s tím, že byla nejprve provedena analýza rozptylů F - testem, a to pro zjištění rovnosti (příp. rozdílu) rozptylů. Soubor splňoval podmínky pro užití tohoto statistického nástroje (normalita rozložení dat).

H₅: Výběrový soubor pěstounů má vyšší průměrný celkový skór dle PVS 50, než je průměrný celkový skór u výběrového souboru pěstounek.

F - test pro H₅

$$H_0: S_1^2 = S_2^2$$

Hladina spolehlivosti $\alpha = 0,05$

$$S_1^2 - \text{odhad rozptylu výběrového souboru mužů} = 15,24$$

¹⁷ Naměřené u české populace.

S_2^2 - odhad rozptylu výběrového souboru žen = 12,31

$$F = \mathbf{0,808}$$

$$F_{0,05}(18,36) = 1,839$$

$$F = \mathbf{0,808} < F_{0,05}(18,36) = 1,839$$

Jelikož $F = 0,879 < F_{0,05}(36,18) = 1,839$ přijímáme hypotézu o rovnosti rozptylů a můžeme konstatovat, že mezi rozptyly není statisticky významný rozdíl.

K analýze tak bylo přistoupeno za pomoci Studentova T-testu pro rozdíl výběrových průměrů dvou nezávislých homogenních výběrů.

$$H_0: \mu \leq \mu_0$$

$$H_1: \mu > \mu_0$$

Hladina spolehlivosti $\alpha = 0,05$

$$t = \mathbf{2,35}$$

$$t_{0,05}(54) = 2,0107$$

$$t = \mathbf{2,35} > t_{0,05}(54) = 2,0107$$

S ohledem na vypočítanou hodnotu t a její porovnání s vypočítanou hodnotou¹⁸ $t_{0,05}(54)$ můžeme konstatovat, že **existuje statisticky významný rozdíl mezi průměrným celkovým skórem dle PVS 50 dosaženým u zkoumaného souboru pěstounů a pěstounek.**

Z výše uvedeného je zřejmé, že statistickými metodami byla přijata platnost páté hypotézy.

Výsledek H_5 potvrdil tvrzení Šolcové (1995) o vysoce signifikantním rozdílu ve všech parametrech dotazníku PVS 50 ve prospěch mužů, a to ve věkovém souboru od 36 do 50 let. Rovněž závěry Paulíka (2011) o vyšších celkových hodnotách Hardiness u mužů jsou v souladu s nálezy daného zkoumání. Dosažený výsledek zakládá úvahy o tom, že pěstouni jsou sice určitá specifická skupina obyvatel, avšak genderově nejsou v odolnosti dle PVS 50 odlišní od ostatní populace. Výsledek je třeba přijímat s vědomím faktu, že výběrový

¹⁸ Lineární interpolace (Reiterová, 2004).

soubor neposkytl dostatečný objem a reprezentativnost dat (ženy 37, muži 19) k širší podpoře takového tvrzení.

7.4.4 Vztah mezi typem pěstounské péče a celkovým skóre dle PVS 50

Statistická analýza sedmé hypotézy byla provedena s použitím Studentova T-testu pro rozdíl výběrových průměrů dvou nezávislých výběrů s tím, že byla nejprve provedena analýza rozptylů F - testem, a to pro zjištění rovnosti (příp. rozdílu) rozptylů. Soubor splňoval podmínky pro užití tohoto statistického nástroje (normalita rozložení dat).

H_7 : Výběrový soubor „nepříbuzenských“ pěstounů a pěstounek má vyšší průměrný celkový skór dle PVS 50, než je průměrný celkový skór dle PVS 50 u výběrového souboru „příbuzenských“ pěstounů a pěstounek.

F - test pro H_7

$$H_0: S_1^2 = S_2^2$$

Hladina spolehlivosti $\alpha = 0,05$

$$S_1^2 - \text{odhad rozptylu výběrového souboru nepříbuzenských pěstounů a pěstounek} = 7,46$$

$$S_2^2 - \text{odhad rozptylu výběrového souboru příbuzenských pěstounů a pěstounek} = 15,83$$

$$F = \mathbf{2,122}$$

$$F_{0,05}(24,24) = 1,984$$

$$F = \mathbf{2,122} > F_{0,05}(24,24) = 1,984$$

Jelikož $F = 2,122 > F_{0,05}(24,24) = 1,984$, zamítáme hypotézu o rovnosti rozptylů a můžeme konstatovat, že mezi rozptyly je statisticky významný rozdíl.

K analýze tak bylo přistoupeno za pomoci Studentova T-testu pro rozdíl výběrových průměrů dvou nezávislých heterogenních výběrů.

$$H_0: \mu \leq \mu_0$$

$$H_1: \mu > \mu_0$$

Hladina spolehlivosti $\alpha = 0,05$

$$t = \mathbf{2,0833}$$

$$t_{0,05}(48) = 2,0753$$

$$t = 2,0833 > t_{0,05}(48) = 2,0753$$

S ohledem na vypočítanou hodnotu t a její porovnání s vypočítanou hodnotou $t_{0,05}(48)$ můžeme konstatovat, že **existuje statisticky významný rozdíl mezi průměrným celkovým skórem dle PVS 50 dosaženým u zkoumaného souboru příbuzenských a nepříbuzenských pěstounů a pěstunek, a to ve směru vyšší dosažené průměrné hodnoty u nepříbuzenských pěstounů.**

Z výše uvedeného je zřejmé, že statistickými metodami byla přijata platnost sedmé hypotézy, když byl zaznamenán signifikantně vyšší průměrný celkový skór dle PVS 50 nepříbuzenských pěstounů oproti příbuzenským.

Výsledek H_7 je v porovnání s třetí a šestou hypotézou pro autora mírným překvapením, neboť s výsledky výše uvedených hypotéz nekorespondují (zejména s H_6), obzvláště budeme-li trvat na závěrech studie Dostála a kol. (2009) a Paulíka (2011) o vzájemné korelaci metod PVS 50 a SOC 29. V tomto ohledu však autor spatřuje jistý rozdíl, když oproti metodám SVF 78 a SOC 29 (zde „pouze“ u škály Zvladatelnost) byly v doplňující studii nad rámec stanovených hypotéz zjištěny metodou PVS 50 signifikantní rozdíly právě v oblasti příbuzenské a nepříbuzenské pěstounské péče. Tyto rozdíly byly zaznamenány ve všech třech subškálách daného dotazníku (tedy Challenge, Commitment a Control), a to vždy ve prospěch nepříbuzenských pěstounů (výsledky viz kapitola 7.4.5).

7.4.5 Zajímavá zjištění o výběrovém souboru mimo stanovené hypotézy v rámci PVS 50

Tato kapitola obsahuje ve zkrácené podobě výsledky některých zjištění mimo stanovené hypotézy dle PVS 50. S ohledem na množství získaných dat není reálné je v rámci rozsahu předkládané práce všechny popsat.

Ve vztahu k normám základního souboru

- Celkové Hardiness: celý výběrový soubor $t = 8,03 > t_{0,01}(124) = 2,5758$, tzn. ve směru vyššího průměrného skóru celkové osobní nezdolnosti (PVS) oproti základnímu souboru.
- Challenge: celý výběrový soubor $t = 3,61 > t_{0,01}(124) = 2,5758$, tzn. ve směru nižšího průměrného skóru v této dimenzi oproti základnímu souboru.
- Commitment: celý výběrový soubor $t = 4,45 > t_{0,01}(124) = 2,5758$, tzn. ve směru nižšího průměrného skóru v této dimenzi oproti základnímu souboru.

- Control: celý výběrový soubor $t = 7,00 > t_{0,01} (124) = 2,5758$, tzn. ve směru nižšího průměrného skóru v této dimenzi oproti základnímu souboru.

S ohledem na typ vztahu pěstouna a dítěte

- Challenge: výběrové soubory příbuzenské a nepříbuzenské pěstounské péče; $F = 1,021 < F_{0,05} (24,24) = 1,984$; $t = 4,68 > t_{0,05} (48) = 2,0636$, tzn. ve směru zaznamenaného vyššího průměrného skóru v této dimenzi nepříbuzenskými oproti příbuzenským pěstounům.

- Commitment: výběrové soubory příbuzenské a nepříbuzenské pěstounské péče; $F = 0,530 < F_{0,05} (24,24) = 1,984$; $t = 5,44 > t_{0,05} (48) = 2,0128$, tzn. ve směru zaznamenaného vyššího průměrného skóru v této dimenzi nepříbuzenskými oproti příbuzenským pěstounům.

- Control: výběrové soubory příbuzenské a nepříbuzenské pěstounské péče; $F = 1,278 < F_{0,05} (24,24) = 1,984$; $t = 3,49 > t_{0,05} (48) = 2,0128$, tzn. ve směru zaznamenaného vyššího průměrného skóru v této dimenzi nepříbuzenskými oproti příbuzenským pěstounům.

7.5 Těsnost vztahů mezi SVF 78, SOC 29 a PVS 50

7.5.1 Korelace hlavních škál SOC 29 a PVS 50

Analýza osmé hypotézy byla provedena nejprve pomocí χ^2 testu ke zkoumání normality rozložení dat.

H_8 : U výběrového souboru pěstounů a pěstunek koreluje hlavní škála dotazníku SOC 29 s hlavní škálou dotazníku PVS 50.

χ^2 test PVS 50 pro H_8

$$H_0: \chi^2 \leq \chi^2_0$$

Hladina spolehlivosti $\alpha = 0,05$

$$\chi^2 = 8,49$$

$$\chi^2_{0,05}(4) = 9,49$$

$$\chi^2 = 8,49 < \chi^2_{0,05}(4) = 9,49$$

Jelikož $\chi^2 = 8,49 < \chi^2_{0,05}(4) = 9,49$, přijímáme hypotézu o normálním rozložení četností dat.

χ^2 test SOC 29 pro H_8

$$H_0: \chi^2 \leq \chi^2_0$$

Hladina spolehlivosti $\alpha = 0,05$

$$\chi^2 = \mathbf{8,61}$$

$$\chi^2_{0,05}(7) = 14,1$$

$$\chi^2 = \mathbf{8,61} < \chi^2_{0,05}(7) = 14,1$$

Jelikož $\chi^2 = \mathbf{8,61} < \chi^2_{0,05}(7) = 14,1$, přijímáme hypotézu o normálním rozložení četností dat.

S ohledem na popsané výsledky bylo k analýze dat přistoupeno za pomoci Pearsonova korelačního koeficientu (r).

$$r = \mathbf{0,355}$$

Dosažená hodnota korelace byla podrobena testu signifikance korelačního koeficientu dle Studentova t-testu:

$$t = \frac{r}{s_r}$$

kde:

r = výběrový korelační koeficient

s_r = střední chyba korelačního koeficientu, vypočtená podle vztahu:

$$s_r = \sqrt{\frac{1-r^2}{n-2}}$$

vše na hladině spolehlivosti $\alpha_{0,05}$.

$$t = \mathbf{5,07}$$

$$t_{0,05}(123) = 1,9600$$

$$t = \mathbf{5,07} > t_{0,05}(123) = 1,9600$$

S ohledem na vypočítanou hodnotu t a její porovnání s hodnotou $t_{0,05}(123) = 1,9600$ můžeme konstatovat, že výběrový soubor pěstounů a pěstunek zaznamenal signifikantní lineární vztah mezi hodnotami hlavních škál dotazníků SOC 29 a PVS 50.

Z výše uvedeného je zřejmé, že statistickými metodami byla přijata platnost osmé hypotézy.

Výsledek H_8 tedy potvrdil závěry studie Dostála a kol. (2009) a Paulíka (2011) o vzájemné korelaci metod PVS 50 a SOC 29. V souladu s tímto zjištěním byl proveden i doplňující výzkum nad rámec stanovených hypotéz, jehož výsledky rovněž nasvědčují korelaci některých dimenzí obou metod.

7.5.2 Zajímavá zjištění o výběrovém souboru mimo stanovené hypotézy o korelaci

Analýza všech níže uvedených dat byla provedena nejprve pomocí χ^2 testu ke zkoumání normality rozložení dat k pozdějšímu rozhodnutí o výběru dalších statistických metod k analýze dat - Pearsonův korelační koeficient (r); Spearmanův korelační koeficient (r_s) a to za účelem zjištění těsnosti vztahu mezi jednotlivými škálami, příp. subškálami aplikovaných diagnostických nástrojů SVF 78, SOC 29 a PVS 50. Vše na hladině spolehlivosti $\alpha_{0,05}$. K analýze všech níže uvedených dat bylo přistoupeno za pomoci Pearsonova korelačního koeficientu (r), neboť podmínka normality rozložení četností dat byla v daném případě u všech sledovaných škál dodržena. Dosažené hodnoty korelace byly podrobeny testu signifikance korelačního koeficientu dle Studentova t-testu (viz výše) a v dalším textu jsou uvedeny pouze významné vztahy.

Těsnost vztahů mezi PVS 50 a SVF 78

Podle dosažených výsledků existuje u daného výběrového souboru slabá lineární korelace¹⁹ mezi zkoumanými škálami PVS 50 a SVF 78, konkrétně v pozitivním směru mezi Commitment a Kontrolou situace ($r = 0,1852$); Control a Vyhýbání se ($r = 0,2047$); Control a Perseverace ($r = 0,2374$) a celkovým Hardiness a Perseverací ($r = 0,2399$). V hlavních škálách (POZ a NEG) nebyla shledána žádná významná lineární těsnost s dimenzemi PVS 50. Vše na hladině spolehlivosti $\alpha_{0,05}$.

Podle Šolcové a kol. (1994) volí jedinci s vysokou úrovní hardiness takové strategie zvládání stresu, které jim umožňují řešit problémy každodenního života za cenu minimálního stresu. Pokud budeme za hardiness považovat celkový skóre dosažený v dotazníku PVS 50 a za strategie zvládání stresu, jež umožňují efektivně řešit problémy každodenního života skóre dosažený v subškálách POZ, POZ1, POZ2 a POZ3 dle dotazníku SVF 78, pak výše uvedené výsledky takovému vztahu ve výběrovém souboru nenasvědčují. V jednotlivých oblastech však takový vztah můžeme nalézt.

¹⁹ Dělení dle Cohena (1988): uvádíme typ korelace a příslušné rozpětí r/r_s : velmi slabá korelace = 0,00 - 0,09; slabá korelace = 0,09 - 0,29; střední korelace = 0,30 - 0,49; silná korelace = 0,50 - 1,00.

Těsnost vztahů mezi PVS 50 a SOC 29

Podle dosažených výsledků byl u daného výběrového souboru zaznamenán na hladině spolehlivosti $\alpha_{0,05}$ slabý lineární vztah mezi celkovým Hardiness a dimenzemi Srozumitelnosti ($r = 0,1814$); Zvladatelnosti ($r = 0,1972$) a Smysluplnosti ($r = 0,2313$).

Těsnost vztahů mezi SVF 78 a SOC 29

Podle dosažených výsledků neexistuje u daného výběrového souboru lineární korelace signifikantní úrovně mezi zkoumanými škálami SVF 78 a SOC 29. Přes tento výsledek byla provedena korelace mezi jednotlivými 13 škálami dotazníku SVF 78 se čtyřmi hodnotami dotazníku SOC 29 (Srozumitelnost, Zvládnutelnost, Smysluplnost a Celkové SOC). Byly zaznamenány vztahy na hladině spolehlivosti $\alpha_{0,05}$ mezi dimenzí Srozumitelnosti a Odmítáním viny ($r = 0,1990$) a Kontrolou situace ($r = 0,2185$).

7.6 K platnosti hypotéz

H₁: Výběrový soubor pěstunek má vyšší průměrný skór negativní strategie zvládání stresu dle SVF 78 (NEG), než výběrový soubor pěstounů.

$$t = 11,29 > t_{0,05}(123) = 1,96 - \text{hypotéza přijata}$$

H₂: Výběrový soubor pěstounů má vyšší průměrný skór pozitivní strategie zvládání stresu dle SVF 78 (POZ), než je průměrný skór v tomto subtestu u výběrového souboru pěstunek.

$$t = 2,00 > t_{0,05}(123) = 1,96 - \text{hypotéza přijata}$$

H₃: Výběrový soubor „nepříbuzenských“ pěstounů a pěstunek má vyšší průměrný skór pozitivní strategie zvládání stresu dle SVF 78 (POZ), než je průměrný skór v tomto subtestu u výběrového souboru „příbuzenských“ pěstounů a pěstunek.

$$t = 0,64 < t_{0,05}(48) = 2,01 - \text{hypotéza zamítnuta}$$

H₄: Výběrový soubor pěstounů má vyšší průměrný celkový skór dle SOC 29, než je průměrný celkový skór u výběrového souboru pěstunek.

$$t = 0,16 < t_{0,05}(123) = 1,96 - \text{hypotéza zamítnuta}$$

H₅: Výběrový soubor pěstounů má vyšší průměrný celkový skór dle PVS 50, než je průměrný celkový skór u výběrového souboru pěstunek.

$$t = 2,35 > t_{0,05}(54) = 2,01 - \text{hypotéza přijata}$$

H₆: Výběrový soubor „nepříbuzenských“ pěstounů a pěstunek má vyšší průměrný celkový skór dle SOC 29, než je průměrný celkový skór dle SOC 29 u výběrového souboru „příbuzenských“ pěstounů a pěstunek.

$$t = 1,98 < t_{0,05}(48) = 2,01 - \text{hypotéza zamítnuta}$$

H₇: Výběrový soubor „nepříbuzenských“ pěstounů a pěstunek má vyšší průměrný celkový skór dle PVS 50, než je průměrný celkový skór dle PVS 50 u výběrového souboru „příbuzenských“ pěstounů a pěstunek.

$$t = 2,083 > t_{0,05}(48) = 2,075 - \text{hypotéza přijata}$$

H₈: U výběrového souboru pěstounů a pěstunek koreluje hlavní škála dotazníku SOC 29 s hlavní škálou dotazníku PVS 50.

$r = 0,36; t = 5,07 > t_{0,05}(123) = 1,96$ - **hypotéza přijata**

7.7 Omezení, rizika a možnosti výzkumu

Autor si je vědom skutečnosti, že výsledky mohly být ovlivněny dalšími proměnnými, které ovlivnily validitu předkládaných výsledků. Zřejmě největší rezervou výzkumu jsou zejména nástroje a proces tvorby výběrového souboru, který tak může čelit výtkám ohledně jeho reprezentativnosti. V dané situaci však autor považuje strukturu výběrového souboru za uspokojivou, a to s ohledem na minimální vynaložené úsilí v tomto směru.

Dalším rizikem ovlivňujícím interpretaci výsledků studie je skutečnost, že použité výzkumné nástroje jsou závislé na úrovni schopnosti sebereflexe respondentů a jejich ochotě sdělovat o sobě informace. Toto riziko se autor snažil snížit dobrovolným zapojením probandů a samozřejmostí bylo zdůraznění anonymity všech sdělených údajů. Autor se také záměrně vyhýbal osobním vazbám na jednotlivé pěstouny, aby tak předešel situaci, že by respondent administroval dotazník pod vlivem různých faktorů vyplývajících ze vztahu klíčový sociální pracovník a pěstoun.

Omezení závěrů studie by mohlo přinést i samotné využití nástroje PVS 50, neboť nepanuje zcela shoda na tom, že se jedná o přesný konstrukt. Kromě toho se vedou diskuse o jednotlivých dimenzích Hardiness a jejich opodstatněnosti, včetně názoru, že Hardiness je „pouhým“ protipólem neuroticismu. Maddi (2006) však takové postoje vyvrací s tím, že žádná z výtek nebyla výzkumně podložena.

Navzdory uvedeným rizikům a omezením autor předpokládá, že studie přinesla zajímavá zjištění, která mohou být dále využita či ověřována v praxi - např. při realizaci vzdělávání a poskytování služeb pěstounům v rámci zákonem vymezených povinností. V rámci studie byly shromážděny další údaje ohledně vzdělání pěstounů, délky trvání pěstounské péče a počtu dětí. Ve studii je tedy možné dále pokračovat a sledovat strategie zvládání stresu a nezdolnost v rámci dalších proměnných či v jejich kombinaci.

8 Diskuse

Cílovou populací výzkumu byli pěstouni s trvalým pobytem ve správním obvodu Plzeňského kraje. Soubor cílové populace představoval celkem 729 pěstounů. V rámci použitých nástrojů výběru bylo osloveno 356 respondentů, přičemž na samotném výzkumu se podílelo 125 probandů (40 mužů a 85 žen). Z celkového počtu cílového souboru se tak podařilo zajistit 17,2% pěstounů. Soubor byl dále členěn v souladu s cíli studie.

Výsledky studie potvrdily platnost, tedy přijetí první a druhé hypotézy, neboť zjistily, že výběrový soubor žen (pěstounek) zaznamenal signifikantně vyšší průměrný skór negativní (NEG) strategie zvládání stresu dle SVF 78 oproti mužům (pěstounům), a dále výběrový soubor mužů dosáhl signifikantně vyšší hodnoty pozitivní (POZ) strategie zvládání stresu dle SVF 78 oproti ženám. Tyto výsledky korespondují se zjištěním Jankeho a Erdmannové (2003), kteří prostřednictvím SVF 78 zjistili u mužů vyšší hodnoty v subtestech pozitivní strategie a naopak u žen našli vyšší hodnoty subtestu negativní strategie.

Přijetí hypotézy o signifikantně vyšším průměrném skóru pozitivní strategie zvládání stresu dle SVF 78 (POZ) ve prospěch nepříbuzenských pěstounů a pěstounek nebylo statistickými metodami umožněno. Výsledek nepotvrdil praxi, zkušenostmi konstruovaný a studií Coakleyové a kol. (2007) podpořený předpoklad autora o rozdílnosti situací pěstounů ve vztahu příbuzenském a nepříbuzenském, které předcházejí samotnému přijetí dítěte, kdy byla předpokládána vyšší míra pozitivních strategií zvládání stresu u pěstounů bez příbuzenského vztahu. Nutno dodat, že ani v rámci dalšího zkoumání mimo stanovené hypotézy, nebyl shledán signifikantně významný rozdíl mezi příbuzenskými a nepříbuzenskými pěstouny v subtestu negativních strategií zvládání stresu (NEG) dle SVF 78. Z uvedeného je možné uvažovat o několika možnostech vedoucích k danému výsledku: 1. Je možné, že okolnosti předcházející svěřením dítěte do péče pěstouna nemají na jeho strategie zvládání stresu významný vliv. 2. Výběrový soubor nebyl v této oblasti jemněji specifikován a je možné, že pokud bychom rozdělili soubor na pěstouny zprostředkované (v rámci správních orgánů - viz kapitola 3.4.1) a nezprostředkované (viz kapitola 3.4.2), výsledky by doznaly změn. 3. Výběrový soubor nebyl s ohledem na jeho tvorbu dostatečně reprezentativní a tak nezaznamenal skutečné (reprezentativní) hodnoty.

Výsledek čtvrté hypotézy nezaznamenal existenci signifikantního rozdílu v nezdolnosti, a to ve prospěch mužů proti ženám a dosažený výsledek tak není v souladu se závěry Paulíka (2011), který v celkové hodnotě SOC zjistil významnou diferenci ve prospěch mužů. V rámci zkoumání výběrového souboru nad rámec stanovených hypotéz bylo zjištěno, že signifikantní rozdíl nebyl ve výběrovém souboru zaznamenán ani při zachování věkového rozpětí pěstounů dle PVS 50 (36-50 let).

Výsledek H_5 potvrdil tvrzení Šolcové (1995) o vysoce signifikantním rozdílu ve všech parametrech dotazníku PVS 50 ve prospěch mužů, a to ve věkovém souboru od 36 do 50 let. Rovněž závěry Paulíka (2011) o vyšších celkových hodnotách Hardiness u mužů jsou v souladu s nálezy daného zkoumání. Dosažený výsledek zakládá úvahy o tom, že pěstouni jsou sice určitá specifická skupina obyvatel, avšak genderově nejsou v odolnosti dle PVS 50 odlišní od ostatní populace. Výsledek je třeba přijímat s vědomím faktu, že výběrový soubor neposkytl dostatečný objem a reprezentativnost dat (ženy 37, muži 19) k širší podpoře takového tvrzení.

Použité statistické metody nepotvrdily výsledek hypotézy o vyšším průměrném celkovém skóru dosaženým v dotazníku SOC 29 nepříbuzenskými pěstouny oproti příbuzenským. Opět tedy nebyl podložen předpoklad autora o rozdílnosti situací pěstounů ve vztahu příbuzenském a nepříbuzenském, které předchází samotnému přijetí dítěte. V rámci dalšího zkoumání mimo stanovené hypotézy, byl shledán signifikantně významný rozdíl mezi příbuzenskými a nepříbuzenskými pěstouny pouze v oblasti Zvládnutelnost. S ohledem na výsledek třetí hypotézy je možné uvažovat o podobných interpretacích daného výsledku: 1. Je možné, že okolnosti předcházející svěřeni dítěte do péče pěstouna nemají na jeho osobní odolnost významný vliv. 2. Výběrový soubor nebyl v této oblasti jemněji specifikován a je možné, že pokud bychom rozdělili soubor na pěstouny zprostředkované a nezprostředkované, výsledky by doznaly změn. 3. Výběrový soubor nebyl s ohledem na jeho tvorbu dostatečně reprezentativní a tak nezaznamenal skutečné (reprezentativní) hodnoty.

Výsledek H_7 je v porovnání s třetí a šestou hypotézou pro autora mírným překvapením, neboť statistickými metodami byla přijata její platnost. Tento výsledek nekoresponduje s dosud zjištěnými závěry, obzvláště budeme-li trvat na závěrech studie Dostála a kol. (2009) a Paulíka (2011) o vzájemné korelaci metod PVS 50 a SOC 29. V tomto ohledu

však autor spatřuje jistý rozdíl, když oproti metodám SVF 78 a SOC 29 (zde „pouze“ u škály Zvladatelnost) byly v doplňující studii nad rámec stanovených hypotéz zjištěny metodou PVS 50 signifikantní rozdíly právě v oblasti příbuzenské a nepříbuzenské pěstounské péče. Tyto rozdíly byly zaznamenány ve všech třech subškálách daného dotazníku (tedy Challenge, Commitment a Control), a to vždy ve prospěch nepříbuzenských pěstounů.

Výsledek H_8 potvrdil závěry studie Dostála a kol. (2009) a Paulíka (2011) o vzájemné korelaci metod PVS 50 a SOC 29. V souladu s tímto zjištěním byl proveden i doplňující výzkum nad rámec stanovených hypotéz, jehož výsledky rovněž nasvědčují korelaci některých dimenzí obou metod.

Autor se ve studii zabýval i otázkami a vztahy mimo stanovené hypotézy, které nebylo možné s ohledem na množství získaných dat v rámci rozsahu předkládané práce všechny popsat. Nicméně výsledky naznačují, že v rámci dotazníku SVF 78 měl výběrový soubor velmi významnou tendenci k častějšímu používání strategií zvládnání stresu „Podhodnocením“, „Náhradním uspokojením“, „Únikovou tendencí“ a „Rezignací“ než je tomu u základního souboru. Na druhou stranu měl výběrový soubor velmi významnou tendenci k méně častému používání strategií zvládnání stresu „Kontrolou situace“, „Kontrolou reakcí“, „Pozitivní sebeinstrukcí“ a „Perseverací“ než je tomu u základního souboru.

Výsledky zaznamenané v rámci dotazníku SOC 29 pak poukazují na to, že výběrový soubor dosáhl signifikantně nižšího průměrného skóru oproti základnímu souboru v dimenzích Srozumitelnost a Zvládnutelnost. V dimenzi Smysluplnost pak naopak výběrový soubor dosáhl významně vyššího průměrného skóru než je průměrná hodnota základního souboru. S ohledem na typ vztahu pěstouna a dítěte dosáhl výběrový soubor nepříbuzenských pěstounů v dimenzi Zvládnutelnost vyšší průměrný skór oproti pěstounům s biologickou vazbou na dítě.

Dosažené hodnoty v rámci dotazníku PVS 50 jsou v souladu s výsledky dotazníku SOC 29 a SVF 78, neboť sdělují, že výběrový soubor sice dosáhl vysoce signifikantně vyššího průměrného skóru v Celkovém Hardiness oproti základnímu souboru, ale stejně významné byly i nižší průměrné hodnoty v dimenzích Challenge, Commitment a Control. S ohledem

na typ vztahu pěstouna a dítěte byl zjištěn významný rozdíl v průměrném skóru ve všech dimenzích dotazníku ve prospěch nepříbuzenské pěstounské péče.

Podle dosažených výsledků existuje u daného výběrového souboru slabá lineární korelace mezi zkoumanými škálami PVS 50 a SVF 78, konkrétně v pozitivním směru mezi Commitment a Kontrolou situace ($r = 0,1852$); Control a Vyhýbání se ($r = 0,2047$); Control a Perseverace ($r = 0,2374$) a celkovým Hardiness a Perseverací ($r = 0,2399$). V hlavních škálách (POZ a NEG) nebyla shledána žádná významná lineární těsnost s dimenzemi PVS 50. Vše na hladině spolehlivosti $\alpha_{0,05}$.

U korelace mezi zkoumanými škálami PVS 50 a SOC 29 byla slabá těsnost vztahů zaznamenána mezi celkovým Hardiness a dimenzemi Srozumitelnosti ($r = 0,1814$); Zvladatelnosti ($r = 0,1972$) a Smysluplnosti ($r = 0,2313$).

Mezi SVF 78 a SOC 29 neexistuje u daného výběrového souboru lineární korelace signifikantní úrovně, byly zaznamenány vztahy na hladině spolehlivosti $\alpha_{0,05}$ pouze mezi dimenzí Srozumitelnosti a Odmítáním viny ($r = 0,1990$) a Kontrolou situace ($r = 0,2185$).

9 Závěry

Výzkumu se zúčastnilo 125 probandů - 40 mužů a 85 žen, 17,2% z cílového souboru. Výsledky studie naznačily, že pěstounky používají oproti pěstounům častěji negativní strategie zvládání stresu (NEG) dle SVF 78, kdežto pěstouni si „vedou“ lépe v pozitivních strategiích zvládání stresu (POZ). Studie nepotvrdila, že by pěstouni bez příbuzenského vztahu k dítěti zaznamenali vyšší skóre v pozitivních strategiích zvládání stresu (POZ) či celkovém skóre SOC 29 na úkor pěstounů s biologickým vztahem k dítěti. Proti těmto zjištěním jdou závěry získané z dotazníku PVS 50, které udávají, že pěstouni bez příbuzenského vztahu k dítěti zaznamenali vyšší skóre v celkovém Hardiness na úkor pěstounů s biologickým vztahem k dítěti. Dále v rámci výsledků dotazníku PVS 50 zaznamenali pěstouni proti pěstovánkám vyšší míru odolnosti. Korelační koeficient hlavních škál SOC 29 a PVS 50 dosáhl hodnoty $r = 0,355$ a další analýzou této hodnoty byla zjištěna jeho významnost.

Další výsledky naznačují, že v rámci dotazníku SVF 78 měl výběrový soubor velmi významnou tendenci k častějšímu používání strategií zvládání stresu „Podhodnocením“, „Náhradním uspokojením“, „Únikovou tendencí“ a „Rezignací“ než je tomu u základního souboru. Na druhou stranu měl výběrový soubor velmi významnou tendenci k méně častému používání strategií zvládání stresu „Kontrolou situace“, „Kontrolou reakcí“, „Pozitivní sebeinstrukcí“ a „Perseverací“ než je tomu u základního souboru.

Výsledky zaznamenané v rámci dotazníku SOC 29 pak poukazují na to, že výběrový soubor dosáhl signifikantně nižšího průměrného skóre oproti základnímu souboru v dimenzích Srozumitelnost a Zvládnutelnost. V dimenzi Smysluplnost pak naopak výběrový soubor dosáhl významně vyššího průměrného skóre než je průměrná hodnota základního souboru. S ohledem na typ vztahu pěstouna a dítěte dosáhl výběrový soubor nepříbuzenských pěstounů v dimenzi Zvládnutelnost vyšší průměrný skóre oproti pěstounům s biologickou vazbou na dítě.

Dosažené hodnoty v rámci dotazníku PVS 50 jsou v souladu s výsledky dotazníku SOC 29 a SVF 78, neboť sdělují, že výběrový soubor sice dosáhl signifikantně vyššího průměrného skóre v Celkovém Hardiness oproti základnímu souboru, ale stejně významné byly i nižší průměrné hodnoty v dimenzích Challenge, Commitment a Control. S ohledem na typ

vztahu pěstouna a dítěte byl zjištěn významný rozdíl v průměrném skóru ve všech dimenzích dotazníku ve prospěch nepříbuzenské pěstounské péče.

U korelace mezi zkoumanými škálami PVS 50 a SOC 29 byla slabá těsnost vztahů zaznamenána mezi celkovým Hardiness a všemi základními dimenzemi SOC 29.

Souhrn

Cílem výzkumné části MgrDP bylo zjištění, zda existuje rozdíl ve strategiích zvládání zátěžových situací a nezdolnosti mezi muži - pěstouny a ženami - pěstovnkami a dále mezi pěstouny bez příbuzenského vztahu k dítěti a s příbuzenským vztahem. Dalším cílem bylo zjištění vzájemné těsnosti vztahů škál v rámci aplikovaných diagnostických nástrojů - SVF 78, SOC 29 a PVS 50.

Praktická část je koncipována na základě kvantitativního metodologického přístupu a založena na neexperimentálním výzkumném plánu, konkrétně na orientačním výzkumu, neboť část práce je zaměřena deskriptivně, další na míru těsnosti vztahů mezi jednotlivými proměnnými (korelační studie). Zároveň je výzkum orientován i jako srovnávací studie - míra nezdolnosti pěstounů v různých typech pěstounské péče (dva výzkumné soubory). Data byla shromažďována pomocí baterie dotazníků SVF 78, SOC 29 a PVS 50. Hypotézy byly formulovány na zjišťování míry rozdílnosti mezi jednotlivými proměnnými.

Cílovou populací výzkumu byli tedy pěstouni s trvalým pobytem ve správním obvodu Plzeňského kraje. Soubor cílové populace představoval celkem 729 pěstounů. V rámci použitých nástrojů výběru bylo osloveno 356 respondentů, přičemž na samotném výzkumu se podílelo 125 probandů (40 mužů a 85 žen). Z celkového počtu cílového souboru se tak podařilo zajistit 17,2% pěstounů. Soubor byl dále členěn v souladu s cíli studie. Baterie dotazníků byla administrována prostřednictvím elektronické pošty.

Formulace první a druhé hypotézy se zabývaly genderovými rozdíly ve strategiích zvládání stresu a měly svůj základ ve zjištění Jankeho a Erdmannové (2003), kteří prostřednictvím SVF 78 zjistili u mužů vyšší hodnoty v subtestech pozitivní strategie (podhodnocení, odmítání viny) a naopak u žen našli vyšší hodnoty subtestů negativní strategie (úniková tendence, perseverace, rezignace, sebeobviňování). Výsledky studie potvrdily platnost obou hypotéz, neboť zjistily, že výběrový soubor žen (pěstounek) zaznamenal signifikantně vyšší průměrný skóre negativní (NEG) strategie zvládání stresu dle SVF 78 oproti mužům (pěstounům), a dále výběrový soubor mužů dosáhl signifikantně vyšší hodnoty pozitivní (POZ) strategie zvládání stresu dle SVF 78 oproti ženám.

Třetí hypotéza byla inspirována vlastní praxí, zkušenostmi a studií Coakleyové a kol. (2007) podpořeným předpokladem autora o rozdílnosti situací pěstounů ve vztahu příbuzenském a nepříbuzenském, které předcházejí samotnému přijetí dítěte, kdy byla předpokládána vyšší míra pozitivních strategií zvládnání stresu u pěstounů bez příbuzenského vztahu. Studie však nepotvrdila výše uvedený předpoklad autora, když nebyl zaznamenán signifikantně významný rozdíl mezi příbuzenskými a nepříbuzenskými pěstouny v subtestu negativních strategií zvládnání stresu (NEG) dle SVF 78.

Čtvrtá hypotéza byla konstruována na základě předpokladu korelace škál dotazníků PVS 50 a SOC 29, jak uvádějí (Dostál a kol., 2009) v rámci svého výzkumu standardizace metod PVS 50 a SOC 29. Tohoto výzkumu se zúčastnilo 718 českých respondentů a zjištěná vzájemná korelace škál je 0,50. Rovněž Paulík (2011) ve své studii se 661 osobami zkoumal rozdíly mezi muži a ženami ve výsledcích zaznamenaných v dotaznících SOC 29 a PVS 50. Zjistil, že celkové hodnoty SOC byly vyšší u mužů než u žen. Muži tedy vykazovali vyšší celkovou nezdolnost a tendenci vidět životní prostor jako uspořádaný, předvídatelný a zvládnutelný. Studie ani v této hypotéze nezaznamenala existenci signifikantního rozdílu v nezdolnosti ve prospěch mužů proti ženám.

Pátá hypotéza byla inspirována Šolcovou (1995), která uvádí, že ve věkovém souboru od 36 do 50 let byly zaznamenány vysoce signifikantní rozdíly ve všech parametrech dotazníku PVS 50, a to ve prospěch mužů. Také Paulík (2011) zjistil, že celkové hodnoty Hardiness byly vyšší u mužů než u žen. K oběma tvrzením se autor přiklonil a výsledek statistického zkoumání je potvrdil. Dosažený výsledek zakládá úvahy o tom, že pěstouni jsou sice určitá specifická skupina obyvatel, avšak genderově nejsou v odolnosti dle PVS 50 odlišní od ostatní populace. Výsledek je třeba přijímat s vědomím faktu, že výběrový soubor neposkytl dostatečný objem a reprezentativnost dat (ženy 37, muži 19) k širší podpoře takového tvrzení.

Šestá a sedmá hypotéza navazovala na úvahy autora týkající se hypotézy H₃ a předpokládaného rozdílu mezi situacemi pěstounů ve vztahu příbuzenském a nepříbuzenském, které předcházejí samotnému přijetí dítěte. U šesté hypotézy použité statistické metody nepotvrdily výsledek o vyšším průměrném celkovém skóru dosaženém v dotazníku SOC 29 nepříbuzenskými pěstouny oproti příbuzenským, avšak sedmá hypotéza se svým výsledkem vymykala ostatním vztažným hypotézám, neboť statistickými

metodami byla přijata její platnost a tedy tvrzení, že výběrový soubor pěstounů bez příbuzenského vztahu ke svěřenému dítěti má oproti pěstounům s biologickým vztahem k dítěti vyšší průměrný celkový skóre dle PVS 50.

Osmá hypotéza byla opět založena na studii Dostála a kol. (2009), kteří v rámci svého výzkumu standardizace metod PVS 50 a SOC 29 zjistili vzájemnou korelaci hlavních škál těchto nástrojů (celkové SOC a celkové Hardiness) $r = 0,5$. Zároveň i Paulík (2011) koreloval škály obou nástrojů a shledal, že mezi PVS 50 a SOC 29 je střední úroveň lineárních vztahů. Autor předpokládal, že v provedené studii by měl korelační koeficient dosáhnout obdobných hodnot a v tomto duchu formuloval hypotézu. Výsledek potvrdil závěry obou studií, když byla zjištěna hodnota $r = 0,355$.

Seznam použitých zdrojů a literatury

Anthony, E. J. (1974). The syndrome of the psychologically invulnerable child. In: Anthony, E. J., Koupernik, C. Children at psychiatric risk, 529-545. New York: Wiley.

Antonovsky, A. (1979). Health, Stress and Coping: New Perspectives on Mental and Physical Well-Being. San Francisco: Jossey-Bass.

Antonovsky, A. (1987). Unraveling The Mystery of Health - How People Manage Stress and Stay Well. San Francisco: Jossey-Bass Publishers.

Antonovsky, A. (1993). The structure and properties of the sense of coherence scale. Social Science and Medicine, 36 (6), 725-733.

Arrington, E. G., Wilson, M. N. (2000). A Re-Examination of Risk and Resilience During Adolescence: Incorporating Culture and Diversity. Journal of Child and Family Studies, 9 (2), 221-230.

Bandura, A. (1986). Social foundations of thought and action. A social cognitive theory. Englewood Cliffs. NJ: Prentice-Hall.

Barlow, D. H. (2004). Vznik a podstata úzkostných poruch. Psychiatrie, 8, 137-142.

Bartone, P. T. (2006). Resilience under military operational stress: Can leaders influence hardiness? Military Psychology, 18, 131-148.

Bartone, P. T., Hystad, S. W. (2010). Increasing mental hardiness for stress resilience in operational settings. In: Bartone, P. T., Johnsen, B. H., Eid, J., Violanti, J. M., Laberg, J. C. (2010). Enhancing human performance in security operations: International and law enforcement perspective, 257-272. Springfield, Il: Charles C. Thomas.

Bartelt, D. (1994). On resilience: Questions of validity. In: M. C., Wang, E. W., Gordon, Educational resilience in inner-city America: Challenges and prospects, 97-108. Hillsdale, NJ: Lawrence Erlbaum Associates.

- Baštecká, B., Goldmann, P. (2001). *Základy klinické psychologie*. Praha: Portál.
- Baštecká, B. (2009). *Psychologická encyklopedie: aplikovaná psychologie*. Praha: Portál.
- Bonanno, G. A., (2004). Loss, Trauma, and Human Resilience: Have We Underestimated the Human Capacity to Thrive After Extremely Aversive Events? *American Psychologist*, 59 (1), 20-28.
- Břicháček, V. Odolnost rodiny. In: Plaňava, I., Pilát, M. (2002). *Děti, mládež a rodiny v období transformace*. Brno: Barrister Principal.
- Bubleová, V. a kol. (2007). *Pěstouni mají právo na služby*. Praha: Občanské sdružení Rozum a Cit.
- Bubleová, V. a kol. (2011). *Základní informace o náhradní rodinné péči*. Praha: Středisko náhradní rodinné péče, o. s.
- Coakley, T. M. a kol. (2007). Kinship foster parents' perceptions of factors that promote or inhibit successful fostering. *Children and Youth Services Review* 29, 92-109.
- Cohen, J. (1988). *Statistical Power Analysis for the Behavioral Sciences*. New Jersey: Lawrence Erlbaum Associates.
- Cohler, B. J., Scott, F. M., Musick, J. S. (1995). Adversity, vulnerability, and resilience: Cultural and developmental perspectives. In: D., Cicchetti, D. J., Cohen. *Developmental Psychopathology, Vol. 2: Risk, disorder, and adaptation*, 753-800. New York: John Wiley.
- Dostál, D., Malůš, M., Kupka, M. (2009). *Orientační normy dotazníků SOC 29 a PVS 50* [poster, Personality in the context of cognition, emotionality and motivation: II. International Conference 50th Anniversary of the Department of Psychology. 26. - 27. 11. 2009, Bratislava].
- Dunovský, J., a kol. (1999). *Sociální pediatrie. Vybrané kapitoly*. Praha: Grada.

Eis, Z. (1994). Krize všedního dne. Praha: Grada publishing.

Ferjenčík, J. (2000). Úvod do metodologie psychologického výzkumu. Praha: Portál.

Fraser, M. W. (2004). Risk and resilience in childhood an ecological perspective. Washington: NASW Press.

Gabriel, Z., Novák, T. (2008). Psychologické poradenství v náhradní rodinné péči. Praha: Grada Publishing.

Gilbert, D. T., Pinel, E. C., Wilson, T. D., Blumberg, S. J., Wheatley, T. P. (1998). Immune neglect: A source of durability bias in affective forecasting. *Journal of Personality and Social Psychology*, 75, 617-638.

Grega, R. (2013). Typické zátěžové situace a strategie zvládnání stresu u pracovníků sociálně-právní ochrany dětí. (Nepublikovaná bakalářská diplomová práce). Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci.

Grotberg, E. (1997). A guide to promoting resilience in children: Strengthening the human spirit. Haag: Bernard van Leer Foundation.

Haggerty, R. J. (1996). Stress, risk, and resilience in children and adolescents: processes, mechanisms, and interventions. Cambridge: Cambridge University Press.

Hartl, P., Hartlová, H. (2004). Psychologický slovník. Praha: Portál.

Hauser, S. T., Vieyra, M. A. B., Jacobson, A. M. (1985). Vulnerability and resilience in adolescence: Views from the family. *Journal of Early Adolescence*, 5, 81-100.

Holman, E. A., Seery, M. D., Silver, R. C. (2010). Whatever Does Not Kill Us: Cumulative Lifetime Adversity, Vulnerability, and Resilience. *Journal of Personality and Social Psychology*, 99 (6), 1025-1041. American Psychological Association.

Indráková, I. (2013). Pěstounská péče očima dospívajících biologických dětí pěstounů. (Nepublikovaná bakalářská diplomová práce). Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci.

Janke, W., Erdmann, G. (2003). Strategie zvládnání stresu. Praha: Testcentrum.

Jiméneza, J. M., Mataa, E., Leóna, E., Muñoz, A. (2013). Parental Stress and Children Adjustment in Kinship Foster Families. *The Spanish Journal of Psychology*, 16, Article number e39.

Kebza, V., Šolcová, I. (1999). Sociální opora jako významný protektivní faktor. *Československá psychologie*, 43 (1), 19-38.

Kebza, V., Šolcová, I. (2008). Hlavní koncepce psychické odolnosti. *Československá psychologie*, 52 (1), 1-19.

Kobasa, S. C. (1979). Stressful life events, personality and health: An inquiry into hardiness. *Journal of Personality & Social Psychology*, 37 (1), 1-11.

Kobasa, S. C. (1985). Personal Views Survey. Chicago: Hardiness Institute.

Kobasa, S., Maddi, S., Kahn, S. (1982). Hardiness and health: A prospective study. *Journal of Personality and Social Psychology*, 42 (1), 168-177.

Kovařík, J. (1979). Kritéria výběru žadatelů. *Metodika odborných služeb v náhradní rodinné péči*, 127-140. Praha: Ministerstvo práce a sociálních věcí ČR.

Křivohlavý, J. (1990). Nezdolnost v pojetí SOC. *Československá psychologie*, 34 (6), 511-517.

Křivohlavý, J. (1994). Jak zvládat stres. Praha: Grada.

Křivohlavý, J. (1998). Moderátor zvládnání zátěže typu sociální opory. *Československá psychologie*, 43 (2), 106-118.

Křivohlavý, J. (2001). *Psychologie zdraví*. Praha: Portál.

Křivohlavý, J. (2002). *Psychologie nemoci*. Praha: Grada Publishing.

Křivohlavý, J. (2003). *Psychologie zdraví*. Praha: Portál.

Křivohlavý, J. (2004). *Pozitivní psychologie*. Praha: Portál.

Lazarus, R. S., Folkman, S. (1984). *Psychological stress and the coping process*. New York, NY: Springer.

Maddi, S. R. (2004). Hardiness: An operationalization of existential courage. *Journal of Humanistic Psychology*, 44 (3), 279-298.

Maddi, S. R. (2006). Hardiness: The courage to grow from stresses. *Journal of Positive Psychology*, 1 (3), 160-168.

Masten, A. S., Best, K. M., Garmezy. (1990). Resilience and development: Contributions from the study of children who overcome adversity. *Development and psychopathology*, 2, 425-444.

Masten, A. S. (1999). Resilience comes of age: Reflections of the past and outlook for the next generation. In: Glantz, M. D., Johnson, J., Huffman, L. *Resilience and development: Positive life adaptations*, 282-296. New York: Plenum.

Masten, A. S. (2011). Resilience in children threatened by extreme adversity: Frameworks for research, practice, and translational synergy. *Development and Psychopathology*, 23, 141-154.

Matějček, Z., Dytrich, Z. (1998). Riziko a resilience. *Československá psychologie*, 42, 97-103.

Matějček, Z. (1986). *Rodiče a děti*. Praha: Avicennum.

Matějček, Z. a kol. (1999). Náhradní rodinná péče: průvodce pro odborníky, osvojitele a pěstouny. Praha: Portál.

Matějček, Z., Koluchová, J., Bubleová, V., Kovařík, J., Benešová, L. (2002). Osvojení a pěstounská péče. Praha: Portál.

Matoušek, O. (2003). Metody a řízení sociální práce. Praha: Portál.

McCubbin, H. I., McCubbin, M. A., Thompson, A. I., Han, S. V., Allen, C. T. (1997). Families under stress: What makes them resilient? *Journal of Family and Consumer Sciences*, 89, 2-11.

McCubbin, H. I., Thompson A. I., McCubbin, M. A. (1996). *Family Assessment: Resilienci, coping and adaptation - inventories for research and practice*. Madison, WI: University of Wisconsin Publishers.

Norman, E. (2000). *Resiliency Enhancement: Putting the Strength Perspective Into Social Work Practice*. USA: Columbia University Press.

Novák, T. (2013). *Pozitivně na manželství*. Praha: Grada Publishing.

Patterson, J. M. (1988). Families experiencing stress. *Family Systems Medicine*, 6, 202-237.

Patterson, J. M. (1989). A family stress model: The Family Adjustment and Adaptation Response. In: C. Ramsey, *The science of family medicine*, 95-117. New York: Guilford Press.

Patterson, J. M. (2002). Understanding family resilience. *Journal of Clinical Psychology*, Volume 58 (3), 233-246.

Paulík, K. (2010). *Psychologie lidské odolnosti*. Praha: Grada Publishing.

- Paulík, K. (2011). Soc a hardiness mužů a žen. Sociálně procesy a osobnost 2010, Zborník príspevkov. Košice: Spoločenskovedný ústav SAV Košice.
- Piaget, J., Inhelderová, B. (1997). Psychologie dítěte. Praha: Portál.
- Poland, D. C., Groze, V. (1993). Effects of foster care placement on biological children in the home. *Child and Adolescent Social Work Journal*, 10, 153-164.
- Reiterová, E. (2004). *Statistické metody pro studenty kombinovaného studia psychologie*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci.
- Riggs, W. D., Delfabbro, P. H., Augoustinos, M. (2010). Foster fathers and casework: engaging alternate models of parenting. *Fathering*, 8 (1), 24-36.
- Richardson, G. E. (2002). The metatheory of resilience and resiliency. *Journal of Clinical Psychology*, 58, 307-321.
- Roháček, M., Priehradná, D., Matejová, R., & Matej, V. (2006). *Zvykáme si jeden na druhého alebo nová náhradná rodina v procese adaptácie*. Bratislava: Návrat.
- Rutter, M. (1985). Resilience in the face of adversity: Protective factors and resistance to psychiatric disorder. *British Journal of Psychiatry*. 147, 598-611.
- Rutter, M. (2012). Resilience as a dynamic concept. *Development and Psychopathology*, 24, 335-344. Cambridge University Press
- Říčan, P. (1989). *Cesta životem*. Praha: Panorama.
- Říčan, P. a kol. (1995). *Dětská klinická psychologie*. Praha: Grada.
- Satirová, V. (2004). *Kniha o rodině*. Praha: Práh.
- Schoolerová, J. E. (2002). *Adopce vztah založený na slibu*. Praha: Návrat domů.

- Snyder, C. R., Lopez, S. H. (2005). Handbook of positive psychology. New York: Oxford University Press.
- Sobotková, I. (2003). Pěstounské rodiny: jejich fungování a odolnost. Praha: MPSV.
- Sobotková, I. (2004). Rodinná resilience. Československá psychologie, 48, 3, 233-246.
- Sobotková, I. (2007). Psychologie rodiny. Praha: Portál.
- Svejkovský, J. a kol. (2012). Nový občanský zákoník. Srovnání nové a současné úpravy občanského práva. Praha: C. H. Beck.
- Sýkora, J., Dvořák, J. (2005). Člověk v krizi. Praha: Česká zemědělská univerzita v Praze.
- Škoviera, A. (2007). Dilemata náhradní výchovy. Praha: Portál.
- Šolcová, I. (1995). Manuál k administraci a vyhodnocení dotazníku Personal Views Survey. Nepublikovaná práce.
- Šolcová, I. (2009). Vývoj resilience v dětství a dospělosti. Praha: Grada Publishing.
- Šolcová, I., Tománek, P.: Daily stress coping strategies: An Effect of Hardiness. Studia Psychologica 1994, 36, 5, 390 - 394.
- Šolcová, I., Kebza, V. (1996). Rozdíly v úrovni a struktuře osobnostní odolnosti („hardiness“) u vzorku americké a české populace. Československá psychologie, 40 (6), 480-487.
- Tamres, L., Janicki, D., Helgeson, V. (2002). Sex differences in coping behavior: A meta-analytic review and an examination of relative coping. Personality and Social Psychology Review, 6 (1), 2-30.
- Ungar, M. (2006). Nurturing Hidden Resilience in At-Risk Youth in Different Cultures. Journal of the Canadian Academy of Child and Adolescent Psychiatry, 15 (2), 53-58.

Vanistendael, S. (1996). Growth in the Middle of Life-Resilience: Building on people's strengths. Geneva: International Catholic Child Bureau.

Vašina, B. (1999). Psychologie zdraví. Ostrava: Vydavatelství ostravské univerzity.

Vágnerová, M. (2012). Psychický vývoj dítěte v náhradní rodinné péči. Praha: Středisko náhradní rodinné péče.

Walsh, F. (1996). Family resilience: A concept analysis and its application. *Family Practice*, 35, 261-281.

Walsh, F. (2003). Family resilience: A framework for clinical practice. *Family Process*, 42 (1), 1-18.

Wilson, K., Fyson, R., Newston, S. (2007). Foster fathers: their experience and contributions to fostering. *Child and Family Social Work*, 12, 22-31.

Younes, M. N., Harp, M. (2007). Addressing the impact of foster care on biological children and their families. *Child Welfare*, 86, 21-40.

Zezulová, D. (2012). Pěstounská péče a adopce. Praha: Portál.

ABSTRAKT MAGISTERSKÉ DIPLOMOVÉ PRÁCE

Název práce: Osobní nezdolnost a strategie zvládání stresu u pěstounů

Autor práce: Mgr. Róbert Grega

Vedoucí práce: Mgr. Martin Kupka, Ph.D.

Počet stran a znaků: 74 stran; 135 072 znaky

Počet příloh: 5

Počet titulů použité literatury: 101

Abstrakt: Cílem výzkumné části MgrDP je zjištění, zda existuje rozdíl ve strategiích zvládání zátěžových situací a nezdolnosti mezi pěstouny a pěstounkami, včetně rozdílu dle typu vztahu pěstounů k dítěti. Dalším cílem je zjištění vzájemné těsnosti vztahů škál v rámci aplikovaných diagnostických nástrojů - SVF 78, SOC 29 a PVS 50.

Praktická část je koncipována na základě kvantitativního metodologického přístupu a založena na neexperimentálním výzkumném plánu (orientační výzkum, korelační a srovnávací studie). Data byla shromažďována pomocí baterie dotazníků SVF 78, SOC 29 a PVS 50. Hypotézy byly formulovány na zjišťování míry rozdílnosti mezi jednotlivými proměnnými.

Cílovou populací výzkumu jsou pěstouni s trvalým pobytem ve správním obvodu Plzeňského kraje. N = 729 pěstounů (cílová populace). Na výzkumu se podílelo 125 probandů (40 mužů a 85 žen = 17,2% z N). Soubor byl dále členěn v souladu s cíli studie. Baterie dotazníků byla administrována prostřednictvím elektronické pošty.

Z výzkumu vyplynulo, že pěstounky používají oproti pěstounům častěji negativní strategie zvládání stresu, kdežto pěstouni si „vedou“ lépe v pozitivních strategiích. Studie nepotvrdila, že by pěstouni bez příbuzenského vztahu k dítěti zaznamenali vyšší skóre v pozitivních strategiích zvládání stresu či celkovém skóru SOC 29 na úkor pěstounů s biologickým vztahem k dítěti. Proti těmto zjištěním jdou závěry získané z dotazníku PVS 50, které udávají, že pěstouni bez příbuzenského vztahu k dítěti zaznamenali vyšší skóre v celkovém Hardiness na úkor pěstounů s biologickým vztahem k dítěti. Dále v rámci výsledků dotazníku PVS 50 zaznamenali pěstouni proti pěstounkám vyšší míru odolnosti, měřeno celkovým Hardiness.

Další výsledky naznačují, že výběrový soubor měl tendenci k častějšímu používání strategií zvládání stresu „Podhodnocením“, „Náhradním uspokojením“, „Únikovou tendencí“ a „Rezignací“, a k méně častému používání strategií zvládání stresu „Kontrolou situace“, „Kontrolou reakcí“, „Pozitivní sebeinstrukcí“ a „Perseverací“ oproti základnímu souboru.

Výsledky zaznamenané v rámci dotazníku SOC 29 pak poukazují na to, že výběrový soubor dosáhl signifikantně nižšího průměrného skóru oproti základnímu souboru v dimenzích Srozumitelnost a Zvládnutelnost. V dimenzi Smysluplnost pak naopak výběrový soubor dosáhl významně vyššího průměrného skóru než je průměrná hodnota základního souboru. S ohledem na typ vztahu pěstouna a dítěte dosáhl výběrový soubor nepříbuzenských pěstounů v dimenzi Zvládnutelnost vyšší průměrný skór oproti pěstounům s biologickou vazbou na dítě.

Dosažené hodnoty v rámci dotazníku PVS 50 jsou v souladu s výsledky dotazníku SOC 29 a SVF 78, neboť sdělují, že výběrový soubor sice dosáhl signifikantně vyššího průměrného skóru v Celkovém Hardiness oproti základnímu souboru, ale stejně významné byly i nižší průměrné hodnoty v dimenzích Challenge, Commitment a Control. S ohledem na typ vztahu pěstouna a dítěte byl zjištěn významný rozdíl v průměrném skóru ve všech dimenzích dotazníku ve prospěch nepříbuzenské pěstounské péče.

U korelace mezi zkoumanými škálami PVS 50 a SOC 29 byla slabá těsnost vztahů zaznamenaná mezi celkovým Hardiness a všemi základními dimenzemi SOC 29.

Klíčová slova: copingové strategie, stres, zátěžové situace, nezdolnost, odolnost, pěstounská péče

ABSTRACT OF THESIS

Title: Personal resilience and coping strategy of stress for foster parents

Author: Mgr. Róbert Grega

Supervisor: Mgr. Martin Kupka, Ph.D.

Number of pages and characters: 74 pages; 135 072 characters

Number of appendices: 5

Number of references: 101

Abstract: The aim of the research of the master diploma work is to determine if there is a difference in coping strategies and resilience between foster fathers and foster mothers, including the difference according to the type of relationship between fosters and a child. Another aim is to determine the mutual relation's tightness in scales of applied diagnostic tools.

The study is based on the quantitative methodological approach and is based on nonexperimental research plan (orientational research, correlation and comparative studies). The data were collected by using questionnaires SVF 78, SOC 29 and PVS 50 supported by the necessary anamnestic data. Hypotheses were formulated on the descriptive outputs and on the tightness rate detection of relationships between variables.

The target population for research are foster parents of the Pilsen region. The target population is 729 foster parents. The research involved a total of 125 respondents (40 men and 85 women = 17,2% from N). The sample was subdivided in accordance with the aims of the study. These questionnaires were administrated by electronic mail.

The research showed that the foster mothers often use negative coping strategies, while foster fathers are better in positive strategies. The study provided no evidence, that nonkinship foster parents experienced a higher score in positive coping strategies and an overall score SOC 29 in comparison with kinship foster parents. Conclusions derived from the questionnaire PVS 50 are against these findings, indicating that nonkinship fosters experienced a higher score in the overall Hardiness in comparison with kinship foster parents. Furthermore, in the context of the questionnaire results PVS 50 father fosters experienced higher level of resilience against mother fosters, measured by the total Hardiness.

Other results indicate that the sample had a tendency to increase the use of coping strategies „Undervaluation“, „Replacement satisfaction“, „Escape tendency“ and „Resignation“, and less frequent use of coping strategies „Control the situation“, „Reactions Control“, „Positive self-instruction“ and „Perseverance“, relative to the base sample (standard).

The results reported in the questionnaire SOC 29 show, that the sample achieved a significantly lower mean score in the dimensions of Comprehensibility and Manageability in comparison with the base sample (standard). Our sample achieved significantly higher mean score in the dimension of Meaningfulness against the average value of the base sample (standard). With regard to the type of relationship between fosters and a child the sample of nonkinship fosters reached higher average score in the dimension Manageability in comparison with kinship foster parents.

The values achieved in the questionnaire PVS 50 are consistent with the results of the questionnaires SOC 29 and SVF 78, because they inform, that the sample made significantly higher average scores in overall Hardiness in comparison with base sample, but equally important were also lower average values in the dimensions Challenge, Commitment and Control. With regard to the type of relationship between fosters and a child the significant difference was found in the mean scores in all dimensions of the questionnaire in favor of nonkinship foster parents.

At the correlation between the studied scales PVS 50 and 29 SOC weak closeness of relationships between total Hardiness and all the essential dimensions SOC 29 was observed.

Key words: coping strategies, stress, strain situations, resilience, hardiness, foster care

Seznam příloh:

Příloha č. 1 - zadání magisterské diplomové práce

Příloha č. 2 - zdrojová data SVF 78

Příloha č. 3 - zdrojová data SOC 29

Příloha č. 4 - zdrojová data PVS 50

Příloha č. 5 - přehled použitých zkratk a symbolů

Příloha č. 1 - zadání magisterské diplomové práce

Univerzita Palackého v Olomouci
Filozofická fakulta
Akademický rok: 2013/2014

Studijní program: Psychologie
Forma: Kombinovaná
Obor/komb.: Psychologie (PSYN)

Podklad pro zadání DIPLOMOVÉ práce studenta

PŘEDKLÁDÁ:	ADRESA	OSOBNÍ ČÍSLO
Mgr. GREGA Róbert	Za Lesem 3, Plzeň - Lhota	F130841

TÉMA ČESKY:

Osobní nezdolnost a strategie zvládání stresu u pěstounů

NÁZEV ANGLICKY:

Foster parents' personal resilience and coping strategies of stress

VEDOUCÍ PRÁCE:

Mgr. Martin Kupka, Ph.D. - PCH

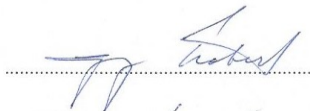
ZÁSADY PRO VYPRACOVÁNÍ:

Cílem diplomové práce je deskripce strategií zvládání stresu u pěstounů a jejich srovnání s normou a zjištění, zda existuje souvislost mezi strategiemi zvládání stresu pěstouny a dalšími proměnnými (věk, pohlaví). Dále je pozornost zaměřena na popis nezdolnosti u pěstounů a její korelace s věkem, pohlavím a typem vztahů mezi pěstounem a dítětem. Praktická část koncipována na základě kvantitativního metodologického přístupu a založena na neexperimentálním výzkumném plánu, konkrétně na orientačním výzkumu (deskriptivní zaměření), dále korelační studii (míra těsnosti vztahů mezi jednotlivými proměnnými) a zároveň srovnávací studii (srovnání dvou souborů respondentů - pěstounů). Výzkumné nástroje - SVF 78, SOC 29 a PVS 50. Analýza získaných dat provedena v souladu s cíli výzkumu - deskriptivní statistika, Studentův T-test, Pearsonův korelační koeficient, Studentův T-test pro rozdíl výběrových průměrů dvou nezávislých výběrů (analýza rozptylů F - testem).

SEZNAM DOPORUČENÉ LITERATURY:

- Antonovsky, A. (1993). The structure and properties of the sense of coherence scale. *Social science and Medicine* 36, 725 ? 733.
Blatný, M., Osecká, L. (1998). Zdroje sebehodnocení a životní spokojenosti: Osobnost a strategie zvládání. *Československá psychologie*, 42 (5), 385-394.
Ferjenčík, J. (2000). Úvod do metodologie psychologického výzkumu. Praha: Portál.
Janke, W., Erdmannová, G. (2003). Strategie zvládání stresu. Praha, Testcentrum.
Kebza, V., Šolcová, I. (2004). Komunikace a stres. Praha: Státní zdravotní ústav.
Kebza, V., Šolcová, I. (2008). Hlavní koncepce psychické odolnosti. *Československá psychologie*, 52 (1), 1-19.
Kobasa, S. C. (1985). *Personal Views Survey*. Chicago: Hardiness Institute.
Křivohlavý, J. (1990). Nezdolnost v pojetí SOC. *Československá psychologie*, 34 (6), 511-518.
Křivohlavý, J. (1991). Nezdolnost typu Hardiness. *Československá psychologie*, 35 (1), 59-65.
Křivohlavý, J. (1994). Jak zvládat stres. Praha: Grada avicenum.
Sobotková, I. (2003). Pěstounské rodiny: jejich fungování a odolnost. Praha: Ministerstvo práce a sociálních věcí.
Sobotková, I. (2004). Rodinná resilience. *Československá psychologie*, 48 (3), 233-246.

Podpis studenta:

Datum:

22.11.2013

Podpis vedoucího práce:

Datum:

25.11.2013

Příloha č. 2 - zdrojová data SVF 78 - část první

p.č.	♂ ♀	věk	vztah k dítěti	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	POZ 1	POZ 2	POZ 3	POZ	NEG
1	2	37	3	11	8	9	8	21	15	14	14	12	7	13	8	16	9,5	8,5	16,67	12,29	11
2	2	38	3	2	7	11	11	16	9	7	11	24	19	18	21	14	4,5	11	10,67	9	18
3	2	51	1	21	14	18	15	21	21	20	19	23	10	14	11	9	17,5	16,5	20,67	18,57	11
4	1	42	3	16	14	14	8	15	15	11	10	19	12	18	8	11	15	11	13,67	13,29	12,25
5	2	53	3	12	14	10	16	24	19	19	24	21	11	22	9	12	13	13	20,67	16,29	13,5
6	1	40	3	18	16	15	7	23	18	17	19	23	19	11	7	7	17	11	19,33	16,29	11
7	2	42	3	9	7	11	6	23	15	18	13	22	7	14	2	7	8	8,5	18,67	12,71	7,5
8	2	36	2	17	18	19	15	20	20	17	18	15	8	10	7	8	17,5	17	19,00	18	8,25
9	2	40	3	9	11	13	10	17	15	18	18	10	7	12	9	9	10	11,5	16,67	13,29	9,25
10	1	49	1	14	14	15	11	22	17	18	18	22	11	15	8	9	14	13	19,00	15,86	10,75
11	2	24	2	16	14	15	13	20	15	15	14	13	14	13	13	8	15	14	16,67	15,43	12
12	2	49	1	12	14	13	7	23	16	15	15	19	11	14	7	9	13	10	18,00	14,29	10,25
13	2	53	1	11	11	8	11	9	14	13	12	10	10	16	11	19	11	9,5	12,00	11	14
14	2	50	1	7	14	14	11	12	6	15	10	16	13	13	9	15	10,5	12,5	11,00	11,29	12,5
15	2	65	1	14	17	10	15	13	16	20	13	12	19	8	9	14	15,5	12,5	16,33	15	12,5
16	2	64	1	12	7	12	12	19	6	15	13	16	7	11	10	16	9,5	12	13,33	11,86	11
17	2	55	1	13	10	15	17	16	12	10	13	11	11	6	17	9	11,5	16	12,67	13,29	10,75
18	2	42	1	14	12	14	8	10	17	8	8	12	16	12	5	9	13	11	11,67	11,86	10,5
19	1	60	1	11	11	10	13	8	13	16	16	16	9	8	15	12	11	11,5	12,33	11,71	11
20	2	62	1	8	12	18	8	11	12	11	5	16	9	17	18	5	10	13	11,33	11,43	12,25
21	1	50	3	15	8	12	13	18	10	13	14	13	12	6	8	18	11,5	12,5	13,67	12,71	11
22	2	43	1	12	14	11	14	12	6	10	11	17	16	10	15	15	13	12,5	9,33	11,29	14
23	2	63	1	11	12	13	9	11	3	17	21	19	17	13	8	18	11,5	11	10,33	10,86	14
24	2	42	3	19	8	15	10	17	7	12	14	17	14	15	15	18	13,5	12,5	12,00	12,57	15,5
25	1	48	1	12	13	14	11	14	17	13	8	6	15	9	11	18	12,5	12,5	14,67	13,43	13,25
26	2	50	1	12	12	12	8	6	14	11	7	13	13	10	9	11	12	10	10,33	10,71	10,75
27	1	44	1	14	13	9	11	9	14	16	15	12	12	14	12	16	13,5	10	13,00	12,29	13,5
28	1	36	3	13	8	15	12	11	15	11	17	12	17	13	11	16	10,5	13,5	12,33	12,14	14,25
29	2	46	3	10	13	19	13	8	16	3	8	15	9	12	16	10	11,5	16	9,00	11,71	11,75
30	2	34	2	10	14	13	11	11	3	12	17	11	12	12	11	13	12	12	8,67	10,57	12
31	1	61	1	9	13	13	16	10	13	13	10	8	14	9	15	14	11	14,5	12,00	12,43	13
32	2	39	1	9	11	9	13	7	11	14	14	14	15	9	11	8	10	11	10,67	10,57	10,75
33	2	55	1	8	11	13	16	17	12	6	10	11	9	14	12	10	9,5	14,5	11,67	11,86	11,25
34	1	68	1	10	5	7	17	15	12	9	11	10	8	10	7	16	7,5	12	12,00	10,71	10,25
35	2	61	1	13	12	10	10	10	11	12	12	13	14	11	11	15	12,5	10	11,00	11,14	12,75
36	1	35	2	10	6	6	14	10	11	11	12	15	18	10	6	11	8	10	10,67	9,71	11,25
37	2	64	1	16	12	14	11	6	8	14	12	19	11	14	15	8	14	12,5	9,33	11,57	12
38	2	36	2	11	17	16	17	13	9	13	13	7	13	15	9	8	14	16,5	11,67	13,71	11,25
39	1	42	3	18	4	12	12	19	18	11	11	8	11	15	16	12	11	12	16,00	13,43	13,5
40	2	63	1	16	14	18	9	13	9	10	5	13	13	17	15	12	15	13,5	10,67	12,71	14,25
41	2	61	1	12	12	10	11	14	14	9	19	11	8	10	15	12	12	10,5	12,33	11,71	11,25
42	1	31	3	17	12	10	9	10	12	17	12	9	18	11	9	18	14,5	9,5	13,00	12,43	14
43	2	49	1	19	11	13	12	19	13	20	16	15	15	20	15	13	15	12,5	17,33	15,29	15,75
44	2	42	1	10	9	12	13	15	12	14	11	10	12	6	14	8	9,5	12,5	13,67	12,14	10
45	2	36	3	14	10	17	10	19	13	9	14	9	13	8	3	12	12	13,5	13,67	13,14	9
46	2	63	1	12	14	16	12	11	12	10	15	12	12	16	16	13	13	14	11,00	12,43	14,25
47	1	68	1	11	10	11	13	9	3	9	18	14	8	17	17	5	10,5	12	7,00	9,43	11,75
48	1	60	1	16	8	16	14	9	12	15	16	14	15	12	9	8	12	15	12,00	12,86	11
49	2	67	1	16	13	13	7	10	4	13	15	10	13	11	9	18	14,5	10	9,00	10,86	12,75
50	2	35	1	9	10	9	14	14	11	4	10	14	15	14	12	15	9,5	11,5	9,67	10,14	14

1 = subtest podhodnocení

2 = subtest odmítání viny

3 = subtest odklon

4 = subtest náhradní uspokojení

5 = subtest kontrola situace

6 = subtest kontrola reakcí

7 = subtest pozitivní sebeinstrukce

8 = subtest potřeba sociální opory

9 = subtest vyhýbání se

10 = subtest úniková tendence

11 = subtest perseverace

12 = subtest rezignace

13 = subtest sebeobviňování

Příloha č. 3 - zdrojová data SVF 78 - část druhá

p.č.	♂ ♀	věk	vztah k dítěti	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	POZ 1	POZ 2	POZ 3	POZ	NEG
51	2	53	1	11	13	16	11	16	12	13	12	7	13	9	11	15	12	13,5	13,67	13,14	12
52	2	36	2	13	14	15	14	12	14	10	9	9	19	11	9	12	13,5	14,5	12,00	13,14	12,75
53	1	36	2	18	8	12	11	10	12	10	14	9	16	15	12	12	13	11,5	10,67	11,57	13,75
54	2	31	2	16	13	13	15	12	17	10	12	16	13	14	11	9	14,5	14	13,00	13,71	11,75
55	2	34	2	10	16	7	13	11	15	15	11	18	2	14	12	13	13	10	13,67	12,43	10,25
56	2	41	1	15	10	15	8	18	10	11	9	11	10	8	11	9	12,5	11,5	13,00	12,43	9,5
57	2	50	1	7	12	9	13	8	11	13	11	10	11	18	14	23	9,5	11	10,67	10,43	16,5
58	2	67	1	12	8	9	14	14	7	16	11	8	9	5	12	13	10	11,5	12,33	11,43	9,75
59	1	63	1	13	6	13	8	9	11	16	9	14	10	13	12	13	9,5	10,5	12,00	10,86	12
60	2	57	1	10	18	9	13	8	14	13	15	19	14	12	20	5	14	11	11,67	12,14	12,75
61	1	42	1	13	8	5	4	14	10	4	11	16	8	12	9	10	10,5	4,5	9,33	8,29	9,75
62	1	55	1	14	8	12	9	8	12	16	8	18	12	14	14	10	11	10,5	12,00	11,29	12,5
63	2	44	1	12	14	20	11	8	10	17	8	5	15	4	18	14	13	15,5	11,67	13,14	12,75
64	1	30	2	10	9	6	13	19	10	13	18	10	8	10	14	16	9,5	9,5	14,00	11,43	12
65	1	64	1	17	11	10	14	8	10	15	15	13	12	8	9	9	14	12	11,00	12,14	9,5
66	2	55	3	9	11	13	17	15	14	16	9	12	10	15	8	17	10	15	15,00	13,57	12,5
67	1	63	1	13	16	12	10	15	14	15	9	14	13	9	7	10	14,5	11	14,67	13,57	9,75
68	1	46	3	8	15	8	15	12	8	10	10	7	15	15	10	8	11,5	11,5	10,00	10,86	12
69	2	48	1	11	4	10	15	13	9	13	9	12	11	10	11	7	7,5	12,5	11,67	10,71	9,75
70	2	42	1	19	16	10	14	14	13	10	10	12	9	13	17	13	17,5	12	12,33	13,71	13
71	1	57	3	11	16	15	14	13	8	6	9	12	9	6	13	14	13,5	14,5	9,00	11,86	10,5
72	2	59	1	5	8	15	13	13	16	9	10	10	17	11	13	7	6,5	14	12,67	11,29	12
73	1	51	3	9	7	11	7	12	16	8	12	7	10	6	5	13	8	9	12,00	10	8,5
74	2	45	1	15	14	15	12	17	9	9	13	11	19	10	10	7	14,5	13,5	11,67	13	11,5
75	2	30	3	15	7	18	10	11	7	15	10	13	6	16	15	16	11	14	11,00	11,86	13,25
76	2	39	3	14	15	10	19	14	8	15	8	17	15	8	10	17	14,5	14,5	12,33	13,57	12,5
77	1	43	1	14	8	8	13	11	15	10	12	7	7	11	10	14	11	10,5	12,00	11,29	10,5
78	2	32	3	13	15	11	7	9	9	11	16	11	13	11	9	17	14	9	9,67	10,71	12,5
79	2	33	2	9	13	10	12	16	14	8	9	5	20	13	8	12	11	11	12,67	11,71	13,25
80	1	45	3	12	16	14	4	14	11	12	11	13	14	14	11	14	14	9	12,33	11,86	13,25
81	1	67	1	14	19	15	13	8	11	11	9	15	15	11	9	8	16,5	14	10,00	13	10,75
82	2	41	3	18	15	11	15	9	14	9	19	15	5	10	12	19	16,5	13	10,67	13	11,5
83	1	59	1	15	9	9	10	8	13	11	7	5	13	15	11	12	12	9,5	10,67	10,71	12,75
84	2	38	2	6	15	8	8	6	8	12	11	14	19	11	8	11	10,5	8	8,67	9	12,25
85	1	38	2	14	11	17	12	12	7	12	5	10	14	10	13	11	12,5	14,5	10,33	12,14	12
86	2	49	1	8	10	14	15	17	11	7	6	8	19	9	12	8	9	14,5	11,67	11,71	12
87	2	41	1	19	11	12	14	9	13	16	12	9	14	12	11	11	15	13	12,67	13,43	12
88	2	61	1	17	9	8	14	17	12	7	6	13	6	11	11	9	13	11	12,00	12	9,25
89	1	40	1	11	15	12	8	14	12	17	11	13	14	15	14	14	13	10	14,33	12,71	14,25
90	2	44	1	12	10	6	10	19	14	9	5	12	14	12	11	12	11	8	14,00	11,43	12,25
91	2	45	1	6	18	7	11	17	11	17	15	13	12	9	12	12	12	9	15,00	12,43	11,25
92	2	53	1	8	15	7	9	15	10	17	9	11	11	11	8	11	11,5	8	14,00	11,57	10,25
93	1	50	1	7	11	14	7	11	8	13	8	10	12	13	12	9	9	10,5	10,67	10,14	11,5
94	2	57	1	12	8	12	9	15	13	11	8	8	7	11	9	11	10	10,5	13,00	11,43	9,5
95	2	56	1	18	12	10	10	12	11	8	10	11	8	17	13	12	15	10	10,33	11,57	12,5
96	1	54	1	11	10	13	11	13	10	11	8	6	19	12	8	10	10,5	12	11,33	11,29	12,25
97	2	34	3	7	12	8	10	13	7	15	9	13	10	16	8	13	9,5	9	11,67	10,29	11,75
98	2	35	2	7	14	15	13	8	13	14	10	15	13	14	10	12	10,5	14	11,67	12	12,25
99	2	34	3	12	6	12	11	13	7	15	11	11	9	13	19	11	9	11,5	11,67	10,86	13
100	1	58	1	12	14	9	7	14	6	18	11	15	14	10	12	15	13	8	12,67	11,43	12,75
101	2	31	3	8	13	10	12	16	12	12	11	17	12	14	7	15	10,5	11	13,33	11,86	12
102	2	35	2	20	15	19	15	17	12	8	12	15	12	16	8	8	17,5	17	12,33	15,14	11
103	2	59	1	9	15	14	15	14	16	19	18	12	12	14	9	11	12	14,5	16,33	14,57	11,5
104	2	40	1	14	13	8	8	18	16	11	13	18	16	12	11	13	13,5	8	15,00	12,57	13
105	1	63	1	19	13	19	8	11	12	4	6	18	11	14	10	14	16	13,5	9,00	12,29	12,25
106	2	53	1	12	11	7	11	17	12	11	10	12	12	9	18	7	11,5	9	13,33	11,57	11,5
107	2	53	1	9	17	10	9	9	11	11	15	18	12	10	10	4	13	9,5	10,33	10,86	9
108	2	50	1	11	16	16	13	15	12	8	17	19	7	13	10	14	13,5	14,5	11,67	13	11
109	1	38	2	6	18	15	14	11	11	11	11	12	15	10	10	19	12	14,5	11,00	12,29	13,5
110	2	47	1	12	10	7	9	11	16	6	9	9	13	9	8	14	11	8	11,00	10,14	11
111	2	39	1	7	14	19	14	13	15	8	16	8	12	7	10	12	10,5	16,5	12,00	12,86	10,25
112	2	68	1	17	9	12	13	14	20	16	5	12	6	15	7	13	13	12,5	16,67	14,43	10,25
113	2	58	1	10	21	18	16	20	7	12	13	12	14	2	9	11	15,5	17	13,00	14,86	9
114	1	63	1	10	9	11	10	15	8	12	10	14	18	14	8	8	9,5	10,5	11,67	10,71	12
115	1	33	3	12	6	16	9	11	9	17	10	13	12	10	12	3	9	12,5	12,33	11,43	9,25
116	2	61	1	7	10	16	14	14	12	9	12	17	12	9	7	11	8,5	15	11,67	11,71	9,75

Příloha č. 4 - zdrojová data SVF 78 - část třetí

p.č.	♂ ♀	věk	vztah k dítěti	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	POZ 1	POZ 2	POZ 3	POZ	NEG
117	2	48	1	8	12	16	9	13	9	7	16	16	12	8	7	19	10	12,5	9,67	10,57	11,5
118	2	62	1	14	8	15	12	18	10	12	12	21	13	14	11	13	11	13,5	13,33	12,71	12,75
119	2	60	1	20	10	15	15	10	8	13	16	12	19	14	5	12	15	15	10,33	13	12,5
120	2	65	1	13	11	11	10	13	10	14	10	12	13	13	16	18	12	10,5	12,33	11,71	15
121	2	31	3	10	10	11	10	13	11	12	7	9	16	10	9	7	10	10,5	12,00	11	10,5
122	1	44	1	15	11	15	14	11	13	13	17	15	13	13	14	17	13	14,5	12,33	13,14	14,25
123	2	48	1	16	13	9	15	17	7	12	11	11	9	9	16	10	14,5	12	12,00	12,71	11
124	2	66	1	14	12	12	14	11	14	14	15	12	11	12	13	14	13	13	13,00	13	12,5
125	1	44	1	12	13	7	8	9	13	16	14	19	14	19	8	16	12,5	7,5	12,67	11,14	14,25

p.č. = pořadové číslo respondenta

Vztah k dítěti = 1 - prarodič; 2 - jiný příbuzný; 3 - bez příb. vztahu

♂ ♀ = pohlaví (1 - muž; 2 - žena)

POZ1 = pozitivní strategie (součet subtestů 1 a 2 dělený 2)

POZ2 = pozitivní strategie (součet subtestů 3 a 4 dělený 2)

POZ3 = pozitivní strategie (součet subtestů 5, 6 a 7 dělený 3)

POZ = pozitivní strategie (součet subtestů 1 až 7 dělený 7)

NEG = negativní strategie (součet subtestů 10 až 13 dělený 4)

Příloha č. 3 - zdrojová data SOC 29 - část první

p.č.	♂ ♀	věk	vztah k dítěti	Srozumitelnost	Zvládnutelnost	Smysluplnost	Celkový skór
1	2	37	3	44	47	50	141
2	2	38	3	44	51	48	143
3	2	51	1	44	47	52	143
4	1	30	2	41	50	50	141
5	2	53	3	45	51	48	144
6	1	31	3	44	48	52	144
7	2	42	3	49	51	49	149
8	2	36	2	45	48	53	146
9	2	40	3	49	52	42	143
10	1	33	3	45	48	43	136
11	2	24	2	49	51	47	147
12	2	49	1	45	50	48	143
13	2	53	1	46	47	46	139
14	2	50	1	45	49	51	145
15	2	65	1	39	54	43	136
16	2	64	1	48	46	53	147
17	2	55	1	47	49	46	142
18	2	42	1	44	46	47	137
19	1	35	2	44	51	49	144
20	2	62	1	45	52	52	149
21	1	36	3	47	54	45	146
22	2	43	1	46	47	49	142
23	2	63	1	47	49	47	143
24	2	42	3	48	48	45	141
25	1	36	2	44	49	44	137
26	2	50	1	40	53	43	136
27	1	38	2	50	48	51	149
28	1	38	2	43	55	54	152
29	2	46	3	48	50	50	148
30	2	34	2	40	52	53	145
31	1	40	3	41	44	45	130
32	2	39	1	47	49	47	143
33	2	55	1	47	49	47	143
34	1	40	1	45	48	50	143
35	2	61	1	40	51	53	144
36	1	42	3	43	50	46	139
37	2	64	1	46	49	53	148
38	2	36	2	41	46	52	139
39	1	42	3	48	51	50	149
40	2	63	1	42	50	50	142
41	2	61	1	44	48	45	137
42	1	42	1	44	55	42	141
43	2	49	1	39	50	51	140
44	2	42	1	42	44	46	132
45	2	36	3	40	49	45	134
46	2	63	1	42	46	53	141
47	1	43	1	39	46	49	134
48	1	44	1	43	47	51	141
49	2	67	1	41	48	49	138
50	2	35	1	44	50	45	139
51	2	53	1	45	52	52	149
52	2	36	2	44	48	45	137
53	1	44	1	46	50	47	143
54	2	31	2	47	45	49	141
55	2	34	2	42	50	50	142
56	2	41	1	42	44	48	134
57	2	50	1	45	47	49	141
58	2	67	1	45	44	48	137
59	1	44	1	43	49	49	141
60	2	57	1	45	52	46	143

p.č. = pořadové číslo respondenta

vztah k dítěti = 1 - prarodič; 2 - jiný příbuzný; 3 - bez příbuzenského vztahu

♂ ♀ = pohlaví (1 - muž; 2 - žena)

Příloha č. 3 - zdrojová data SOC 29 - část druhá

p.č.	♂ ♀	věk	vztah k dítěti	Srozumitelnost	Zvládnutelnost	Smysluplnost	Celkový skór
61	1	45	3	43	45	50	138
62	1	46	3	47	44	48	139
63	2	44	1	42	45	49	136
64	1	48	1	44	44	51	139
65	1	49	1	40	47	51	138
66	2	55	3	45	50	47	142
67	1	50	3	41	45	48	134
68	1	50	1	42	53	48	143
69	2	48	1	42	51	46	139
70	2	42	1	40	45	50	135
71	1	51	3	48	50	52	150
72	2	59	1	42	48	53	143
73	1	54	1	39	50	48	137
74	2	45	1	48	47	47	142
75	2	30	3	42	53	48	143
76	2	39	3	43	48	43	134
77	1	55	1	44	46	52	142
78	2	32	3	43	48	47	138
79	2	33	2	43	55	44	142
80	1	57	3	48	50	52	150
81	1	58	1	40	48	48	136
82	2	41	3	41	55	47	143
83	1	59	1	48	44	48	140
84	2	38	2	42	49	46	137
85	1	60	1	50	52	50	152
86	2	49	1	46	47	48	141
87	2	41	1	45	47	48	140
88	2	61	1	46	47	47	140
89	1	60	1	39	45	47	131
90	2	44	1	47	51	48	146
91	2	45	1	49	52	52	153
92	2	53	1	42	48	53	143
93	1	61	1	41	45	47	133
94	2	57	1	46	44	50	140
95	2	56	1	39	50	45	134
96	1	63	1	44	44	51	139
97	2	34	3	44	48	43	135
98	2	35	2	46	48	44	138
99	2	34	3	44	52	54	150
100	1	63	1	43	50	53	146
101	2	31	3	50	44	53	147
102	2	35	2	40	47	50	137
103	2	59	1	43	45	52	140
104	2	40	1	42	50	48	140
105	1	63	1	40	44	47	131
106	2	53	1	48	49	51	148
107	2	53	1	42	44	46	132
108	2	50	1	41	52	46	139
109	1	63	1	41	49	46	136
110	2	47	1	44	46	52	142
111	2	39	1	45	52	48	145
112	2	68	1	46	52	45	143
113	2	58	1	43	44	52	139
114	1	64	1	48	49	49	146
115	1	67	1	44	53	55	152
116	2	61	1	45	48	50	143
117	2	48	1	41	50	49	140
118	2	62	1	45	47	51	143
119	2	60	1	47	52	50	149
120	2	65	1	49	47	46	142
121	2	31	3	41	54	54	149
122	1	68	1	44	52	52	148
123	2	48	1	46	52	48	146
124	2	66	1	40	47	48	135
125	1	68	1	42	50	51	143

Příloha č. 5 - Zdrojová data PVS 50 - část první

p.č.	♂ ♀	věk	vztah k dítěti	Challenge	Commitment	Control	HD
1	2	37	3	24	34	36	62,83
2	2	38	3	26	32	39	64,71
3	2	51	1	22	35	29	63,03
4	1	42	3	25	37	33	63,6
5	2	53	3	28	33	39	66,71
6	1	40	3	26	35	36	64,83
7	2	42	3	26	36	38	66,83
8	2	36	2	22	29	33	66,99
9	2	40	3	23	36	35	62,91
10	1	49	1	23	28	35	58,01
11	2	24	2	26	32	37	67,93
12	2	49	1	22	28	33	63,52
13	2	53	1	22	32	33	58,91
14	2	50	1	21	33	30	62,66
15	2	65	1	25	28	35	57,48
16	2	64	1	24	35	33	66,34
17	2	55	1	24	33	32	67,57
18	2	42	1	21	35	36	56,66
19	1	60	1	25	26	37	66,22
20	2	62	1	21	28	35	72,83
21	1	50	3	29	31	33	62,05
22	2	43	1	22	33	31	63,03
23	2	63	1	26	26	37	59,6
24	2	42	3	28	32	33	62,09
25	1	48	1	23	35	35	58,7
26	2	50	1	24	29	31	59,44
27	1	44	1	21	33	30	72,14
28	1	36	3	28	36	33	64,87
29	2	46	3	28	33	40	67,36
30	2	34	2	26	34	36	63,44
31	1	61	1	26	30	29	57,35
32	2	39	1	20	33	36	62,87
33	2	55	1	25	31	36	67,65
34	1	68	1	27	31	34	59,44
35	2	61	1	21	32	36	66,34
36	1	35	2	23	28	31	63,4
37	2	64	1	27	29	33	68,75
38	2	36	2	20	30	35	62,17
39	1	42	3	29	36	34	66,18
40	2	63	1	27	27	33	61,4
41	2	61	1	20	30	32	54,74
42	1	31	3	23	30	37	60,05
43	2	49	1	22	31	35	64,99
44	2	42	1	26	35	34	61,68
45	2	36	3	24	36	33	62,25
46	2	63	1	23	35	31	61,4
47	1	68	1	20	28	29	65,48
48	1	60	1	23	30	35	57,92
49	2	67	1	24	27	30	60,25
50	2	35	1	25	29	35	58,62
51	2	53	1	20	29	34	60,91
52	2	36	2	21	31	37	66,75
53	1	36	2	24	33	31	60,91
54	2	31	2	22	27	33	61,64
55	2	34	2	20	32	36	63,64
56	2	41	1	23	31	32	62,13
57	2	50	1	23	32	29	66,22
58	2	67	1	26	31	29	58,74
59	1	63	1	23	35	34	63,32
60	2	57	1	21	30	34	70,26

p.č. = pořadové číslo respondenta

vztah k dítěti = 1 - prarodič; 2 - jiný příbuzný; 3 - bez příbuzenského vztahu

♂ ♀ = pohlaví (1 - muž; 2 - žena)

Příloha č. 6 - Zdrojová data PVS 50 - část druhá

p.č.	♂ ♀	věk	vztah k dítěti	Challenge	Commitment	Control	HD
61	1	42	1	21	28	37	62,5
62	1	55	1	22	33	31	60,62
63	2	44	1	25	29	30	58,17
64	1	30	2	21	32	29	62,79
65	1	64	1	27	35	30	64,99
66	2	55	3	29	33	38	66,71
67	1	63	1	24	32	35	62,05
68	1	46	3	29	32	39	66,67
69	2	48	1	22	32	29	68,06
70	2	42	1	27	28	35	55,43
71	1	57	3	23	30	34	58,09
72	2	59	1	24	30	35	64,91
73	1	51	3	26	37	34	64,91
74	2	45	1	26	31	29	57,92
75	2	30	3	27	33	34	62,79
76	2	39	3	25	37	33	63,6
77	1	43	1	26	32	30	64,71
78	2	32	3	27	33	35	63,44
79	2	33	2	20	34	30	60,05
80	1	45	3	29	36	38	68,79
81	1	67	1	27	29	36	68,95
82	2	41	3	24	34	34	61,52
83	1	59	1	23	30	32	66,3
84	2	38	2	21	28	36	55,6
85	1	38	2	26	34	37	61,85
86	2	49	1	27	29	29	65,03
87	2	41	1	22	30	30	63,64
88	2	61	1	22	34	34	58,01
89	1	40	1	26	28	31	67,57
90	2	44	1	20	31	37	66,79
91	2	45	1	24	31	29	63,48
92	2	53	1	23	29	36	60,87
93	1	50	1	20	30	32	66,91
94	2	57	1	23	29	34	63,32
95	2	56	1	26	31	35	56,86
96	1	54	1	23	27	34	60,95
97	2	34	3	30	37	38	70,14
98	2	35	2	24	29	33	60,99
99	2	34	3	24	36	39	66,18
100	1	58	1	22	31	31	61,36
101	2	31	3	23	36	39	65,52
102	2	35	2	22	32	36	60,78
103	2	59	1	25	31	36	64,79
104	2	40	1	25	35	31	70,87
105	1	63	1	24	35	32	56,78
106	2	53	1	26	28	29	64,83
107	2	53	1	27	32	32	56,82
108	2	50	1	27	27	31	65,24
109	1	38	2	24	30	32	72,88
110	2	47	1	23	30	30	64,22
111	2	39	1	21	27	33	62,05
112	2	68	1	23	26	34	67,57
113	2	58	1	21	34	36	60,87
114	1	63	1	23	30	34	67,52
115	1	33	3	24	34	34	61,52
116	2	61	1	23	27	36	66,63
117	2	48	1	20	31	31	59,89
118	2	62	1	20	27	37	63,24
119	2	60	1	24	29	35	66,67
120	2	65	1	22	28	32	62,83
121	2	31	3	27	36	38	67,48
122	1	44	1	20	30	35	65,52
123	2	48	1	23	35	31	58,86
124	2	66	1	22	32	36	62,62
125	1	44	1	20	28	36	64,91

HD = celkový skór

Příloha č. 5 - Přehled použitých zkratk a symbolů

CA - Challenge

CM - Commitment

CO - Control

HD - celkový skór hardiness

NEG - negativní strategie dle SVF 78 (součet subtestů 10 až 13 dělený 4)

ORP - obecní úřad obce s rozšířenou působností

P.Č. - pořadové číslo respondenta

POZ - pozitivní strategie dle SVF 78 (součet subtestů 1 až 7 dělený 7)

POZ 1 - pozitivní strategie dle SVF 78 (součet subtestů 1 a 2 dělený 2)

POZ 2 - pozitivní strategie dle SVF 78 (součet subtestů 3 a 4 dělený 2)

POZ 3 - pozitivní strategie dle SVF 78 (součet subtestů 5, 6 a 7 dělený 3)

PVS 50 - dotazník Personal Views Survey zjišťuje úroveň hardiness

SOC 29 - dotazník k měření smyslu pro soudržnost (koherenci)

SVF 78 - dotazník strategie zvládání stresu (Janke, Erdmann)

VS - výběrový soubor

vztah k dítěti = 1 - prarodič; 2 - jiný příbuzný; 3 - bez příbuzenského vztahu

♂ ♀ = pohlaví (1 - muž; 2 - žena)